

”Lite civilkurage måste man ändå få ha”

**Sydsvenska folkbibliotekariers upplevelser av
Sverigedemokraternas valframgångar 2010-2014**

Lovisa Eklund

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Linnéa Lindsköld

År: 2015

© Lovisa Eklund

Title

“Some Civil Courage Must Be Okay”: How Public Librarians in the South of Sweden Experience the Electoral Gains of The Sweden Democrats in 2010-2014

Abstract

The public library is a democratic institution that belongs to all people in society. Among other things, this means that public libraries should not show any political bias and refrain from taking a standpoint in relation to any ideological group. This study investigates the problematic scenario that public librarians have encountered as a result of The Sweden Democrats' (SD) 2010 entrance into parliament. SD is a radical right party that is focused on decreasing immigration and reducing multiculturalism. In this study I investigate how public librarians in southern Sweden perceive SD's recent electoral gains (5.7 % in 2010 to 12.9 % in 2014) and what identifiable changes have occurred at their libraries. This paper's findings derive from a qualitative study where I use the method of semi-structured interviews and the theoretical framework of new institutionalism. The results show that librarians' experiences of SD's impact on their workplace differ significantly. While some of the interviewed librarians did not identify any relevant changes, others expressed a variety of new circumstances including an increase in the number of utterances made by visitors that reflect an anti-immigration policy; more discussions among staff members regarding the potential risks of presenting right wing extremist literature including the history of SD; and more discussions concerning the ordering of books that are critical of immigration. In their profession, none of the librarians take explicit standpoints against SD, however most of the librarians use indirect methods to criticize the party. As a result of SD's increased popularity it has become more problematic for staff at the public libraries to remain politically unbiased and they often have to make choices about what information it is ethically ok to present.

Keywords

Public library; The Sweden Democrats; multicultural society; racism; neutrality; objectivity; new institutionalism; institution.

Folkbibliotek; Sverigedemokraterna; mångkulturellt samhälle; rasism; neutralitet; objektivitet; nyinstitutionell teori; institution.

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till bibliotekarierna Karin, Alice, Nils, Rasmus, Helena, Ebba och Olga som lät er intervjuas och som därmed bidrog med mycket värdefull information till den här undersökningen. (Namnen är fingerade.)

Jag vill också tacka min handledare Linnéa Lindsköld vid Högskolan i Borås för alla viktiga råd och synpunkter under arbetets gång.

Slutligen vill jag tacka Andréa Wiszmeg och Eva-Pia Wenger, för den hjälp jag fick av er i uppsatsarbetets tidiga faser, och Paul Kraus för språkgranskningen av presentationstexten och abstractet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Tack.....	3
1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställning	8
1.2 Avgränsningar	8
2. Bakgrund: Sverigedemokraterna, bibliotek och reaktioner	10
2.1 SD då och nu	10
2.2 Uttalanden om bibliotek.....	12
2.3 Antirasism på biblioteken.....	13
3. Litteraturgenomgång	14
3.1 SD i tre bibliotekstidningar	14
3.2 Neutralitet, censur och hatpropaganda.....	16
3.3 Bibliotek och kulturell mångfald	18
4. Teoretiskt perspektiv.....	21
4.1 Val av teori.....	21
4.2 Institution	22
4.3 Miljö	22
4.4 Isomorfism	23
4.5 Legitimitet	24
4.6 Nyinstitutionell teori i biblioteksforskning.....	25
4.7 Teorikritik.....	27
4.8 Teoritillämpning	27
5. Metodbeskrivning.....	29
5.1 Val av metod.....	29
5.2 Genomförande.....	30
5.3 Etiska överväganden	30
5.4 Analys av materialet.....	31
6. Resultat och analys.....	33
6.1 Bibliotekens omgivande miljöer	33
6.1.1 Där det märkts av minst	33
6.1.2 Möten i biblioteksrummet	34
6.1.3 Där det märkts av mest	36
6.2 Politiskt material	38
6.2.1 Valmaterial och partitidningar	39
6.2.2 Förvärv och skyltning	41
6.2.3 Konsekvenser	44
6.3 Arbete med mångfaldsfrågor	46
6.4 Objektivitet eller ställningstagande?	49
6.5 Om det som styr	52
6.5.1 Styrdokument.....	52
6.5.2 Bibliotekarietutbildning.....	54
6.5.3 Organisationer i omgivningen.....	55
6.5.4 Summering	55
7. Slutsatser	57
7.1 Frågor och svar	57
7.1.1 Fråga 1: bibliotekarierna.....	57
7.1.2 Fråga 2: institutionen.....	58
7.2 Avslutning.....	60

7.3 Förslag på vidare forskning.....	60
Källförteckning	61
Intervjuer	61
Litteratur.....	61
Bilaga 1. Intervjuguide för bibliotek som <i>inte</i> var röstningslokal 2014.....	68
Bilaga 2. Intervjuguide för bibliotek som <i>var</i> röstningslokal 2014	72
Bilaga 3. Intervjuförfrågan.....	76

1. Inledning

Vänster, höger eller mitten? Frågan om politisk tillhörighet är för många ständigt aktuell och i valtider fylls svenska gator och torg av kampanjande politiker och väljare. Debatterna om vem som borde eller inte borde styra landet avlöser varandra i TV, radio, tidningar och elektroniska kommentarsfält. Samtidigt finns delar av samhället som ska stå utanför den pågående debatten, däribland de offentliga institutionerna som inte bekänner sig till någon specifik politisk färg eller gör ställningstaganden angående enskilda partier. Till dessa institutioner hör folkbiblioteket.

Folkbiblioteket är en kommunal institution som alla i samhället ska ha fri tillgång till. Besökarens ålder, kön, klassbakgrund, etnicitet, religion, sexuella läggning eller politiska tillhörighet ska inte spela någon roll, utan alla ska vara lika välkomna. Denna lika rätt till tillgång lyfts fram i 2014 års bibliotekslag som fastslår att folkbibliotek ska finnas i varje kommun samt ”vara tillgängliga för alla och anpassade efter användarnas behov” (SFS 2013:801). Även de internationella föreningarna IFLA och Unesco¹ betonar i sitt folkbiblioteksmanifest allas lika rätt till biblioteket (IFLA/Unesco 2014a) och i flera av sina dokument drar de paralleller mellan bibliotekets tjänster och värnandet av demokratiska värden (IFLA 2014a, s. 43; IFLA 2014b, s. 17; IFLA 2014d, s. 76; IFLA/Unesco 2014a, s. 11). Bibliotekslagen fastslår också att ”[b]iblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” (SFS 2013:801). Folkbiblioteket är unikt på så sätt att det erbjuder alla invånare kultur och information utan kostnad och ett rum att vistas i utan krav på motprestation.

Men precis som övriga institutioner i samhället verkar folkbiblioteket inte i ett vakuum. Hur omvärlden utvecklas och förändras kan i sin tur bidra till förändringar också i biblioteken. Samhälleliga förändringar kan ske på flera olika plan, varav det politiska landskapet är ett sådant (se Hatch 2002, s. 90ff). En märkbar förändring som skett under de senaste åren är Sverigedemokraternas riksdagsinträde 2010 och kraftiga ökning i valet 2014 – ett resultat som har väckt många starka känslor. Med sina 12,86 % i 2014 års riksdagsval blev de, efter Socialdemokraterna och Moderaterna, Sveriges tredje största parti (Valmyndigheten 2014c). Särskilt starkt stöd har partiet i landets södra delar. I kommunfullmäktigevalen 2014 uppnådde de 15,03 respektive 15,07 % av väljarstödet i Skåne och Blekinge län. I fjorton skånska och två ble-

---

¹ IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) är en internationell förening som arbetar för att representera bibliotekens och deras användares intressen världen över. Se <http://www.ifla.org/>. Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), som är en nära samarbetspartner till IFLA, är Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur. Se <http://en.unesco.org/>

kingska kommuner utgör de sedan 2014 det näst största partiet (Valmyndigheten 2014a; Valmyndigheten 2014b).

Det som Sverigedemokraterna (SD) främst har gjort sig kända för är sin starkt negativa inställning till invandring och flyktingmottagande. Detta kan bekräftas av politikernas egna uttalanden, men också av studier som undersökt SD-sympatisörers attityder i olika frågor (se t.ex. Oleskog Tryggvason & Oscarsson 2014; Sannerstedt 2013). En grupp som partiet pekat ut som särskilt farlig för Sverige är muslimer. Det visar bland annat en debattartikel där partiledaren Jimmie Åkesson hävdar att islams ökade närvaro i landet är ”vårt största utländska hot sedan andra världskriget” (Åkesson 2009). Den negativa inställningen till muslimer lyfts också fram i en studie från Linköpings universitet (Müller, Hedström, Valdez & Wennberg 2014). I media har frågan om huruvida partiet är rasistiskt, högerpopulistiskt eller rentav fascistiskt diskuterats och debatterats flitigt sedan riksdagsinträdet och många menar att det inte kan betraktas och behandlas som ett parti som vilket som helst. Eftersom partiet har sina rötter i den högerextrema rörelsen (Ekman & Poohl 2010; Rydgren 2002; Rydgren 2005) menar många att de, trots att de blivit invalda i riksdagen, inte kan ses som demokratiska.

Hur påverkas då folkbiblioteken av den förändring som SD:s närvaro i den politiska offentligheten bidrar till? Hur förhåller sig bibliotekarierna till den och vad säger styrdokumentet? Bibliotekslagen är ett bindande dokument som alla bibliotekarier måste följa. Dokumenten från IFLA och Unesco är inte bindande men välkända och rekommenderas användas som inspiration för yrkesverksamma bibliotekarier. En del av bibliotekarieryrket blir därför att tolka dessa dokument och vad det egentligen innebär att vara ett bibliotek ”för alla” – en inte alltid okomplicerad uppgift. Ska till exempel lagens fastslående om att biblioteken ska bidra till fri åsiktsbildning tolkas som att alla åsikter är likvärdiga, även de som kan ses som extrema och odemokratiska? I dokumenten från IFLA och Unesco finns rekommendationer som ibland säger emot varandra. Särskilt tydligt blir det när de etiska reglernas rekommendation om att som bibliotekarie förhålla sig ”strikt objektiv[...]” (IFLA 2014c, s. 70) ställs mot vad som sägs i manifestet för mångkulturella bibliotek, där kulturell och språklig mångfald lyfts fram som något positivt och som bör ”vårdas och bevaras till gagn för oss alla” (IFLA/Unesco 2014b, s. 25). I dagsläget, 2015, när ett parti som SD vuxit sig till riksdagens tredje största och gjort frågan om mångkulturens vara eller icke vara till ett av de hetaste debattämnena, är det svårt – för att inte säga omöjligt – att ta öppet ställning för kulturell och språklig mångfald och samtidigt ses som strikt objektiv.

Den här studien tar avstamp i frågan om vilken roll SD:s valframgångar har spelat då det kommer till bibliotekens neutrala och politiskt opartiska inställning. Genom sju djupintervjuer undersöker jag hur folkbibliotekarier upplevt SD:s kraftiga ökning under de senaste åren och om frågan om opartiskhet och neutralitet aktualiserats i samband med denna. Går det till exempel att skylta med en bok som gör kopplingar mellan SD och extremhögern och samtidigt inte ta ställning? Går det att lägga ut SD:s broschyrer inför ett riksdagsval och samtidigt få alla att känna sig välkomna? Flera av de undersökta kommunerna har dessutom en hög andel invånare med annan bakgrund än svensk, något som på olika sätt avspeglar sig i bibliotekens verksamhet. Därför är också frågan om hur bibliotekarierna arbetar för dessa invånare idag central i under-

sökningen, liksom hur de ser på det fortsatta arbetet med mångfaldsfrågor i samband med det senaste valresultatet.

En viktig anledning och motivering till att göra den här studien är att det saknas forskning om hur folkbibliotekarier i Sverige upplever att SD:s kraftiga ökning påverkar biblioteksverksamheten och dem själva. Den tidigare forskning jag kunnat hitta har varit mer generell om neutralitet, rasism eller arbete med mångfaldsfrågor på bibliotek, men där har inte funnits några direkta kopplingar till SD – vilket innebär att det finns en kunskapslucka på området. Eftersom partiet mer än fördubblade sitt väljarstöd under mandatperioden 2010-2014, och därmed har ökat mycket snabbt, är det troligt att det ännu inte hunnit publiceras så mycket forskning om hur enskilda institutioner förhåller sig till dem – däremot finns flera vetenskapliga publikationer om partiet i sig. För både forskningsfältets och för enskilda bibliotekariers skull anser jag att det behövs fler studier om hur biblioteksverksamheter påverkas av de konsekvenser som följer med ett ökat väljarstöd för ett högerradikalt parti som SD. Det beror dels på att vi lever och verkar i ett mångkulturellt samhälle, något som SD:s politik har som främsta mål att motverka, vilket skapar en konflikt kring vilken hållning biblioteken ska ha när det handlar om att ta ställning i frågor om kulturell mångfald, främlingsfientlighet och allas lika rätt till biblioteket.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här studien är att skapa kunskap om hur folkbibliotekarier i södra Sverige upplever att SD:s valframgångar orsakat förändringar på biblioteken där de arbetar och hur dessa i så fall ser ut. Jag vill också föra in bibliotekariernas upplevelser i en större, institutionell kontext och visa på hur den förändring av det politiska landskapet som SD:s valframgångar innebär påverkar folkbiblioteket som politisk och demokratisk institution.

Min frågeställning är indelad två frågor, varav den första fokuserar på bibliotekariers erfarenheter och den andra på folkbiblioteket som institution i det svenska samhället.

1. Vilka (eventuella) förändringar upplever sydsvenska folkbibliotekarier på sina arbetsplatser i samband med SD:s riksdagsinträde 2010 och kraftiga ökning i valet 2014 när det kommer till:

- a. hantering av litteratur och samhällsinformation som relaterar till SD,*
- b. folkbibliotekets arbete med frågor om mångfald, tolerans och allas lika värde,*
- c. att vara politiskt opartiska i sin yrkesutövning?*

2. Hur kan SD:s valframgångar (och den miljöförändring som dessa utgör) påverka folkbiblioteket som demokratisk institution?

1.2 Avgränsningar

För att kunna hålla ett tydligt fokus under arbetet har vissa avgränsningar varit nödvändiga. Jag har till exempel valt att endast undersöka folkbibliotek och har även begränsat mig till bibliotek i södra Sverige, helt enkelt därför att det är där som väljarstödet för SD är starkast. En annan viktig avgränsning är att jag försöker hålla mig till

bibliotekariernas tankar om SD:s valframgångar specifikt och att inte låta det bli för generellt om rasism eller högerradikala partier och/eller rörelser även utanför SD. Detta är inte en enkel sak eftersom det ena lätt härleds till det andra när det diskuteras. Jag har i intervjuerna också försökt hålla mig till tidsperioden strax före 2010 och fram till idag (2015) och att inte komma in på andra perioder där liknande politiska utvecklingar skett. Slutligen vill jag poängtera att mina frågor om förvärv inte inkluderar inköp av skönlitteratur utan mer fokuserar på facklitteratur, tidskrifter och samhällsinformation. Skönlitteratur med tydliga politiska budskap kommer ibland på tal i texten då det handlar om skyltning och vad bibliotekarierna väljer att visa upp, men inte då det handlar om vad de anser borde finnas och inte finnas i beståndet.

2. Bakgrund: Sverigedemokraterna, bibliotek och reaktioner

I det här kapitlet gör jag en övergripande presentation av partiet Sverigedemokraterna och deras politik, med start från det sena 1980-talet och fram till idag. I denna presentation nämner jag ett antal yttranden från partiets företrädare som jag ser som speciellt kontroversiella och jag tar också upp några uttalanden som partiet gjort om bibliotek. Slutligen presenterar jag några kampanjer mot rasism som förekommit på bibliotek under 2014 och 2015 och som skulle kunna vara en reaktion på SD:s valframgångar. Kapitlet är baserat på ett antal vetenskapliga studier som gjorts om SD och höger-radikalism under åren 2005-2014, på ett journalistiskt reportage från 2010 samt på rapportering i massmedia och i bibliotekstidningar.

2.1 SD då och nu

Sverigedemokraterna, som bildades 1988, är en efterträdare till Sverigepartiet, vilket var en hopslagning av Bevara Sverige svenskt (BSS) och det svenska Framstegspartiet. Detta lyfts fram av sociologen Jens Rydgren (2005, s. 118) och mer detaljerat av journalisterna Mikael Ekman och Daniel Poohl (2010, s. 53, 75). I partiprogrammet från 1989 förespråkar partiet såväl kraftigt inskränkta aborträttigheter som dödsstraff samt beskriver den ”homogen[a] befolkningssammansättning” som de anser att Sverige dittills haft som ”en ovärderlig tillgång” (Sverigedemokraterna 1989). Rydgren konstaterar att det finns ”klara överlappningar mellan Sverigedemokraterna och öppet anti-demokratiska, nazistiska och fascistiska grupperingar”, men att de med tiden ansträngt sig hårt för att ge ett mer respektabelt intryck (Rydgren 2005, s. 118). Rydgren lyfter också fram ett flertal uttalanden som tidigare SD-förespråkare gjort. Bland dem finns krav på repatriering – tvångsmässig återvandring till hemlandet – för uto-meuropeiska invandrare, slopad hemspråksundervisning, slöjförbud på arbetsplatser och rivning av moskéer. Partiets företrädare har också gjort kopplingar mellan invandring och samhällsproblem som våldtäkter, arbetslöshet och bostadsbrist (ibid., s. 121f).

Att se just invandringen som ett hot mot samhället och välfärden är inte unikt för SD, då högerradikala partier generellt sett har invandringen som sin stora kärnfråga (Ravik Jupskås 2012, s. 28ff; Rydgren 2013, s. 4). I SD:s fall har det ofta handlat om att ställa invandrare mot pensionärer (Ekman & Poohl 2010, s. 171; Ravik Jupskås 2012, s. 100), något som visar sig inte minst i partiets valfilm från 2010 när svenska folket uppmanas välja mellan ”invandringsbroms eller pensionsbroms” när de går och röstar (Sverigedemokraterna 2010). I filmen syns en äldre, staplande dam med rollator

tävla mot en hel hord av burkaklädda kvinnor med barnvagnar om att komma först fram till statsbudgetens sista miljard (Sverigedemokraterna 2010).

Trots att partiet har en mjukare fasad idag än på 80- och 90-talen består den negativa inställningen till invandring i allmänhet och islam i synnerhet, något som både lyfts fram i media och i ett antal vetenskapliga studier från de senaste åren. I en undersökning av statsvetarna Per Oleskog Tryggvason och Henrik Oscarsson (2014, s. 42) framgår att SD-väljare i mycket hög utsträckning är för ett minskat flyktingmottagande. Statsvetaren Anders Sannerstedt (2013), som undersökt skånska SD-sympatisörers inställningar i olika frågor, fastslår att 100 % av de svarande tycker att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar och 93 % tycker att det är ett mycket bra förslag. Vidare anser 87 % att en ökad arbetskraftsinvandring är ett dåligt förslag, 94 % är positiva till ett förbud mot ansiktstäckande slöja på allmän plats och 80 % säger sig uppleva ett ökat flyktingantal som ett ”mycket oroande hot inför framtiden” (Sannerstedt 2013, s. 68). I en undersökning av sociologerna Tim Müller, Peter Hedström, Sarah Valdez och Karl Wennberg (2014) fastslår författarna att SD-anhängare i klart högre utsträckning än andra partiers anhängare är negativt inställda till att ha muslimer som grannar, vårdgivare eller ingifta familjemedlemmar (ibid., s. 13). Partiets företrädare talar ofta om en pågående ”islamisering” av Sverige vilket, enligt dem, i längden skulle kunna innebära sharialagar, offentligt stöd till omskäring, halalkött i matbutikerna och könsseparat simundervisning (Ravik Jupskås 2012, s. 108; se även Åkesson 2009).

Sedan riksdagsinträdet har media kunnat rapportera om ett flertal anmärkningsvärda händelser och uttalanden från politiker inom SD. Ett exempel är Björn Söders (riksdagens andre vice talman) uttalande om att minoritetsgrupper som judar och samer inte skulle tillhöra ”den svenska nationen” och därmed inte vara svenskar (Orrenius 2014). Ett annat är den så kallade ”Järnrörsskandalen” där SD-politikerna Erik Almqvist, Kent Ekeröth och Christian Westling filmar sig själva då de, i samband med ett bråk med en kraftigt berusad man, beväpnar sig med metallrör från en byggnadsställning (Baas & Holmén 2012; Larsson 2012). Mellan 2010 och 2014 har SD vid ett flertal tillfällen blivit nekade tillträde till (eller avvisade från) skolor då de velat komma dit och informera om partiet – något som varit resultatet av kraftiga protester från eleverna (Bergström 2010; Holmberg 2014; Malmström 2010; Nordensson 2014; Stenbäck 2014; Sveriges Radio 2010; TT 2014). Efter riksdagsvalet 2014 beslutade sig partiet för att fälla regeringens budget och på sin hemsida skriver de att de ”kommer att agera för att försöka fälla varje regering som väljer att föra en ökad invandring (sic!)”, då de anser att dagens invandringspolitik är ”extrem” i förhållande till omvärlden (Sverigedemokraterna 2014).

Att ett högerradikalt parti etablerar sig och får ett ökat folkligt stöd är inget fenomen som är unikt för dagens Sverige. Runtom i Europa har partier långt ut på högerkanten etablerat sig under de senaste årtiondena, något som det inom statsvetenskapen talas om som en ny partifamilj (Ravik Jupskås 2012, s. 21). Ett kännetecken för dagens högerradikala partier är att de i allt större utsträckning betonar skillnaden mellan kulturer istället för mellan raser. Kulturskillnaderna är, enligt dessa partier, det som gör att vi inte kan leva tillsammans, då följderna skulle kunna bli att den egna kulturen vittnar sönder och försvinner (ibid., s. 79; se även Lentin & Titely 2012). Från flera sådana partier har mångkulturalism i Europa beskrivits som ett experiment som miss-

lyckats (Lentin & Titely 2012, s. 125f). Precis som inom SD är det framförallt islam och muslimer som pekats ut som det största problemet (Lentin & Titely 2012; Ravik Jupskås 2012, s. 96ff). Enligt statsvetaren Anders Ravik Jupskås (2012, s. 96) har det efter terrorattackerna den 11:e september blivit vanligare att hävda att islam är en ideologi snarare än en religion och att den är ett hot mot västerländska värderingar. Argumenten som förs mot islam inom de europeiska högerradikala och högerpopulistiska partierna är ofta mycket lika varandra och handlar enligt Ravik Jupskås (2012, s. 102ff) bland annat om att islam ses representera ett totalitärt tänkesätt, en underutvecklad kultur samt ett förespråkande av våld och extremism.

Ovanstående beskrivning av SD är både kort och förenklad, men visar ändå att partiet genom sina kontroversiella – och ibland extrema – uttalanden skiljer sig från övriga riksdagspartier. Det problematiska är att de idag är just ett riksdagsparti och att offentliga institutioner därför inte kan särbehandla dem eller uppmärksamma deras bakgrund i extremhögern utan risken för att bli ifrågasatta. I uppsatsens senare delar återkommer jag till denna problematik, då med fokus på folkbiblioteket och dess funktion i samhället.

2.2 Uttalanden om bibliotek

Även om bibliotekspolitik inte tillhör SD:s viktigaste frågor finns ett par anmärkningsvärda uttalanden från partiet även här. Innan 2014 års bibliotekslag trädde i kraft la Adam Marttinen, riksdagsledamot från SD, en motion i protest mot en av lagens paragrafer. Den paragraf som ifrågasätts i motionen är 5 §, som fastslår att biblioteken ska ”ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska” och därför tillhandahålla litteratur på både de nationella minoritetsspråken, andra språk än dessa språk och svenska samt på lättläst svenska (SFS 2013:801). I motionen menar Marttinen att förslaget om att ”ägna särskild uppmärksamhet åt andra språk än minoritetsspråken och svenska skulle på ett olyckligt sätt motarbeta incitamentet för många invandrare att lära sig svenska” (Marttinen 2013). Bibliotekens fokus, menar han, ska istället vara ”att erbjuda litteratur på landets majoritetsspråk, de nationella minoritetsspråken, teckenspråk och punktskrift” (Marttinen 2013). Ett liknande uttalande gjordes av Börje Tranvik, kommunpolitiker i Älmhult, 2014 i samband med att den lokala biblioteksplanen skulle klubbas igenom. Denne motsatte sig helt att biblioteket skulle satsa på litteratur på andra språk än svenska och menade att majoritetsspråket borde vara det enda språk som fanns representerat (Ekström 2014d; Sveriges Radio 2014; Vikingson 2014). Dessa uttalanden anser jag är viktiga att ta i beaktande i den här undersökningen, då de visar på vilken bibliotekspolitik som förespråkas av vissa SD-politiker.

I tidningen *Biblioteksbladet* finns några betydligt äldre uttalanden dokumenterade i en artikel av Annika Stenlund (2002a, s. 7f) där SD tas upp i samband med 2002 års riksdagsval, i vilket de uppnådde ett resultat på 1,44 %. De SD-politiker som tidningen har varit i kontakt med säger sig ha en positiv syn på biblioteken men är kritiska till den svenska kulturpolitiken då de anser att det satsas mer på finkultur än på så kallad ”folklig kultur”. De dåvarande SD-politikerna Mikael Andersson (Göteborg) och Tommy Funebo (Uppsala) är även kritiska mot hur biblioteken beslutar om urval och förvärv. Enligt Andersson har SD Göteborg ”vid flera tillfällen [...] lämnat in namnlistor med önskemål på böcker och tidskrifter de saknar i utbudet utan att se

något resultat” och enligt Funebo är det ”kulturradikalism [som] styr urvalet” (Stenlund 2002a, s. 7). Funebo säger också att den nationella kulturen bör premieras, då ”vissa tankesystem borde vara överordnade andra” (Stenlund 2002a, s. 7). Trots det menar han att biblioteken inte ska arbeta för politisk förändring, utan istället bistå med material åt ”redan upplysta” medborgare (Stenlund 2002a, s. 8). Avslutningsvis poängterar Funebo att SD inte vill begränsa det redan existerande utbudet som andra nationalistiska partier i Europa vill, utan att de istället vill ge biblioteken medel avsett för inköp av material de anser saknas (ibid.). Artikeln är idag över tolv år gammal och därmed inte lika aktuell som uttalandena från senare år. Trots det menar jag att det är intressant att SD-representanter 2002 sa sig inte ville göra inskränkningar i beståndet då politiker som är verksamma inom partiet idag har uppgett att böcker på andra språk än minoritetsspråken och svenska inte borde tillhandahållas. Eftersom biblioteken redan tillhandahåller dessa böcker kan jag inte tolka deras uttalanden som något annat än att de bör plockas bort, vilket innebär att biblioteken i praktiken måste göra just inskränkningar.

2.3 Antirasism på biblioteken

Under 2014 valde flera bibliotek att lägga ut antirasistiska boktips på sina hemsidor och bloggar inte långt efter valet (Bibliotek i Väst 2014; Fryshusets bibliotek 2014; Staffanbiblioteket 2014), men om detta skulle ha haft någon direkt koppling till SD:s kraftiga ökning framgår inte. Ett annat exempel är biblioteken i Gävleborgs läns (Helgebiblioteken) kampanj *Bibliotek mot rasism* som pågick från den 15:e september (dagen efter riksdagsvalet) och fram till årets slut. I en beskrivning av kampanjen skriver Helgebiblioteken att ”[v]åra folkbibliotek har ett tydligt demokratiskt uppdrag, som handlar om att verka för ett öppet och respektfullt samhälle, befriat från alla typer av rasism” och att de under den senaste tiden ”sett med ökad oro på händelser i samhällsutvecklingen, som vill inskränka den mångfald [de] värnar så starkt” (Helgebiblioteken 2014). I mars 2015 bestämde sig även biblioteken i Västernorrlands län för att driva en kampanj under samma namn – inspirerade av det Helgebiblioteken gjort (Sundberg 2015). Helgebibliotekens kampanj, som varit planerad sedan tidigare, ska enligt en av länets bibliotekschefer inte ha haft något med valresultatet att göra (Norinder 2014). Ändå, menar jag, är det svårt att se det som en slump att biblioteken efter valet 2014 valde att belysa just rasismen som en viktig och aktuell fråga.

3. Litteraturgenomgång

I det här kapitlet presenterar jag ett urval av tidigare forskning som på olika sätt ligger nära det ämne jag studerar. Som jag tidigare nämnt saknas det forskning om bibliotek i relation till SD – ett faktum som gör den här studien desto viktigare. De flesta av publikationerna har jag, genom sökningar på ett antal olika ämnesord, funnit i biblioteks- och informationsdatabasen LISTA. De återstående har jag kommit över genom rekommendationer från min handledare eller från andra studenter. Utöver forskningen presenterar jag några artiklar från de tre svenska bibliotekstidningarna *Framsidan*, *Bibliotek i samhälle* och *Biblioteksbladet* som jag ser som intressanta för den här undersökningen, då SD tas upp i flera av dem. De vetenskapliga studier jag presenterar i del 3.2 och 3.3 handlar främst om svårigheter då det kommer till neutralitet, om valet angående vad som egentligen ska få synas i biblioteken och om bibliotekets roll i ett mångkulturellt samhälle. Studier som däremot är relevanta för att forskaren använder samma teoretiska perspektiv som jag presenteras istället i kapitel 4 (del 4.6), då deras forskningsämnen inte är direkt relaterade till mitt ämne.

3.1 SD i tre bibliotekstidningar

Det närmaste jag kommit en studie om SD och bibliotek är en enkätundersökning som bibliotekstidningen *Framsidan* presenterar i samband med valet 2010 om huruvida biblioteken i Västra Götalands län tänker tillhandahålla kampanjmaterial eller inte och då SD specifikt tas upp. De flesta svarar att de tänker låta antingen alla eller inga partier ha sitt material i biblioteket, utifrån en ”lika-för-alla”-princip. Ändå är det ett fåtal bibliotek som svarar att de inte tänker tillhandahålla kampanjmaterial från SD, men att de skulle acceptera material från andra partier. En motivering till det är att de inte tycker att SD kan ses som ett parti som lever upp till de mänskliga rättigheterna. Ett annat bibliotek svarar att de kan tänka sig att låta andra partier använda biblioteksrummet, men att de inte vet hur de skulle förhålla sig till SD. De förstår att det ur en demokratisk synvinkel är viktigt att värna yttrandefriheten, men ser det ändå som problematiskt att låta SD få tillträde till biblioteket (Swedenmyr 2010). Viktigt att poängtera är att då denna undersökning gjordes var SD fortfarande inget riksdagsparti, vilket kan ha spelat roll för hur bibliotekarierna resonerade.

I den socialistiska bibliotekstidskriften *Bibliotek i Samhälle* finns ett par artiklar där SD tas upp och problematiseras. I en av dessa diskuterar skribenterna Trond Sjöström och Petter Zerpe (2014) partiets kultursyn och historiesyn. De menar att ”SD:s kultursyn är en kulturell enögdhet och en brist på historiskt djupseende” (Sjöström & Zerpe 2014, s. 4). Författarna lyfter fram ett uttalande från 2012 där partiet säger sig vilja sänka ”[d]et kommunala stödet till all vuxenkultur bortsett ifrån biblioteksverksamheten och den kulturella verksamhet som bidrar till att lyfta fram det svenska kultur-

arvet och stärka den gemensamma identiteten i samhället” (Sjöström & Zerpe 2014, s. 4). Vad SD specifikt tänkt sig med biblioteken framgår inte och författarna påpekar att de förgäves sökt representanter från partiet för en kommentar. De uppmärksammar också SD-politikern i Älmhults önskan om ett bibliotek med endast böcker på svenska och den motion som Marttinen lagt föregående år (ibid.).

I föregående kapitel lyfte jag fram en äldre artikel från *Biblioteksbladet* som presenterar några dåvarande SD-politikers uttalanden om bibliotek. I anslutning till den artikeln finns en kommentar med titeln *Demokratins skugga*, också den skriven av Stenlund (2002b), där partiets eventuella likheter med franska Front National diskuteras. I texten konstaterar den intervjuade journalisten Bim Clinell att SD och Front Nationals propaganda har mycket gemensamt. Clinell säger också att trots att Front National sa sig inte vilja styra bibliotekens inköp var det precis det som hände, bland annat i staden Orange². Stenlund fastslår att de svenska biblioteken ”hittills inte behövt förhålla sig till den roll som Sverigedemokraterna ger dem” och avslutar med konstaterandet att ”kanske får vi se de första exemplen på det under den kommande mandatperioden” (Stenlund 2002b, s. 7). Precis efter huvudartikelns slut presenteras en kort faktaruta om SD och ett lästips på Stieg Larssons och Mikael Ekmans bok *Sverigedemokraterna: Den nationella rörelsen* från 2001, som är en kritisk granskning av partiet och som även beskriver dess kopplingar till den svenska högerextremismen (Biblioteksbladet 2002a, s. 8; Biblioteksbladet 2002b, s. 8).

Utbudet av artiklar i bibliotekstidningar och -tidskrifter som diskuterar SD specifikt kan ses som tämligen begränsat. *Bibliotek i Samhälle* kritiserar öppet partiet, men de är samtidigt en tidskrift som har en tydlig vänsterpolitisk vinkel. I andra artiklar kan det ibland ligga lite i undertexten att det är SD som åsyftas. *Biblioteksbladets* februarinummer 2015 rapporterar bland annat från ett samtal på Kulturhuset i Stockholm där deltagarna diskuterar möjligheten att kunna arbeta antirasistiskt på bibliotek i dagens Sverige. SD nämns inte explicit i texten, men det gör däremot den ökande rasismen. En deltagare som uttalar sig frågar sig hur bibliotekariernas uppdrag påverkas ”när högervindarna går genom Europa” och ”när partier med rasistiska budskap påverkar samhället” (Söderberg 2015, s. 31). *Biblioteksbladet* har också uppmärksammat Helgebibliotekens kampanj *Bibliotek mot rasism* (Ekström 2014b; Ekström 2014c) samt SD-politikern i Älmhults uttalande (Ekström 2014d). De äldre artiklarna som Stenlund (2002a; 2002b) skrivit är mer direkta om SD och framförallt kommentaren *Demokratins skugga* antyder en kritik mot partiet. Som jag redan konstaterat är dessa texter inte nya, men de visar på en skillnad i hur en politiskt obunden bibliotekstidning kan skriva om ett riksdagsparti respektive ett icke riksdagsparti.

Precis som bland de vetenskapliga publikationer som finns inom ämnet är det i bibliotekstidskrifterna betydligt lättare att hitta artiklar som rör rasism i allmänhet än artiklar där SD nämns och problematiseras. I följande stycke kommer jag att gå igenom några studier som är relevanta i sammanhanget då de belyser frågor om folkbibliotekens uppdrag då det kommer till neutralitet, censur och tillhandahållande av materi-

---

² För vidare läsning om Front Nationals bibliotekspolitik, se magisteruppsatsen *Pluralism eller propaganda? : En ideologianalys av franska Front Nationals folkbibliotekspolitik och debatten kring denna* av Rebecka Dittmer (2008). Tillgänglig via: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/3583/1/08-34.pdf>

al som på grund av sitt innehåll skulle kunna ses som problematiskt att låta synas i biblioteken.

3.2 Neutralitet, censur och hatpropaganda

Om ett folkbibliotek överhuvudtaget kan vara neutralt diskuteras i en studie av informationsvetarna Paul T. Jaeger, Ursula Gorham, John Carlo Bertot och Lindsay C. Sarin (2013). Författarna lyfter fram några viktiga mål som gäller för bibliotek då det kommer till frågor om neutralitet. Dels ska biblioteken försöka skapa samlingar som presenterar så många synvinklar som möjligt och dels ska de försöka vara opolitiska så långt det är möjligt. Detta innebär att alla synvinklar ska presenteras även i kontroversiella frågor, oavsett bibliotekariernas egna åsikter. Mycket talar dock emot att biblioteket skulle kunna ses som neutralt, menar Jaeger et al. Om biblioteken till exempel antar de normativa standarder som det omgivande samhället har är de inte neutrala, eftersom samhället i sig inte är neutralt. Det material som finns i biblioteket är heller inte neutralt, vilket innebär ingen samling kan vara neutral. Att presentera alla sidor i en fråga som om de vore lika ”rätt” kan ses som väldigt missledande och relativistiskt. Bibliotekariernas klassbakgrund och livsåskådning påverkar dessutom deras beslut då det till exempel kommer till förvärv eller programpunkter. Det kan också tilläggas att den information som tillgängliggörs via internet gör neutralitet omöjlig så länge internet kan nyttjas på biblioteket (Jaeger et al, s. 370). En paradox som författarna belyser är att folkbibliotek säger sig inte vilja ha med politik att göra, samtidigt som det är politiska beslut som bestämmer vad biblioteken i praktiken *kan* göra. Men många av bibliotekens egna styrdokument tyder på att bibliotek inte är politiskt neutrala eftersom de innehåller ställningstaganden i frågor om till exempel informationsfrihet, yttrandefrihet, censur och inkludering³ (ibid., s. 371f).

I en annan amerikansk studie diskuterar biblioteks- och informationsvetaren Susan K. Burke (2010) dilemmat som uppstår då det kommer till huruvida biblioteken bör ha böcker med rasistiskt eller hatiskt innehåll i sitt bestånd. Studien har som syfte att ta reda på hur människor från olika etniciteter och samhällsklasser ser på hur dessa slags böcker borde tillhandahållas i biblioteket eller inte. Här ställs två problem mot varandra: å ena sidan vad som kan hända om biblioteken börjar ta bort och censurera i beståndet, å andra sidan vilka följderna kan bli om material som diskriminerar eller kränker vissa grupper accepteras. Ett argument som anges för att inte ta bort rasistiskt eller hatiskt material är att det kan vara bra att ibland utsättas för olika sorters social och etnisk intolerans, eftersom det kan leda till att man lär sig tänka kritiskt kring vad andra säger. Ett annat argument är att ett förbud mot rasism eller hat i beståndet kan göra att även andra impopulära åsikter börjar förbjudas. Motargumenten som lyfts fram i Burkes text handlar framförallt om vilka negativa effekter detta slags material kan få för vissa besökare. En fråga som ställs är varför ett samhälle som vill skydda mindre privilegierade grupper också ska skydda hatpropaganda, då dessa yttranden ofta görs med intentionen att tysta och skrämja (Burke 2010, s. 371). Dessutom kan de skapa en fientlig miljö och begränsa friheten för vissa folkgrupper, något som inte ligger i linje med en ökad tolerans. Resultatet av undersökningen visar dock att de

---

³ Här syftar författarna på de styrdokument som gäller för amerikanska folkbibliotek, men eftersom svenska folkbiblioteks styrdokument inte heller är ”neutrala” gäller påståendet även för de bibliotek som jag har studerat.

flesta respondenter är för att behålla böcker som kan anses rasistiska, även bland de afroamerikanska deltagarna. Det kan ändå vara värt att poängtera att vita respondenter i större utsträckning än afroamerikanska är positiva till att ha kvar dessa böcker i beståndet (Burke 2010, s. 377f).

I ytterligare en amerikansk studie om bibliotek, yttrandefrihet och censur, skriven av biblioteks- och informationsvetarna Jenny S. Bossaller och John M. Budd (2015), diskuteras samma problem. Ska biblioteken ha en total yttrandefrihet som även inkluderar hat mot vissa grupper, eller ska de göra vissa avgränsningar för att de som drabbas ska slippa bli utsatta? Bossaller och Budd lyfter precis som Burke (2010) fram de negativa effekter som ett tillåtande av hatpropaganda skulle kunna få. Författarna frågar sig om människor verkligen kan känna sig fria i en miljö som tillåter uttryck som kan ha en skadlig inverkan. De frågar sig också om biblioteken kan fullfölja sitt demokratiska uppdrag om där finns propaganda som försöker förstöra demokratin (ibid., s. 27). I många länder är hatpropaganda förbjudet, men i USA definieras det som politisk propaganda och är lagligt. Anledningen till att många länder förbjudit det är risken att det kan orsaka att människor begår brott eller skadas känslomässigt och psykiskt. Men i USA, menar Bossaller och Budd, finns uppfattningen att det vore skadligare för den politiska debatten om rätten att framföra den här typen av åsikter skulle begränsas (ibid., s. 28). Även i denna artikel belyses argumentet att det kan vara bra att komma i kontakt med hatpropaganda för att själv kunna skapa sig en uppfattning om innehållet – att det är en del av att utbilda sig. Specifikt nämner författarna böcker som tar ställning för nynazism eller förnekar Förintelsen (ibid., s. 32). Men motargumenten vägs emot det även här: att hatpropagandans budskap försöker tysta dem som den riktas mot (ibid., s. 26), att den kan skapa upprördhet hos grupper som blivit utsatta tidigare (ibid., s. 33) och att ett tillåtande av hatpropaganda kan få följden att hat tillåts i en allt större utsträckning (ibid., s. 38).

Konflikten mellan att tillåta allt, även det som kan vara stötande, och att begränsa yttrande- och informationsfriheten diskuteras även i en forskningsrapport skriven på uppdrag av Svensk biblioteksförning av biblioteks- och informationsvetarna Åsa Söderlind och Gullvor Elf (2014). I denna undersöker författarna hur folkbibliotekarierna resonerar kring etiska frågor då det kommer till medieplanering på biblioteken. Söderlind och Elf (2014, s. 112) konstaterar att det i vissa fall är omöjligt att kombinera en helt obegränsad informationsfrihet med andra mänskliga värden som bibliotekarierna strävar efter att värna. Det måste alltid, menar de, finnas en öppen diskussion och debatt kring material som ligger på gränsen till det etiskt tvivelaktiga, särskilt eftersom det är tydligt att samhällsvärderingar förändras hela tiden. ”Kanske”, skriver författarna, ”är då också kompromissen i vissa lägen den enda rimliga behållningen. Alternativt ta ställning åt det ena eller andra hållet och därmed också vara beredd att stå ut med den kritik som kan uppstå kring enskilda beslut” (Söderlind & Elf 2014, s. 112). Precis som i Burkes (2010) och i Bossallers och Budds (2015) undersökningar lyfter Söderlind och Elf fram dilemmat som uppstår då biblioteken dels ska sträva mot att ha ”en informationsfrihet med vidast möjliga gränser” och dels ”verka inkluderande och för mångfald” – att å ena sidan tillhandahålla alla typer av material för att användarna ska kunna bilda sig en egen uppfattning men att å andra sidan kunna säga nej till exempelvis främlingsfientligt eller diskriminerande material (Söderlind & Elf 2014, s. 116). Författarna påpekar att informationsfriheten trots allt har en gräns, något som hela yttrandefrihetslagstiftningen bygger på, eftersom där finns gränser

formulerade mot sådant som kan hota människors säkerhet eller integritet. Frågan är då vems uppgift det är att dra den gränsen då det kommer till vad som ska få finnas eller inte finnas i biblioteket – om det är bibliotekariernas eller om det rentav är rättsväsendets (ibid., s. 111).

Vilka synsätt som bör representeras, eller kanske snarare inte representeras, i ett bibliotek har alltså undersökts och diskuterats av flera tidigare forskare. Trots att den här studien fokuserar på SD specifikt anser jag att ovanstående undersökningar är intressanta i sammanhanget, då de speglar stora delar av den problematik som jag redogör för i textens senare delar. Jag vill betona att jag inte sätter något likhetstecken mellan rasistiskt material i allmänhet och det material som SD eller deras anhängare har producerat. Ändå menar jag att dessa kan diskuteras i relation till varandra, med tanke på de uttalanden från partiet som presenterades i föregående kapitel och som av många skulle betraktas som just rasistiska.

3.3 Bibliotek och kulturell mångfald

Folkbibliotekens funktion och roll i det mångkulturella samhället är en fråga som biblioteksforskarna Briony Birdi, Kerry Wilson och Sami Mansoor (2011) diskuterar i en engelsk studie där ett antal folkbibliotekarier uttalar sig i frågan. En synvinkel som författarna belyser är att biblioteken har en funktion att fylla då det kommer till att skapa en ökad medvetenhet om och förståelse för skillnader mellan olika kulturer. Utifrån detta perspektiv ska biblioteken inte bara sträva mot att förbättra sin service till etniska minoriteter, utan även sträva mot att *alla* användare får ökade kunskaper om andra samhällen än det egna. På så sätt kan biblioteken bidra till att skapa ett mer tolerant och jämlikt samhälle (ibid., s. 121). De bibliotekarier som deltagit i studien tycker generellt sett att det är viktigt att erbjuda service och material till etniska minoriteter, oberoende om området de verkar i är mångkulturellt. Trots att många användare med utländsk bakgrund är födda i England kan det vara viktigt för dem att få studera den kultur där de har sina rötter. Också för användare som tillhör majoritetsbefolkningen kan det vara bra att mötas av material som rör andra kulturer, menar författarna, eftersom det kan få dem att reflektera över mångfalden i samhället (ibid., s.125f).

I en norsk studie undersöker biblioteks- och informationsvetarna Ragnar Audunson och Svanhild Aabø (2014) folkbibliotekets funktion som mötesplats och integrationsarena i mångkulturella stadsdelar. Undersökningen fokuserar på ett specifikt bibliotek som är beläget i ett område där ett flertal kulturer finns representerade. Flera av studiens deltagare anser att biblioteket spelar en viktig roll när det kommer till att lära sig ett nytt språk och skaffa sig kunskaper om det norska samhället. Många ser också biblioteket som en viktig mötesplats som kan skapa socialt kapital hos användarna, vilket i sin tur kan bidra till mindre våld och kriminalitet (Audunson & Aabø 2014, s. 45). Audunson och Aabø poängterar vikten av att ha omgivningen med sig när ett professionsfält, i det här fallet folkbiblioteket, ska utvecklas i en viss riktning. En risk är alltid att idéer som anses för radikala eller som upplevs ligga fel i tiden inte accepteras av omgivningen. Författarnas huvudintryck av stadsdelens invånare och anställda är att de ser positivt på biblioteket som mötesplats och tror att det kan utgöra en betydande arena för integration (ibid., s. 48).

En amerikansk biblioteksforskare som också studerat mångfaldsfrågor och vikten av bibliotekens arbete med dessa är Patricia Montiel Overall (2009). Enligt Montiel Overall bör all bibliotekspersonal arbeta för att utveckla en så kallad *kulturell kompetens* (cultural competence) – ett begrepp hon definierar på följande sätt:

Cultural competence is the ability to recognize the significance of culture in one's own life and in the life of others; and to come to know and respect diverse cultural backgrounds and characteristics through interaction with individuals from diverse linguistic, cultural, and socioeconomic groups into services, work, and institutions in order to enhance the lives of both those being served by the library profession and those engaged in service.

Montiel Overall 2009, s. 190

En brist på kulturell kompetens från bibliotekens sida kan, menar Montiel Overall, visa sig på flera sätt. Det kan handla om okunskap i personalen om kulturella eller språkliga skillnader eller om att bibliotekets bestånd endast är anpassat för majoritetsbefolkningen. Det kan också handla om att personer från etniska minoritetsgrupper eller andra underprivilegierade grupper upplever att de saknar inflytande över bibliotekens verksamhet, något som kan bidra till att de i allt större utsträckning väljer att inte använda biblioteken (Montiel Overall 2009, s. 179f).

Montiel Overall (2009) identifierar inte bara behovet av kulturell kompetens, utan ger också exempel på hur bibliotekarier och informationsspecialister kan utveckla denna färdighet. Till att börja med bör bibliotekarier ha goda kunskaper om sin egen kultur, eftersom de utan dessa skulle ha svårt att förstå andra kulturer. Sådana kunskaper kan de uppnå genom att undersöka sina egna (kulturellt betingade) beteenden, värderingar, normer och idéer (ibid., s. 192). Nästa steg är att undersöka och bygga upp en kunskap om andra kulturer än den egna och arbeta för att skapa ett ömsesidigt förtroende och en ökad kunskap om varandras seder, trosuppfattningar och värderingar grupper emellan (ibid., s. 193). Viktigt är, menar Montiel Overall, att det finns en genuin *vilja* från bibliotekets sida att arbeta för jämlikhet och för att kunna ge alla, oavsett etnisk eller social tillhörighet, en likvärdig service. En sådan vilja är inte samma sak som att erbjuda denna likvärdiga service för att riktlinjerna säger att man *ska* göra det (ibid., s. 195). Montiel Overall poängterar också vikten av social interaktion – att bibliotekarier möter och interagerar med människor från andra kulturer än den egna, både i och utanför biblioteket (ibid., s. 196) – liksom av att ta reda på hur miljöerna där minoritetsgrupperna lever ser ut och utifrån det försöka identifiera vilka barriärer som kan finnas mellan dessa invånare och ett aktivt användande av biblioteket (ibid., s. 197). Att se över själva biblioteksrummet har också betydelse. Hur hälsar till exempel personalen på dem som kommer in och vilket intryck ger den fysiska platsen (ibid., s. 198)?

Ett ytterligare exempel som Montiel Overall (2009) tar upp är att bibliotekarier, som ett steg mot att uppnå kulturell kompetens, bör se över de institutionella värderingar som biblioteket säger sig stå för och hur dessa tar sig uttryck i praktiken. Institutioner måste, menar Montiel Overall, klara av att identifiera vilka luckor som finns då det kommer till att se vilka värden som faktiskt praktiseras och vilka som bara är teoretiska (ibid., s. 196f). Med anledning av mitt teoretiska perspektiv som fokuserar på just *institutionen* (se kapitel 4) lyfter jag ut detta stycke som extra betydande för min undersökning.

De studier jag har redogjort för i den här delen handlar om biblioteksverksamhet i mångkulturella samhällen, varav inget av dem är Sverige. Ändå, menar jag, är de resonemang som förs i dem applicerbara på svenska biblioteksverksamheter, då även Sverige är mångkulturellt. Ingen av ovanstående forskare sätter sina resultat i relation till högerradikala eller -extrema krafter, eftersom det inte har varit fokus i deras undersökningar. Jag väljer ändå att lyfta fram dem som viktiga för den här studien, då jag menar att en ökad högerradikalism och -extremism i ett samhälle och institutioners strävan mot att anpassa sig efter den kulturella och språkliga mångfalden i samma samhälle automatiskt orsakar konflikt, något som jag vill förtydliga genom att ställa ovanstående diskussion mot den beskrivning av SD som jag presenterade tidigare i kapitel 2.

4. Teoretiskt perspektiv

I det här kapitlet presenterar jag det teoretiska perspektiv som jag, tillsammans med tidigare forskning, kommer att referera tillbaka till i min analys. I nedanstående delar lyfter jag fram och förklarar några begrepp som är centrala i teorin och som jag anser är tillämpningsbara i den här studien. Jag presenterar också några exempel på tidigare biblioteksforskning där samma perspektiv används samt hur jag planerar tillämpa teorin i analysen. Istället för att utgå från en enskild teoretiker refererar jag till flera författare som beskrivit teorin, eller enskilda begrepp inom den, i sina publikationer.

4.1 Val av teori

Som teoretiskt ramverk har jag valt att använda *nyinstitutionell* – eller, som den ibland också kallas, *nyinstitutionalistisk* – teori. Det är ett perspektiv som betonar vikten och betydelsen av existerande strukturer, regler, normer och roller då det kommer till hur institutioner påverkas och förändras (Audunson 1996, s. 19). Enligt sociologerna Walter W. Powell och Paul J. DiMaggio (1991a, s. 11) formulerades teorin år 1977 i samband med publiceringen av sociologen John Meyers två artiklar *The Effects of Education as an Institution* och *Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony* (den sistnämnda med Brian Rowan, även han sociolog, som medförfattare) vilka innehåller många av de tankesätt som kännetecknar nyinstitutionella teorin. Som Powell och DiMaggio (1991a, s. 12) beskriver det utgår teorin från att organisationer i samhället inte enbart styrs av rationella beslut inifrån, utan påverkas av sin omgivande miljö. Den förutsätter också att organisationer i praktiken inte alltid handlar på ett sätt som förenligt med deras formella uppdrag (ibid.; se även Meyer & Rowan 1977, s. 342f). Enligt Powell och DiMaggio (1991a, s. 12), finns starka relationer mellan en organisations stabilitet och legitimitet och den makt som skapas av allmänna uppfattningar, ofta outtalade sådana.

Biblioteks- och informationsvetaren Joacim Hansson, som använt nyinstitutionell teori i biblioteksforskning, menar att det är ett perspektiv som ”ger nycklar till att studera institutioner som politiska och bidrar genom att peka på det mycket komplexa förhållandet mellan externa och interna förändringsprocesser” (Hansson 1998, s. 28). Då SD:s kraftiga ökning de senaste åren har inneburit en förändring av det politiska landskapet i Sverige menar jag att det är ett relevant perspektiv att utgå från, då det är möjligt att denna förändring skulle kunna ha inneburit förändringar också i biblioteksvärlden.

4.2 Institution

Ordet *institution* har flera definitioner. Det kan syfta på en specifik typ av plats – ett rum som är anpassat efter en viss sorts verksamhet av till exempel vårdande, fostrande eller utbildande karaktär (Jönsson, Persson & Sahlin 2011, s. 14). Det kan också syfta på ramverk av regler, procedurer och arrangemang eller på föreskrifter om vilka handlingar som är önskvärda, förbjudna eller tillåtna (Powell & DiMaggio 1991a, s. 8). Folkbiblioteket, som jag i den här studien fokuserar på, är en institution i bemärkelsen plats – en inrättning avsedd för att utbilda och informera – men det består också av de ovan nämnda ramverk av regler, procedurer och arrangemang och det är tydligt att det finns normer för vilka handlingar som uppmuntras och inte uppmuntras i biblioteket. En stor del av de handlingar som sker i biblioteket kan därför ses som *institutionaliserade*. Sociologen Lynne G. Zucker (1991, s. 85) beskriver institutionaliseringsprocessen som en process där aktörerna för vidare det som definieras som riktigt och som, någonstans under processen, kan ses som mer eller mindre för-givettaget. Därmed kan institutionaliserade handlingar ses som objektiva. Handlingar är, menar Zucker, objektiva när de potentiellt sett kan repeteras av andra aktörer utan att den generella förståelsen av dem förändras (ibid.).

En specifik typ av institution, som enligt biblioteks- och informationsvetaren Joacim Hansson (1998, s. 35) även innefattar folkbiblioteken, är den *politiska institutionen*. Organisationsforskarna James G. March och Johan P. Olsen (1989, s. 160) beskriver denna sorts institution på följande sätt:

Political institutions are collections of interrelated rules and routines that define appropriate actions in terms of relations between roles and situations. The process involves determining what the situation is, what role is being fulfilled, and what the obligations of that role in that situation are. [...] Through rules and a logic of appropriateness, political institutions realize both order, stability, and predictability, on the one hand, and flexibility and adaptiveness on the other.

March & Olsen 1989, s. 160

Den politiska institutionen styrs alltså, enligt March och Olsen, av ett slags lämplighetens logik. En av dess viktigaste uppgifter, menar författarna, är att göra invånarna i ett samhälle till välunderrättade medborgare, vilket innebär att de lär sig vilka beteenden som är lämpliga, av vilken anledning de är det samt hur de kan rättfärdigas av en högre ordning (ibid., s. 161). Hansson (1998, s. 36) menar att det måste finnas ett slags samförstånd mellan institutionen och samhället om de grundläggande värderingar och allmänt vedertagna sanningar som institutionen, genom sin praktik, ska föra vidare. Den ”högre ordning” som March och Olsen syftar på är, menar Hansson, ”den ideologi som institutionen [...] gör till sin i syfte att kunna fungera som kontrollerande och legitimerande politiska institutioner i samhället” (Hansson 1998, s. 36f). En rimlig fråga att ställa är följaktligen vilken högre ordning som gäller för bibliotek dagens Sverige och om denna har förändrats i och med SD:s intåg i politiken.

4.3 Miljö

Miljö är ett mångtydigt begrepp som i den här texten syftar till organisationens omgivning. Powell och DiMaggio (1991, s. 13) menar att definitionen av miljö inom den nyinstitutionella teorin skiljer sig från hur den äldre, klassiska institutionella teorin

beskriver den. Den äldre teorin beskriver organisationer som inneslutna i lokalsamhällen där de framförallt påverkas av andra organisationer och interaktioner människor emellan. Den nyinstitutionella teorin fokuserar mer på icke-logiska miljöer, till exempel de fält som organisationerna utgör och som i grova drag angränsar till andra fält och till samhället i stort, vilket gör att begreppet *miljö* i det nyare synsättet blir något mer obestämbar i sin påverkan. Istället för att vara någonting som ligger utanför organisationerna genomsyrar den organisationerna och påverkar därmed hur deras aktörer uppfattar världen (Powell & DiMaggio 1991, s. 13).

En närmare beskrivning organisationens miljö finns presenterad av organisationsforskaren Mary Jo Hatch (2002). Hatch beskriver det omgivande samhället genom att dela in det i sju olika sektorer. Dessa utgörs av den sociala, den kulturella, den juridiska, den politiska, den ekonomiska, den teknologiska och den fysiska sektorn. Varje sektor rymmer komponenter som på olika sätt påverkar och förändrar organisationen (ibid., s. 90ff). Den sociala sektorn innefattar till exempel klasstruktur, migrationsmönster, utbildningssystem och livsstilar, medan den kulturella innefattar bland annat historia, traditioner, värderingar och förväntningar på beteenden (ibid., s. 90f). I den juridiska sektorn återfinns lagar och juridiska praxis och i den politiska ligger makten fördelning och det politiska system som råder i det land där organisationen verkar. Den ekonomiska sektorn utgörs av bland annat arbetsmarknad, finansiella marknader och marknader för varor och tjänster (ibid., s. 91f). Den teknologiska sektorn rymmer vetenskaplig utveckling som innebär ny kunskap för organisationerna. Den fysiska sektorn, slutligen, består av naturen och naturtillgångarna (ibid., s. 93f). Sektorerna, menar Hatch, har inga tydliga gränser utan överlappar ofta varandra. Exempelvis ligger den sociala och kulturella sektorn nära varandra, liksom den juridiska och den politiska. Sektorerna kan också ha en stark påverkan på varandra, då trender i en viss sektor kan leda till kraftiga förändringar inom en eller flera andra sektorer. Hatch nämner den ekonomiska sektorn som särskilt påverkande för hur de andra sektorerna utvecklas (Hatch, s. 92ff).

Den omgivande miljön består alltså av olika sektorer som påverkar varandra och de organisationer och institutioner som verkar inom dem. Ett annat faktum, som March och Olsen (1989, s. 46f) pekar på, är att institutionerna, genom sina handlingar, själva är med och skapar miljön. Handlingar från enskilda institutioners och dess aktörers håll bidrar följaktligen till att forma omgivningen – som i sin tur bidrar till att forma institutionerna. Meyer och Rowan (1977, s. 346) menar att gränserna mellan organisation och omgivning ibland kan ses som nästintill upplösta. I de mest extrema formerna av institutionell teori, skriver Meyer och Rowan, kan organisationer definieras som rekonstruktioner av de myter som genomsyrar moderna samhällen snarare än som enskilda enheter. I den här texten är det folkbiblioteket som är i fokus och i kapitel 6 diskuterar jag vidare hur SD:s närvaro i de undersökta kommunerna blivit en mer eller mindre märkbar del av den miljö som omger biblioteken.

4.4 Isomorfism

Ett centralt begrepp i nyinstitutionell teori är *isomorfism*. Isomorfism kan beskrivas som en process där enskilda enheter i en viss miljö, till exempel organisationer, drivs till att likna andra enheter i samma miljö. Organisationernas karaktärsdrag blir på så sätt påverkade av de karaktärsdrag som är signifikanta för den omgivande miljön

(Powell & DiMaggio 1991b, s. 66; se även Meyer & Rowan 1977, s. 346). Att bli isomorf med viktiga institutioner i omgivningen kan motverka turbulens och bidra till att organisationen lever vidare (Meyer & Rowan 1977, s. 348f).

Powell och DiMaggio (1991b, s. 67ff) identifierar tre olika isomorfismer: *tvingande*, *mimetisk* och *normativ*. Den tvingande isomorfismen kan vara resultatet av formella eller informella krav från auktoriteter, till exempel från andra organisationer som organisationen är beroende av eller från högre instanser upp till regeringsnivå. Den kan också vara ett resultat av de kulturella förväntningar som finns i det omgivande samhället (Powell & DiMaggio 1991b, s. 67). Folkbibliotek i Sverige måste till exempel följa de styrdokument som tagits fram, såsom bibliotekslagen och den egna biblioteksplanen. Dessa styrdokument är framtagna av politiker – som i sin tur är ett resultat av demokratiska val. Vid sidan om styrdokumentet finns även påtryckningar från samhället och dess invånare i form av osynliga regler, normer och förväntningar på vad folkbiblioteket och dess personal ska vara.

Den mimetiska isomorfismen är snarare ett resultat av organisationens osäkerhet, vilken Powell och DiMaggio (1991b) beskriver som en starkt påverkande kraft. Osäkerhet kan exempelvis uppstå när organisationens mål är tvetydiga eller när det finns element i omgivningen som skapar en symbolisk osäkerhet. Resultatet blir att organisationen imiterar andra organisationer och antar deras form, mer eller mindre medvetet. Organisationer tenderar ofta att imitera liknande organisationer inom samma fält, som ser ut att ha lyckats bättre än dem själva (ibid., s. 69). Den tredje typen, normativ isomorfism, handlar främst om professionalisering. För att organisationen ska kunna upprätthålla sin legitimitet måste den också framstå som professionell. En viktig aspekt som Powell och DiMaggio lyfter fram är utbildning. Universitet liksom andra utbildande institutioner är, menar Powell och DiMaggio, viktiga centra för utveckling av de normer som organisationerna och dess personal antar (ibid., s. 70f). För svenska folkbibliotek gäller till exempel kravet på utbildad personal, varpå bibliotekarieutbildningarna vid högskolan i Borås och vid universiteten i Lund, Växjö, Uppsala och Umeå kan ses som viktiga institutioner som utformar vad som förväntas ingå i bibliotekarieprofessionen.

4.5 Legitimitet

I takt med att samhället utvecklas skapas nya normer, idéer och förväntningar som dess organisationer ställs inför. Där blir frågan om organisationernas *legitimitet* aktuell. En idé som sprids av en inflytelserik instans i samhället, till exempel staten, eller som sprids i mycket hög utsträckning kan, enligt etnologen Lars-Eric Jönsson, sociologen Anders Persson och företagsekonomen Kerstin Sahlin (2011, s. 99f), ge legitimitet åt den organisation som tar till sig av den. En idé som har nått ut till tillräckligt många, menar Jönsson et al, blir med tiden alltmer legitimerad och kan slutligen även börja ses som fullt nödvändig. Exempel som Meyer och Rowan (1977, s. 350) ger är ökade förväntningar på säkerhet, på sjukvård åt anställda och på rökförbud. Om en organisation inte anpassar sig efter dessa förväntningar kan den anses som vårdslös och slarvig och därmed sänka sin legitimitet – och i längden också det stöd som den behöver få från omgivningen för att överleva (ibid.). Om organisationen däremot gör de anpassningar den behöver för att bli accepterad kan den fortsätta hävda sin rätt till att till exempel få ekonomiska resurser tilldelad sig från samhället (Scott 1991, s.

169). Exempel på organisationer som har lätt för att överleva är sjukhus och skolor, eftersom de i hög grad är matchade med sin institutionella miljö (Meyer & Rowan 1977, s. 352).

Kulturvetaren Geir Vestheim (2003), som diskuterar legitimitetsbegreppet i en kulturpolitisk kontext, definierar legitimitet som ”det som uppfattas som rimligt, rättfärdigt och acceptabelt” (Vestheim 2003, s. 273, min översättning). Begreppet, menar Vestheim, visar alltså på vad som är önskvärt, inte bara ur ett juridiskt perspektiv utan också ur ett normativt. Faktorer som tid, plats och sammanhang spelar roll för vad som uppfattas som legitimt, vilket innebär att det som är legitimt under en specifik tidsperiod inte behöver vara det under en annan (ibid.). Vestheim (2003, s. 275ff) frågar sig var de normer som skapar grundföreställningen om vad som är legitimt kommer ifrån och identifierar tre olika normkällor som har betydelse för det kulturpolitiska fältet. Dels finns de normer som har sin grund i vardagslivet och i mellanmänsklig kommunikation. Dels finns samhällets olika sociala fält, till exempel litteraturfältet som innefattar bland annat författare, förläggare, bibliotekarierna, litteraturforskare och politiker. Dessa aktörer har ofta olika intressen som ibland strider mot varandra, vilket gör att det finns många föreställningar om vad som är rätt och legitimt i litteraturpolitiken. Den tredje normkällan som Vestheim tar upp är den offentliga politiska debatten. Denna ska ta hänsyn till både de övergripande samhällsintressena och de mer specifika särintressena i de enskilda sociala fälten. I detta fält hör kulturpolitiken hemma. Vestheim konstaterar att de legitimitetsnormer som stammar från dessa tre olika källor både kan samverka och stå i konflikt med varandra, beroende på om aktörernas intressen och uppfattningar överensstämmer eller skiljer sig åt. Exempelvis kan ett specifikt socialt fält ha föreställningar om legitimitet som går emot de föreställningar som dominerar i den politiska miljön (ibid.). Konflikter om vad som är det rimliga och rätta, fast i en folkbibliotekskontext, är en fråga som jag återkommer till i kapitel 6, då med fokus på hantering av politiskt material, arbete med mångfaldsfrågor och bibliotekariers syn på att ta ställning.

4.6 Nyinstitutionell teori i biblioteksforskning

Tre skandinaviska biblioteksforskare som använt nyinstitutionell teori i sin forskning är Ragnar Audunson (1996), Joacim Hansson (1998; 2006) och Nanna Kann-Christensen (2009). Även om deras studier ämnesmässigt har andra fokus än denna presenterar de resonemang som jag anser är relevanta även för den här undersökningen.

Audunson (1996) använder teorin i sin avhandling *Change processes in public libraries: A comparative project within an institutionalist perspective*, en studie som undersöker hur folkbibliotek i tre europeiska länder möter och klarar av samhälleliga förändringar och moderniseringar. Audunson beskriver bland annat folkbibliotek som ”politiska instrument” som ”stabiliseras och upprätthålls med syftet att främja politiska mål inom de kulturpolitiska, utbildningspolitiska och informationspolitiska fälten” (Audunson 1996, s. 11, mina översättningar). Han betonar även några viktiga faktorer som skiljer bibliotek från andra allmänna organisationer, något som han menar spelar roll när det kommer till att analysera dem. Dels är biblioteken totalt dominerade av en enda yrkesgrupp: bibliotekarierna. Perspektiv och tänkesätt som är kopplade till andra professioner blir därför inte en del av bibliotekens organisationer. En

annan skillnad är att bibliotek inte levererar konkreta tjänster eller produkter. Audunson menar att det nog inte finns någon tvekan om vad för tjänst som produceras vid till exempel en hjärtoperation eller en socialarbetares hjälpinsats för att hitta ett boende åt någon. Däremot kan ett utlån av samma material i ett bibliotek ha vitt skilda innebörder beroende på vem användaren är och i vilket syfte denne lånar materialet. Istället för konkreta varor och tjänster producerar och levererar biblioteket *mening*, som på olika sätt är relevant för olika användare. Enligt Audunson identifieras bibliotek med just mening och därmed också med ideologi. Audunsons hypotes är att folkbibliotekarier i stor utsträckning är förbundna med ideologiska värderingar, som till exempel principen om jämlikhet och demokratiseringen av informationssamhället (Audunson 1996, s. 11f).

Precis som Vestheim (2003) lyfter Audunson (1996) fram samhällseliga normer som en viktig påverkan på ett fält, i det här fallet biblioteksområdet. Audunson konstaterar att bibliotekarier både har biblioteksområdets egna normer och de normer som finns i omgivningen att anpassa sig till. Om det uppstår stora förändringar i omgivningen kan områdets normer komma att behöva förändras, något som kan ge upphov till konflikt (ibid., s. 15, 44f). Inom biblioteksområdet finns till exempel folkbibliotekets strävan efter jämlikhet och efter att arbeta för de minst privilegierade grupperna i samhället, såsom barn, funktionshindrade, äldre, minoriteter och invandrare (ibid., s. 29).

Hansson (1998) refererar i sin avhandling *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: En diskursstudie* bland annat till Audunsons (1996) avhandling när han diskuterar folkbiblioteket som politisk institution. Han diskuterar även folkbibliotekens funktion som demokratisk institution i samhället och utgår bland annat från March och Olsen (1989) (som jag refererat till i del 4.2 ovan). Hansson (1998) beskriver skapandet och främjandet av demokratiska institutioner som en komplicerad uppgift, ”då själva den demokratiska formen för maktfördelning och politiskt genomförande i ett samhälle bygger på vissa kriterier som kan vara svåra att förmedla via den institutionella strukturen som är nödvändig (men inte tillräcklig) för att bygga en social konstruktion” (Hansson 1998, s. 86). I ett demokratiskt samhälle, menar Hansson, kan de politiska institutionernas roll ses som ”bryggor mellan olika intressen i samhället”, vilket innebär att de vid beslutsfattande inte bara måste ta hänsyn till sina egna intressen, utan även till andras (Hansson 1998, s. 87). Hanssons studie fokuserar inte på dagens folkbibliotek utan på biblioteken strax efter sekelskiftet 1900, men de resonemang som förs om politiska och demokratiska institutioner är, menar jag, fortfarande aktuella.

Hansson (2006) refererar också till March och Olsen (1989) i en artikel om integrerade folk- och universitetsbibliotek där han diskuterar de två bibliotekstypernas skilda identiteter och vad som händer när dessa slås samman. Återigen lyfts folkbiblioteket som politisk institution fram, men här diskuteras det inte för sig utan jämförs med universitetsbiblioteket, som enligt Hansson (2006, s. 550) är en institution som snarare förknippas med vetenskap och utbildning än ses som politisk. Hansson gör kopplingar mellan samhällseliga förändringar, som till exempel ett ökat krav på utbildning och hur biblioteken utvecklas och ställs inför nya förväntningar, bland annat att folkbiblioteken numera också ska stå för visst akademiskt material (ibid., s. 561). En skillnad som Hansson visar på är den att folkbiblioteket till skillnad från universitetsbiblioteket har en tydlig ideologi som säger att det är till för alla, för folket – för lågutbildade, barn, ungdomar och äldre – och inte för endast en liten, och mer privilegie-

rad, grupp, något som gett upphov till en viss oro bland de undersökta folkbiblioteksanvändarna inför hopslagningen av de två biblioteken (Hansson 2006, s. 555). Ämnesmässigt ligger den här undersökningen inte nära min studie, men den bekräftar (utöver teorins tillämpbarhet) den förväntning som säger att folkbiblioteket ska vara till för folket och i synnerhet de underprivilegierade i samhället – precis som Audunson (1996) också lyfter fram i sin forskning.

Kann-Christensen (2009) använder nyinstitutionell teori i sin avhandling *Forestillinger om forandringer – Organisatoriske forandringer i to danske folkebiblioteker*, en studie som undersöker hur danska folkbibliotek påverkas och förändras av en alltmer ökande *New Public Management*-logik i offentliga organisationer. Inom *New Public Management* (NPM) är normen den privata sektorn och dess syn på marknadsanpassning och konkurrens – vilket även innebär en vilja att privatisera och decentralisera den offentliga sektorn (ibid., s. 56f). En central fråga i avhandlingen är vad som händer inom ett fält när de normer som traditionellt sett varit dominerande behöver förhålla sig till nya normer och förväntningar från samhälleligt håll, men här med fokus på NPM (ibid., s. 206). Tillsammans med Audunsons (1996) och Hanssons (1998; 2012) publikationer visar Kann-Christensens (2009) studie att nyinstitutionell teori är tillämpbar inom biblioteksforskning, framförallt när bibliotekens relation till politiska och/eller teknologiska förändringar i samhället ska undersökas – något som jag själv avser att göra, men där förändringarna enbart handlar om SD:s riksdagsinträde och kraftigt ökade väljarstöd.

4.7 Teorikritik

I sin avhandling bidrar Kann-Christensen (2009, s. 40) med en kritisk diskussion kring institutionell teori och dess begränsningar i studiet av folkbibliotek. Enligt Kann-Christensen finns vissa brister i teorin när det kommer till att analysera den sociala dynamik som ligger bakom bibliotekens utveckling. För en fördjupad analys av institutioner rekommenderar Kann-Christensen att teorin kompletteras med andra sociologiska perspektiv, till exempel med Bordieus fältteori som fokuserar mer på de relationer och konflikter som kan återfinnas inom ett fält (ibid.). Även om den här undersökningen delvis berör konflikter som kan uppstå på bibliotek som en följd av SD:s valframgångar fokuserar den inte på mellanmänniska relationer inom biblioteksfältet utan snarare på vad konflikterna kan betyda för folkbiblioteket i stort. Jag bedömer därför att det är tillräckligt med ett nyinstitutionellt perspektiv, men är medveten om att vissa aspekter, som också skulle kunna vara intressanta för studien, kanske inte får det utrymme de förtjänar.

4.8 Teoritillämpning

I analysdelen (kapitel 6) kommer jag att utgå från de centrala begrepp jag presenterat ovan och utifrån dessa ställa frågor till mitt material. Exempel på frågor är:

1. Hur beskriver bibliotekarierna den eventuella miljöförändring som SD:s valframgångar innebär? Upplever de överhuvudtaget en förändring? Finns det något samband mellan upplevda förändringar och de uttalanden de gör i andra frågor? Vad finns det för likheter och skillnader mellan miljöerna?

2. I hur hög grad kan de handlingar som bibliotekarierna beskriver betraktas som institutionaliserade? Vilken roll spelar det för folkbiblioteket om de handlingar som utförs i det är institutionaliserad eller inte, i det här sammanhanget?
3. Var i materialet kan jag identifiera isomorfism (tvingande, mimetisk och normativ)? Hur påverkas till exempel bibliotekariers förhållningssätt till SD av de styrdokument de följer samt av normer och kulturella förväntningar? Hur påverkas folkbiblioteken av hur andra institutioner agerar? Har utbildningen bibliotekarierna gått haft någon inverkan på hur de ser på det här ämnet?
4. När blir legitimitetsfrågan aktuell? Har SD:s valframgångar påverkat vad som är legitimt och inte legitimt för folkbiblioteken? Vilka konflikter finns?
5. Hur kan bibliotekariernas uttalanden förstås i ett större sammanhang? Tyder de (eventuella) förändringar de upplever på någon förändring för institutionen i stort? Vilken förändring i så fall och vad har den för betydelse?

Dessa frågor ska fungera som ett stöd för att kunna applicera teorin på materialet och är anpassade efter syfte och frågeställning. Jag skriver inte ut frågorna i analysen utan använder dem bara som utgångspunkt för att på bästa sätt kunna tolka materialet utifrån teorin.

5. Metodbeskrivning

I det här kapitlet redogör jag för mitt val av metod samt gör en övergripande beskrivning av hur jag gått till väga under min materialinsamling. Jag diskuterar också de etiska överväganden som har varit nödvändiga att förhålla sig till och, slutligen, hur det insamlade materialet presenteras och analyseras i nästkommande kapitel.

5.1 Val av metod

För att få svar på mina frågor har jag valt att göra kvalitativa intervjuer, en forskningsmetod som ofta används för att få fram uppgifter om en viss miljö och dess förhållanden, men också om enskilda människors personliga upplevelser och känslor (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 36). Då jag vill undersöka hur folkbibliotekari-er tänker och resonerar kring upplevelser och beslut som har med SD:s valframgångar att göra, anser jag att semistrukturerad djupintervju är den mest lämpliga metoden för att verkligen förstå situationen för varje enskild bibliotekarie. Eftersom kvalitativa undersökningar är att rekommendera framför kvantitativa då syftet är att få information om just *hur* och *varför* något fungerar på ett visst sätt, till exempel då det kommer till beslutsfattning och maktutövande (Ahrne & Svensson 2011, s. 14) ser jag intervjumetoden som ett självklart val. Väl under genomförandet blev det också tydligt att det var rätt metod, då det visade sig vara nödvändigt att kunna anpassa frågor och följdfrågor efter varje enskild informant, då deras upplevelser av hur SD:s valframgångar påverkat dem i deras yrkesroll skilde sig åt avsevärt.

En svaghet med intervjumetoden som organisationsvetaren Ulla Eriksson-Zetterquist och sociologen Göran Ahrne (2011, s. 56) uppmärksammar är att forskaren inte kan få hela bilden av en situation och att det är till undersökningens fördel att komplettera med andra metoder. Då jag inte gör det i den här studien utgörs alltså det insamlade materialet enbart av enskilda personers utsagor och kan därför inte ge någon heltäckande bild av hur SD:s valframgångar påverkat folkbiblioteken på ett mer generellt plan. Även om vissa slutsatser går att dra av materialet vill jag ändå betona att det behövs göras mer omfattande undersökningar på området för att skapa en större kunskap i ämnet.

Psykologiprofessorerna Steinar Kvale och Svend Brinkmann (2009, s. 84) menar att forskaren i början av sin intervjustudie bör fråga sig vilka positiva effekter undersökningen får och hur den kan bidra till en förbättrad situation för såväl de intervjuade som för andra både inom och utanför det aktuella fältet. Min förhoppning var (och är fortfarande) att de som tackade ja till att delta skulle tycka att det var viktiga frågor att diskutera och uppleva samtalen som givande och som ett sätt att nå ut med sina erfarenheter och synpunkter. För fältets del menar jag att det är enormt viktigt att ha en

ständigt pågående diskussion om politiska förändringar och vad de i praktiken innebär för biblioteken, och om intervjuerna på något sätt har bidragit till att öppna upp för nya tankar och idéer hos informanterna ser jag det som en mycket positiv effekt.

5.2 Genomförande

Min ambition var att intervjua bibliotekarier från både bibliotek som var röstningslokaler och bibliotek som inte var det, eftersom det finns olika regler för respektive bibliotek beträffande tillhandahållande av valmaterial, alltså partiernas eget kampanjmaterial, inför valen. Dessvärre finns det förhållandevis få bibliotek i södra Sverige som inte var röstningslokaler under 2014, vilket gjorde att jag endast fick tag i en informant från ett sådant bibliotek.

Jag kontaktade bibliotekarierna via e-post till deras arbetsplatser. I några fall gick jag via chefen eller via bibliotekets gemensamma e-postadress och i andra fall skrev jag direkt till bibliotekarien, lite beroende på vilken kontaktinformation som fanns på bibliotekshemsidan. På så sätt kom jag i kontakt med de sju informanterna som jag kallar Karin, Alice, Nils, Rasmus, Helena, Ebba och Olga – men som i verkligheten heter något annat. En av dem ville ha lite mer information om studien än vad som stod i min förfrågan, något jag gick med på då vederbörande tyckte att det kändes viktigt att kunna förbereda sig. En informant fick alltså lite mer information än de andra, men inte hela intervjuguiden utan bara en kort sammanfattning av vad några av de viktigaste frågorna skulle handla om.

De sju intervjuerna ägde rum mellan den 4:e och den 19:e mars 2015. Bibliotekarierna fick själva välja vilken plats de ville träffas på. Fyra av dem ville ses på arbetsplatsen, en föredrog en offentlig lokal i hemkommunen och de övriga två valde att låta sig intervjuas i min bostad då de själva bodde i närheten. Innan jag träffade informanterna förberedde jag mig genom att 1) ta reda på vilket styre den aktuella kommunen har, 2) läsa biblioteksplanen och 3) läsa vad SD i kommunen skrivit på sin lokala hemsida. Intervjuerna tog mellan fyrtio och åttio minuter och spelades in med informanternas samtycke. De flesta intervjuerna transkriberades i sin helhet, men i några valde jag att korta ner vissa delar där jag ansåg att vi råkat glida ifrån ämnet.

5.3 Etiska överväganden

Inför en intervjustudie finns ett antal etiska frågor att förhålla sig till. Kvale och Brinkmann (2009, s. 78f) ger exempel problem som kan uppstå i samband med undersökningen och hanteringen av det material som intervjuaren får tillgång till. Författarna lyfter framförallt fram vikten av att säkra deltagarnas konfidentialitet, både under planeringen och under rapporteringen. Den som intervjuar bör också fundera över vilka konsekvenser studien kan resultera i för de medverkande och hur deltagarna kan tänkas uppleva själva intervjusituationen. Författarna menar också att de etiska problemen även rör analysen av intervjumaterialet och att intervjuaren bör fundera över om deltagarna ska få ha något inflytande över hur denne tolkar deras yttranden (ibid.).

För mig har frågan om avidentifiering och konfidentialitet varit central under hela studien, inte minst under den period då jag kontaktade biblioteken i sökandet efter informanter. En fråga som kom upp rörde faktumet att två bibliotekarier från samma bibliotek (Alice och Nils) hörde av sig kort efter varandra. Eftersom jag ansåg att detta skulle behöva framgå i texten kändes det viktigt att de blev informerade och därmed medvetna om att de skulle kunna identifiera varandra. Jag löste det genom att tacka ja till båda två och efter att jag intervjuat Alice, som svarat först, berättade jag att någon annan på hennes arbetsplats också tackat ja och frågade om det var okej att även denne deltog. Då Alice inte hade några problem med det kontaktade jag Nils igen och berättade att jag intervjuat en av hans kollegor men att jag gärna träffade honom också om han fortfarande ville. Nils tyckte inte att det gjorde något och därmed kunde jag genomföra även den intervjun. Jag berättade varken för Alice eller för Nils vem den andra deltagaren var.

Ett annat problem rörande konfidentialitet var hur jag på bästa sätt skulle kunna avidentifiera kommunerna som informanterna arbetar i. Då vissa av kommunerna är små och har få bibliotek skulle risken för identifiering av informanterna vara alldeles för stor om kommunernas namn nämndes. Nackdelen med detta är att jag har varit tvungen att utelämna flera intressanta detaljer, både från intervjuerna och från min egen research av kommunerna. Till denna kategori hör exakta valresultat, uppmärksammade händelser inom SD:s lokalavdelningar, inlägg på SD:s lokala hemsidor, citat från biblioteksplaner eller från bibliotekens hemsidor samt bibliotekens storlek. Vissa händelser som återges skulle kunna kännas igen av till exempel kollegor, lokalpolitiker eller andra verksamma inom kommunen, men det ska ändå inte gå att *veta säkert* vem som uttalat sig eftersom samma scenario, rent hypotetiskt, även skulle kunna ha utspelat sig någon annanstans.

En anledning till att jag ser anonymisering som särskilt viktigt i det här fallet är att det ämne jag studerar skulle kunna upplevas som känsligt av informanterna. Uppfattningar om enskilda politiska partier ligger för många närmare det privata än det professionella och kan vara svåra att diskutera utan att avslöja även den privata uppfattningen. Vissa av informanterna går dessutom in på vad kollegor och andra personer i deras kommuner sagt och gjort, vilket gör anonymiseringen angelägen även för dessa, särskilt då de inte själva har valt att bli omnämnda i den här undersökningen.

De bibliotekarier jag har intervjuat är i olika åldrar, har gått olika bibliotekarieutbildningar, har olika lång yrkeserfarenhet samt har olika ansvarsområden i sina nuvarande tjänster. Detta bör tas i beaktande, då ens inblick i vissa frågor på biblioteket kan skilja sig beroende på ens huvudsakliga ansvarsområde är barn- och ungdomslitteratur, facklitteratur, skönlitteratur för vuxna eller något annat. Som en följd av dessa skillnader blev samtalen väldigt olika. Vissa av informanterna hade dessutom betydligt mer att säga om ämnet än de andra, vilket gör att alla röster inte får lika stort utrymme i texten.

5.4 Analys av materialet

Det insamlade materialet presenterar jag och analyserar i nästkommande del, kapitel 6. Företagsekonomen Jens Rennstam och sociologen David Wästerfors (2011, s. 194ff) lyfter fram tre grundläggande tekniker för att analysera kvalitativt material –

att *sortera*, att *reducera* och att *argumentera*. Då kvalitativt material – till exempel från intervjuer – tenderar att bli stort menar Rennstam och Wästerfors (2011, s. 196) att forskaren redan under insamlingen bör tänka på att begränsa sig, för att slippa behöva handskas med ett alltför omfattande material. Denna aspekt hade jag med mig under intervjuerna, men jag har ändå behövt sortera ut en avsevärd mängd data – på grund av platsbrist, irrelevans eller med hänsyn till kravet på konfidentialitet. Rennstam och Wästerfors rekommenderar flera omläsningar av materialet för att på så sätt ”bli förtrogen” med det (ibid., s. 197). Vid noggranna genomläsningar kan forskaren så småningom börja koda materialet då mönster börjat urskilja sig och forskaren kan se både vad som är vanligt förekommande och vad som sticker ut (ibid., s. 198; se även Kvale & Brinkmann 2009, s. 217f). När jag hade samlat in mitt material, läst det noggrant och markerat det jag bedömde som viktigast lyfte jag ut dessa delar och sorterade dem tematiskt utifrån min frågeställning. Det övriga materialet blev därmed tillfälligt reducerat, men fanns kvar ifall jag skulle behöva återkomma till det.

När forskaren genom sortering och reducering skapat ordning och skärpa i sitt material kan denne, menar Rennstam och Wästerfors (2011, 2015f), använda det för att föra en självständig argumentation i förhållande till tidigare forskning och teori – en argumentation som i sin tur ska sträva efter att tillföra något nytt till forskningsfältet. Detta är något jag tar fasta på i min analys där jag tolkar materialet i förhållande till den forskning som jag presenterat i kapitel 2, 3 och 4 samt till det teoretiska ramverket. När det gäller den tidigare forskningen gör jag framförallt jämförelser mellan de resonemang som författarna för och mina informanternas utsagor för att avgöra om där finns gemensamma nämnare. När det gäller det teoretiska ramverket återgår jag till det urval av centrala begrepp som jag presenterat i kapitel 4 och de frågor jag formulerat i del 4.8, för att utifrån dessa kunna läsa in materialet i en nyinstitutionell kontext och i slutändan besvara mina forskningsfrågor. På så sätt önskar jag kunna bidra med ny kunskap, både till det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet, till andra fält som intresserar sig för SD i relation till institutioner, till yrkesverksamma bibliotekarier och till det övriga samhället.

6. Resultat och analys

I det här kapitlet presenterar jag och analyserar utfallet av intervjuerna med folkbibliotekarierna Karin, Alice, Nils, Rasmus, Helena, Ebba och Olga. Dessa sju har olika upplevelser av hur SD:s valframgångar gjort sig påmind på deras arbetsplatser under de senaste åren, men där finns också gemensamma nämnare. Vissa av bibliotekarierna upplever ingen eller en mycket liten skillnad, medan andra upplever att det finns märkbara skillnader jämfört med tidigare. Kapitlet är tematiskt indelat i fem huvuddelar – *Bibliotekens omgivande miljöer*, *Politiskt material*, *Arbete med mångfaldsfrågor*, *Objektivitet eller ställningstagande?* samt *Om det som styr* – men då de olika ämnen som jag tar upp ofta överlappar varandra återkommer vissa inslag från materialet i flera av delarna.

6.1 Bibliotekens omgivande miljöer

I denna första del presenterar jag och jämför hur bibliotekarierna upplever att det höga väljarstödet för SD i deras kommuner avspeglar sig på deras arbetsplatser. Viktigt att påpeka är att hela resultatet inte ryms här, utan de upplevda förändringar som specifikt rör förvärv, valmaterial och arbete med mångfaldsfrågor presenteras och diskuteras i senare delar.

6.1.1 Där det märkts av minst

De bibliotekarier som säger sig inte kunna märka av SD:s ökade väljarstöd på biblioteken, eller där skillnaderna är mycket små, är Karin, Rasmus och Olga. Karin berättar att både hon och kollegorna blev ”chockerade” över valresultatet 2014 eftersom SD fick väldigt många röster i kommunen. På biblioteket har de dock varit ”förskonade”, något hon tänker kan bero på att SD generellt inte verkar så intresserade av kultur- eller biblioteksfrågor. Karin berättar att det nyligen valdes in en SD-ledamot i kulturnämnden, något som fick både henne och kollegorna att ”dra öronen åt sig”. Men nämndmedlemmen har hållit en låg profil och har, såvitt Karin vet, inte gjort några uttalanden om biblioteket.

Inte heller Rasmus upplever någon större skillnad. Hans uppfattning är att det framgår så tydligt i bibliotekens styrdokument att mångkultur är en positiv sak och att faktumet att SD vuxit inte ”spelar någon som helst roll” för biblioteksverksamheten. Han menar att politiker aldrig lägger sig i vad de gör, varken från SD eller från något annat parti, även när det funnits tillfällen då de kunde ha gjort det. SD har lokalt även drabbats av en del interna stridigheter under de senaste åren, något som inträffat också i Karins kommun. Olga har inte heller märkt av några skillnader på biblioteket som skulle ha haft med SD att göra. Inte heller hon har hört om att det lokala SD

skulle ha uttalat sig i biblioteksfrågor, något som inte heller Alice, Nils eller Ebba har gjort i sina kommuner. Intervjuerna visar följaktligen att de förändringar i den politiska sektorn (se Hatch 2002, s. 92) som SD:s valframgångar innebär inte lett till förändringar på alla sydsvenska folkbibliotek – i alla fall inte som informanterna upplevt. De visar också att SD generellt sett inte uttalar sig så mycket i biblioteksfrågor, vilket kan vara en anledning till att flera bibliotekarier inte behöver förhålla sig till dem i sin yrkesprofession.

6.1.2 Möten i biblioteksrummet

Alice och Nils, som jobbar på samma bibliotek, har båda upplevt att SD-anhängare som besöker biblioteket vågar vara mer öppna med sina åsikter nuförtiden än tidigare. Enligt Alice var väljarstödet för SD ganska starkt i kommunen även före 2010, men idag upplever hon att folk visar det utåt tydligare. Det kan handla om symboler på kläderna eller om uttalanden. ”Det är inte så att det har blivit en boom”, säger hon. ”Men jag har en känsla av att det är lite mer normaliserat, att dom som röstar på SD vågar visa sig lite mer nu. Vågar visa att dom gör det.”

Nils bekräftar den ökade öppenheten från SD-sympatisörerna. I vissa fall har han vetat att personen är sverigedemokrat, i andra fall är det utifrån vad han har tolkat. ”Vi har ju en del frispråkiga herrar här med rätt extrema åsikter”, berättar Nils. ”Jag tror att dom är sverigedemokrater, det tror jag.” Nils tycker precis som Alice att det verkar som om personer som röstar på SD vågar visa det på ett annat sätt än tidigare. Några har till exempel haft åsikter om antalet utländska böcker på biblioteket och tyckt att det varit för mycket.

N: Dom vågar ju lufta sina åsikter, sverigedemokraterna, på ett annat sätt nu än förr. Det kan man säga.

L: Att det är mindre tabu på nåt sätt, så att säga?

N: Just det.

Ur intervju med Nils, 2015-03-10

Nils menar att han vill vara opartisk när han möter besökarna. Där har det inte förändrats – han har alltid velat vara neutral och tycker att det är särskilt viktigt att tänka på när han har pass ut i informationsdisken. När förmodade sverigedemokrater kommer in och vill prata politik försöker han undvika att ta ställning. Han beskriver det som att han ”glider med”, för att förhindra att det uppstår en diskussion. Nils tycker att det är lite jobbigare nu än förr, innan SD blev så stora, eftersom det på den tiden kändes enklare att bara avfärda den typen av åsikter. Nu, när partiet har ett så starkt stöd och det finns en samlad politik bakom, känns det svårare att gå emot.

Och det har jag ju som sagt inte gjort så mycket heller. Jag har varit väldigt undanlidande tycker jag faktiskt. Även om jag i vissa fall inte vill vara det, men jag tycker att man får försöka hålla sig på en proffsig nivå ändå, och göra det som jag ska göra.

Ur intervju med Nils, 2015-03-10

Alice tar inte heller ställning mot besökarna, även om hon anser att det aldrig går att vara riktigt opartisk. Det mesta som görs på ett bibliotek menar hon är politiskt i någon bemärkelse.

Men det får liksom inte vara partipolitiskt. Och jag kan ju ha problem med det när det till exempel kommer nån med en SD-T-shirt på sig. Jag blir ju inte jättepositivt inställd till den personen. Men jag menar, där måste jag ju vara professionell och vara trevlig mot den personen såklart, eller liksom bemöta den med respekt så länge den möter mig med respekt.

Ur intervju med Alice, 2015-03-05

På biblioteken där Karin och Olga jobbar finns en liknande kategori besökare: män som sitter och pratar högljutt om politik i tidningsrummet. Karin har ibland hört hur någon hävdar att Förintelsen inte skulle ha ägt rum, men hon tror inte att dessa typer av yttranden har ökat i och med SD:s ökning – i alla fall inte just på hennes bibliotek.

K: Nej, det vet jag inte, utan vi har några historiskt intresserade människor som gärna diskuterar sånt där ute, så det tror jag nog att dom diskuterade innan också. Det tror jag nog.

L: Mm ...

K: Jag tror inte att det har gjort nån skillnad.

Ur intervju med Karin, 2015-03-04

Även på Olgas bibliotek finns ”ett antal gubbar” som kan uttrycka rasistiska åsikter i tidningsrummet. Åsikter som ibland, enligt henne, är ”helt uppåt väggarna”. Men hon uppskattar att besökarna diskuterar och tycker att debatt definitivt är att föredra framför tystnad och likgiltighet.

... och där kan ju vågorna vara höga va, och debatten, och jag tycker det är jätteroligt och går och tjuvlyssnar ibland [...]. Och kommer jag ut så kan dom visst provocera mig på olika vis [...], men på ett väldigt hjärtligt sätt.

Ur intervju med Olga, 2015-03-19

Olga medger att SD kan ha varit med och bidragit till att folk vågar uttrycka sig rasistiskt mer nu än förr – även om det förstås inte går att veta vad just de här besökarna röstar på. Hon hänvisar tillbaka till 70- och 80-talen, då hon menar att man inte kunde ”slänga ur sig vad som helst”, något hon tror att människor kan på ett annat sätt idag. Ändå är hon noga med att poängtera att hon inte tror att det bara handlar om SD, utan att det också är viktigt att fråga sig vad som bidragit till att SD vuxit sig starka. Hon tror att högervindarna, det skiktade samhället, klassklyftorna och privatiseringarna tillsammans fått SD att växa, vilket i sin tur lett till att rasistiska uttalanden kan göras i större utsträckning än tidigare. Olga berättar också att en av de mest centrala personerna i det lokala SD ibland besöker biblioteket med sina barn, en enligt henne ”jätte-trevlig karl”.

Även Helena har reagerat på yttranden som gjorts i biblioteket där hon arbetar. I hennes fall handlar det om både vanliga besökare och SD-politiker. Särskilt nämner hon en händelse som inträffade när en av kommunens nämnder hade möte i ett rum på biblioteket, samtidigt som det pågick ett språkcafé för invandrare i rummet intill. När ledamöterna från SD gick förbi språkcaféet såg Helena hur de skakade på huvudet och suckade på ett nedlåtande sätt. Enligt Helena är ett sådant beteende ”inte okej”, men, som hon säger, ”man kan ju inte säga till dom”. Trots denna händelse fortsätter biblioteket att hålla språkcafé i rummet jämte nämndmötena.

Som flera av intervjuerna visar har SD:s närvaro i politiken lett till vissa förändringar i den kulturella sektorn där Hatch nämner ”förväntningar på beteenden” som en specifik komponent (Hatch 2002, s. 90). Alice och Nils kan båda vittna om en större öppenhet bland besökarna när det kommer till att uttrycka sympatier för SD – åsikter som de menar var mindre rumsrena tidigare, men som idag blivit alltmer normaliserade. Beteendet hos den nämndmedlem som Helena beskriver är också ett exempel som talar för en sådan förändring. I andra fall, som på Karins och Olgas bibliotek, är det mer osäkert om de observerade uttalandena haft någon koppling till SD eftersom partiet inte nämnts specifikt. Oavsett ursprung är den ökade öppenheten när det kommer att visa sympati för SD eller uttrycka sig rasistiskt i allmänhet ett exempel på hur miljön inte bara är något som ligger utanför organisationen, utan att den, som Powell och DiMaggio (1991a, s. 13) fastslår, snarare genomsyrar den. I det här fallet blir de uttryck som tar ställning för SD eller mot invandring en del av biblioteksrummet, vilket ställer bibliotekarierna inför valet att reagera eller inte.

6.1.3 Där det märkts av mest

Av de sju bibliotekarier jag intervjuat är det Helena och Ebba som upplever sig ha märkt av SD:s valframgångar mest i sitt arbete. I Helenas fall rör det sig till och med om politiker som försökt lägga sig i bibliotekets evenemangsverksamhet. Vi ett tillfälle hade biblioteket bjudit in en författare som skulle prata om sin bok – som bland annat behandlade SD:s kopplingar till nazismen. Den här programpunkten uppskattades inte av det lokala SD, där en politiker gick ut och ”ondgjorde sig” över den i ett socialt medium på nätet.

H: Och han tyckte att det var ... ja, institutioner får inte ha den typen av program, dom får inte ta partipolitisk ställning. Och så var det många som höll med då, på den sidan.

L: Tog det liksom, alltså den här programpunkten, tog den partipolitisk ställning? [...]

H: [tänker efter] Jag tycker ju inte det. [Hen] har ju skrivit en bok och gjort vissa jämförelser så ... men jag har svårt att tycka att den var ... den handlar ju om SD, visst, det gör den ju. Så det var ju ett gränsfall.

Ur intervju med Helena, 2015-03-13

Helena och hennes kollegor frågade sig om de i och med detta gjorde någonting som de egentligen inte fick göra, eftersom de rent generellt inte vill vinkla sig åt något specifikt politiskt håll. Men samtidigt tycker de alla, menar Helena, att SD är ett rasistiskt parti. Helena tänker dessutom att boken lika gärna skulle kunna ses som samhällsvetenskaplig eller historisk som politisk.

L: Tänker du att det är på nåt sätt en svårare fråga nu, när SD liksom är ett riksdagsparti, än vad det var innan?

H: Alltså inte från vår sida. För [...] vi tänker och tycker likadant om SD oavsett så. Men det kanske är känsligare utåt.

Ur intervju med Helena, 2015-03-13

Helena kontaktade polisen i samband med händelsen, så att de skulle känna till programpunkten utifall att det skulle uppstå något bråk. Det har hänt att hon och kollegorna gjort det innan, rent rutinmässigt, när de haft liknande evenemang på biblioteket. De som kommenterat politikerns inlägg på sidan där det var publicerat hade dessutom skrivit saker som Helena upplevde som ”ganska hatiska och otrevliga”.

Att det kan vara känsligare att visa upp kritik mot högerextrema partier och grupper nu än förr kommer också upp i intervjun med Ebba. Hon berättar att hon upplever en större osäkerhet bland personalen nuförtiden om vad som egentligen är okej att göra, ”vad som kan stöta sig” och om man i så fall ”är beredd att ta det”. Ebba minns särskilt en utställning som biblioteket hade strax före valet 2014 som det var en del diskussioner kring. De som ställde ut var en lokal antirasistisk organisation som Ebba har kopplingar till utanför arbetet. Utställningen bestod av foton, texter och antirasistiska symboler samt ett bokbord på temat högerextremism där även några böcker om SD fanns med. Trots diskussionerna ville alla i personalen ha utställningen framme, i alla fall var det ingen som sa något annat. Men innan förtidsröstningen kom igång togs den ner, ”för att det inte skulle vara problematiskt i samband med det”.

E: Så vid såna tillfällen har man ju märkt det, för hade inte SD haft så starkt stöd och stött i kommunfullmäktige så tror jag inte att det hade varit nåt problem.

L: Ni hade kunnat ha en sån här utställning utan att folk hade tyckt att det skulle vara nån risk att ha det då?

E: Ja, det tror jag. Eftersom ... för jag tror det handlar väldigt mycket om att dom sitter i kommunfullmäktige och att det fanns röstsedlar för dom och allt det där liksom. Att man då måste [...] respektera det då, i demokratins namn liksom.

Ur intervju med Ebba, 2015-03-15

Några klagomål på utställningen från meningsmotståndare var inget som Ebba hörde. Däremot minns hon en incident ett par år tidigare när hon blev konfronterad av en dåvarande SD-politiker. På den tiden tillhandahöll biblioteket några av riksdagspartiernas tidningar – de prenumererade inte på dem utan representanter från partierna fick själva lämna in dem om de ville. Så småningom kom representanter från det lokala SD dit med sin tidning, *SD-Kuriren*.

E: Och då gjorde vi ju vårt bästa liksom, eller vi och vi, jag gjorde det. Dom kom och lämnade den personligen och satte den själv i tidningsstället. Och då brukade jag gömma den liksom lite grann ... flytta ner den alltså, jag gömde inte undan den helt, men jag liksom valde att sätta annat på bästa displayplats. Jag ville inte att det skulle vara det första folk såg när dom kom in. Att det fanns där.

Ur intervju med Ebba, 2015-03-15

En följd av Ebbas förflyttning av *SD-Kuriren* var att hon en dag blev påkommen av en partimedlem som kom tillbaka tio minuter efter att han lämnat in tidningen för att kontrollera att den stod kvar på sin plats. Då den inte gjorde det blev han arg, skällde på Ebba och sa att de på biblioteket skulle veta att partiet ”hade ögonen på dem”. Ebba minns politikern som ”väldigt aggressiv” och som en ”väldigt obehaglig person”. Hon berättar att han en tid senare blev utesluten ur partiet på grund av ett brott han begått.

Ebba upplever att SD i hennes kommun är betydligt mer öppet rasistiska än vad SD på riksnivå är. Hon har ibland fått hem deras broschyrer i brevlådan och menar att de är helt ”gräsliga” och ”vidriga”, mycket värre än den propaganda som SD generellt brukar visa upp. Broschyerna från det lokala SD kamouflerar ingenting, berättar Ebba, utan innehåller öppet hets och hat mot framförallt muslimer och målar upp vad som kommer att hända med kommunen om de skulle få mer makt.

Efter en jämförelse av samtliga informanternas svar blir det tydligt att den politiska sektorn, som Hatch (2002, s. 92) beskriver, kan delas in i flera olika nivåer. Dels finns den nationella nivån som gäller alla bibliotek, där en ny regering nyligen röstades fram och där SD fick nära 13 % av väljarstödet. Dels finns de sex sydsvenska kommunerna som har olika styren, men där SD i samtliga kommunfullmäktigeval fick en högre procent av väljarstödet än vad de fick i riksdagen. Även om flera av kommunerna har fått en förhållandevis lika stor andel SD-väljare har partiet tagit sig väldigt olika uttryck i de enskilda kommunerna. Karin upplever till exempel att nämndmedlemmen från SD hållit en ”låg profil” och tolkar SD:s frånvaro under valet som att de hellre sprider sin propaganda i andra forum. Olga, som inte heller har märkt av något, beskriver den lokala SD-politiker som brukar komma in på biblioteket som ”jättetrevlig”, även om hon inte personligen sympatiserar med hans åsikter. Rasmus har inte upplevt någon relation mellan partiet och biblioteket alls.

Skillnaden blir tydlig när dessa upplevelser ställs emot de upplevelser som Helena och Ebba har av hur SD agerar i deras kommuner. Där de arbetar har partiet varit betydligt mer offensiva. Helena har erfarit både hur politiker från SD lagt sig i deras programverksamhet, hur deras anhängare skrivit ”hatiska och otrevliga” kommentarer på nätet om det och hon har även bevittnat hur nämndmedlemmar gjort nedlåtande miner mot utländska besökare som deltagit i bibliotekets språkcafé. Ebba har upplevt en otrevlig konfrontation i samband med flyttandet av *SD-Kuriren* och hon har också fått broschyrer från partiet i sin brevlåda som hon upplever som ”vidriga” i sin hets mot muslimer och deras religion. Även om alla informanter mer eller mindre tydligt visar ett personligt avståndstagande från SD har omständigheterna i Helenas och Ebbas kommuner gjort att de tvingats förhålla sig till dem på ett annat sätt än de andra.

Bibliotekariernas upplevelser visar följaktligen på stora skillnader mellan kommunerna sett till hur SD syns och hörs. Det blir därför rimligt att inte bara tala om *en* omgivande miljö utan om flera, även om som SD:s valframgångar på riksnivå gäller för hela riket. Utifrån synen på miljö som något som genomsyrar en organisation snarare än ligger utanför den (Powell & DiMaggio 1991, s. 13) genomsyras således biblioteken av sex olika miljöer som ser olika ut beroende på hur SD i de enskilda kommunerna tar sig uttryck. Miljöns inverkan på organisationen påverkar i sin tur hur aktörerna uppfattar världen (ibid.), något som i det här fallet avspeglar sig i de intervjuade bibliotekariernas olika upplevelser av SD:s närvaro och frånvaro i biblioteken där de arbetar.

6.2 Politiskt material

I denna del går jag igenom hur bibliotekarierna resonerat och handlat när det kommer till så kallat ”politiskt material”, som i den här texten syftar till valbroschyrer⁴, fysiska besök av partiföreträdare, facklitteratur som antingen tar ställning mot SD eller stödjer SD:s syn på invandring samt hur detta slags material visats upp i biblioteken genom skyltning. Parallellt kopplar jag bibliotekariernas berättelser till tidigare forskna-

---

⁴ Med valbroschyrer och valmaterial menas i den här texten politiska partiers kampanjmaterial. Röstsedlar räknas inte in i detta.

res uttalanden om material som kan upplevas som rasistiskt eller stötande samt till teorin, framförallt till de delar som rör normer och legitimitet.

6.2.1 Valmaterial och partitidningar

Det enda av de undersökta biblioteken som inte var röstningslokal 2014 är biblioteket där Karin arbetar. Bibliotek som ska vara röstningslokaler får inte ha politiskt kampanjmaterial i biblioteken under förtidsröstningen, därför var det bara Karins bibliotek som hade det. Karin menar att de som bibliotek hade ”en skyldighet att stå för valinformation” och att riksdagspartierna därför var välkomna att lämna in sina broschyrer eller boka en tid för att informera om sin politik. Flera partier gjorde det, men SD dök aldrig upp, vare sig för att lämna in broschyrer eller boka tid. Det positiva som Karin upplevde med det var att de inte skulle behöva höra av sig till partiet och beställa in mer material om det tog slut. Att göra det hade känts lite jobbigt, tycker hon, på ett annat sätt än om det hade varit ett annat parti, eftersom hon anser att SD står för vissa värden som biblioteket inte står för.

Det var bara riksdagspartier som fick lämna in material på Karins bibliotek. När jag frågar om de hade tillåtit material från till exempel nynazistiska Svenskarnas Parti säger Karin att det hade de inte accepterat, att där går värnandet om demokrati och mångfald före. Eftersom de inte är ett riksdagsparti menar Karin att det går att säga nej till dem, däremot går det inte göra det till SD på samma sätt, även om man anser att de inte är riktigt demokratiska heller. Karin tror visserligen att SD inte ”räknar med bibliotek” utan hellre sprider sin propaganda på andra sätt, till exempel på nätet.

I kommunen där Rasmus arbetar finns ett bibliotek som inte var röstningslokal 2014. Där kunde partierna lämna in sitt material i ett angränsande rum, men vad han minns var det mest röstsedlar. Precis som Karin menar han att bibliotekspersonal inte bara kan ”välja och vraka” när det kommer till riksdagspartier och deras valmaterial, även om han vet att ingen i personalen egentligen ville ha SD:s broschyrer där. När det däremot en dag dök upp en bunt röstsedlar för Nationaldemokraterna på bordet togs de bort direkt.

På Ebbas arbetsplats blev det en diskussion om partiernas valbroschyrer trots att biblioteket skulle vara röstningslokal. Anledningen var att de till en början trodde att de var skyldiga att tillhandahålla sådant, just på grund av förtidsröstningen. Ebba minns att det ”var prat om” att de skulle ha partiutfrågning på biblioteket och att det då var några – hon själv och två till – som ”flög i taket” eftersom de inte ville bjuda in SD. De olika åsikterna i personalgruppen orsakade en del konflikter, men när de sedan fick reda på att de inte fick ha något kampanjmaterial löste sig situationen av sig själv. Ebba tror att hennes chef hade tagit beslutet att allas material måste finnas om de skulle ha haft något, men hon tror också att många hon känner utanför biblioteket skulle varit ”beredda att gå in och ta hela bunten” för att sedan kasta den någonstans.

Ebbas bibliotek var röstningslokal även 2010, men då hade de ändå en informationsdag där alla partier som fanns representerade i kommunfullmäktige fick komma dit, bland annat SD. Ingen av de andra partiföreträdarna ville sitta bredvid dem och någon bar till och med iväg sitt bord en bit för att markera avstånd. Ebba tyckte inte att det ”kändes bra alls”, men menar att det på den tiden inte var en lika stor fråga eftersom

hon mest såg SD som ”en isolerad grupp stollar” och ”en grupp gubbar som hade interna strider och kom med idiotiska förslag”.

Där Alice och Nils arbetar har biblioteket varit röstningslokal under flera år och det har därför aldrig varit några diskussioner om att tillhandahålla valmaterial. Likadant har det varit på biblioteken där Helena och Olga arbetar. Olgas bibliotek har tillhandahållit valmaterial tidigare, men det var innan SD kom in i riksdagen, vilket har gjort att det inte varit aktuellt att diskutera deras material specifikt. Samtidigt menar Olga att hon hade uppskattat att ha en diskussion av det slaget, men eftersom hon upplever sina kollegor som alltför ointresserade är det inget hon tror kommer att bli aktuellt. På ett par av biblioteken har det förekommit att enskilda politiker kommit dit och pratat, dock inte någon från SD.

På Alices och Nils bibliotek tillhandahölls riksdagspartiernas tidningar före valet 2010. Det är dock lite oklart exakt vid vilken tidpunkt de togs bort och om *SD-Kuriren* har tillhandahållits eller inte, eftersom de minns olika. Som Alice minns det bestämdes det strax efter SD:s riksdagsinträde att alla partitidningar skulle bort. Till stor del berodde det på nerdragningar i tidskriftsbudgeten, men Alice tror också att det hade lite att göra med att ingen ville ha in *SD-Kuriren*. Hon har inget minne av att de någonsin skulle ha haft *SD-Kuriren* och hon ”hoppas verkligen inte” att de har det. Nils minns också först att alla partitidningar togs bort i samband med SD:s riksdagsinträde. Precis som Alice tror han att det var en kombination av nerdragningar och att ingen ville ha in *SD-Kuriren*. Men en bit längre in i intervjun kommer Nils på att de visst hade *SD-Kuriren* under ett år, vilket inte stämmer överens med hur Alice kommer ihåg det.

På Ebbas bibliotek fick politiska företrädare till en början lämna in sina respektive partitidningar, något som de inte får i nuläget. Inte långt efter sammandrabbningen med kommunpolitikern kom en annan politiker – som tillhörde ett större parti och hade en högre position än den förre – in och såg att *SD-Kuriren* tillhandahölls, något som enligt Ebba gjorde honom ”tvärarg”.

Och han tog beslutet på stående fot att vi har rätt att säga ... att ni har rätt att säga att detta ska inte finnas på biblioteket, men inte bara *SD-Kuriren* utan vi slopar alla partitidningar [...] Vi kunde inte riktigt utesluta bara *SD-Kuriren*, men vi hade ingen skyldighet att tillhandahålla partiets tidningar. Så att det ... dom skulle väck.

Ur intervju med Ebba, 2015-03-15

Ebba tyckte att det var lite skönt när tidningarna försvann, även om hon hade föredragit att bara bli av med *SD-Kuriren*. Däremot finns en annan sak som hon inte är nöjd med – att de vid några tillfällen varit tvungna att sätta upp affischer som gör reklam för det lokala SD:s evenemang. Vid de tillfällena har partiet hyrt en av kommunens lokaler – en lokal där alla programpunkter kommer ut på affisch, både samlat och enskilt. Ebba tyckte inte alls om att behöva ha den affischen på anslagstavlan och det var ”under stora protester” som den kom upp.

Som intervjuerna visar har frågan om tillhandahållande av SD:s valmaterial inte varit aktuell på alla bibliotek, utan bara på ett fåtal. På dessa bibliotek – Karins, Ebbas samt ett bibliotek i Rasmus kommun – har det från personalens sida funnits en mer

eller mindre stark ovilja att ha SD:s broschyrer framme. En jämförelse kan göras med den undersökning som Swedenmyr (2010, s. 5ff) beskriver i tidningen *Framsidan*, där vissa av respondenterna uppger att de tänker säga nej till SD:s kampanjmaterial eller inte vet hur de ska göra med det. Respondenternas motivering är att de inte ser SD som ett parti som lever upp till de mänskliga rättigheterna – något som även Karin är inne på när hon anser att SD:s värderingar skiljer sig från bibliotekets värderingar. Enligt Audunson (1996, s. 29) finns en norm inom folkbiblioteksområdet att arbeta för samhällets minst privilegierade grupper där han nämner invandrare som ett av exemplen. Denna norm styrks av bibliotekslagen där det uttryckligen står att personer med annat modersmål än svenska är en grupp som folkbibliotek ska prioritera (SFS 2013:801). Att tillhandahålla broschyrer från ett parti med ursprung i extremhögern (Ekman & Poohl 2010; Rydgren 2002; Rydgren 2005) och som har som huvudfråga att minska invandringen kan därför upplevas som en handling som strider mot både normer och styrdokument. Samma gäller för tidningen *SD-Kuriren* som både Alice och Ebba uttrycker att de inte vill ha på sina bibliotek. Det som är problematiskt idag är att SD numera är ett riksdagsparti, till skillnad från när *Framsidan* gjorde sin undersökning, vilket gör att det inte längre går att markera avstånd mot dem utan att riskera att bli ifrågasatt. Som Vestheim (2003, s. 273) konstaterar spelar tid, plats och sammanhang roll för vad som anses legitimt och inte. För bibliotek som är skyldiga att tillhandahålla kampanjmaterial från riksdagspartier blir det därför mindre legitimt att säga nej till SD nu än var det var inför tidigare val – en diskussion jag återkommer till i del 6.2.3. Karins och Rasmus uttalanden visar att det är däremot legitimt att säga nej till material från till exempel Svenskarnas Parti eller Nationaldemokraterna – partier som ligger utanför riksdagssparren.

6.2.2 Förvärv och skyltning

På flera av biblioteken har det uppstått diskussioner när det kommer till förvärv av böcker som stödjer SD:s syn på invandring. Nils berättar att där han arbetar har det aldrig varit några problem att köpa in böcker om SD, men när det kommit till böcker av SD eller SD-sympatisörer har ingen velat köpa in dem. Förr om åren kunde Nils inte göra något åt den saken, men han ansåg att det var väldigt orättvist, eftersom SD på det sättet inte skulle ha en chans att ”försvara sig” eller ”stå för sina egna åsikter”. Nu när han har mer inflytande över inköpen har han köpt in ett litet antal böcker som stödjer SD:s åsikter, men det har inte varit självklara val. Ett exempel är Julia Caesars *Världsmästarna: när Sverige blev mångkulturellt*, en starkt invandringskritisk bok som är utgiven 2010. Nils köpte in den utan att veta så mycket om dess innehåll.

Av den recensionen jag läste så kunde inte jag se att den var så fruktansvärt hemsk, som den senare utmålades att vara ... och den är ganska hemsk. Tycker jag. Nu. Men det visste jag inte då, så vi kunde inte ... Men vi började diskutera den sen.

Ur intervju med Nils, 2015-03-10

Diskussionerna handlade främst om att boken hade försvunnit och om huruvida de skulle köpa in den igen eller inte. Det fanns flera reservationer på den, men som Nils minns det bestämdes det att den inte skulle köpas in en gång till. Sedan, ett halvår senare, dök boken upp igen när det visade sig att en användare suttit och hållit på den.

Ett annat exempel som Nils tar upp är boken *Invandring och mörkläggnings: en saklig rapport från en förryckt tid*, som är skriven av Karl-Olov Arnstberg och Gunnar San-

delin och utgiven 2013. Även den visar ett tydligt ställningstagande mot dagens invandringspolitik och fick uppmärksamhet i samband med en föreläsning som Karl-Olov Arnstberg planerade hålla på Göteborgs stadsbibliotek i augusti 2014. Att biblioteket skulle upplåta sina lokaler till detta ändamål ledde till kraftiga protester, något som i sin tur ledde till att arrangemanget ställdes in på grund av risken för ordningsproblem i samband med besöket (Carlsson 2014; Ekström 2014a). När Nils stod inför valet att köpa in eller inte köpa in boken tänkte han sig noga för, eftersom det hade varit en del ”rabalder” i media om den. Slutligen bestämde han sig för att köpa in den. Nils upplever att diskussionerna om den här typen av böcker är betydligt vanligare nu än före 2010 när *Världsmästarna* kom.

N: Det som slog mig är att vi har lagt ganska lite tid på såna här frågor fram till [...] vi började diskutera det här med *Världsmästarna* då, det inköpet. Det var där det började [...]. Inte innan dess, då pratade man inte om det.

L: Det var inte lika aktuellt ...

N: Det var inte alls lika aktuellt då, nej nej.

Ur intervju med Nils, 2015-03-10

Boken *Invandring och mörkläggning* orsakade även diskussioner på biblioteket där Ebba arbetar. Det hade kommit in flera inköpsförslag på den och personalen var inte överens om huruvida den skulle köpas in eller inte. Någon föreslog att de skulle köpa in den och lägga in en rättelse som talade om att innehållet hade ifrågasatts – en åtgärd som Ebba inte alls tyckte var tillräcklig. Till slut bestämde de sig för att inte köpa in den och lät användarna fjärrlåna den istället. Ebba upplever att det har varit fler sådana här diskussioner sedan SD kom in i riksdagen, något hon tror beror på att det publiceras fler böcker nu som antingen stödjer eller kritiserar SD. Det här har gjort det ”svårare att dra gränserna” för vad biblioteket ska stå för tycker Ebba. Även på hennes bibliotek blir det aldrig några diskussioner då det kommer till böcker som kritiserar SD – dem vill alla köpa in. Flera av dem syntes även tydligt skyltade i den antirasistiska utställning som fanns på biblioteket före valet (se del 6.1.3).

Helena har också minnen av användare som kommit och velat beställa böcker som stödjer SD:s politik. Särskilt minns hon ”en väldigt envis person” som inte gav sig när den inköpsansvarige försökte ”slingra sig undan” att köpa in boken som önskades. Även här slutade det med att de fjärrlånade den. På Helenas bibliotek köper de in mycket böcker som tar ställning mot rasism, något hon tycker känns väldigt viktigt nu i samband med valresultatet. Dels för att ämnet är så omdebatterat och dels för att de vill visa bibliotekets ställningstagande i frågan. Precis som Nils och Ebba upplever hon att det var färre diskussioner under tiden före 2010. Hon upplever att det är mer på senare år som det från SD-håll propagerats om att biblioteken bör ha ”vissa böcker inne”. Förr var det mycket lugnare.

Rasmus upplever också att de fått inköpsförslag av böcker som kan anses som rasistiska i ”en lite ökande grad jämfört med tidigare”, även om det på hans bibliotek fortfarande bara rör sig om enskilda fall. Han upplever inte att det har påverkat hur han och kollegorna resonerar kring det. Rasmus påpekar att det ska finnas ”ett generellt intresse” om biblioteket köper in en bok. Om det är en bok som de anser har ett rasistiskt innehåll kan de ofta hänvisa till det alltför smala intresset och därmed inte köpa in den. Specifikt nämner han Julia Caesar, författare till den tidigare diskuterade

Världsmästarna. På Rasmus bibliotek försöker de till vardags ha ett mångfaldsperspektiv i sin skyltning och smyger ibland in böcker med tydliga antirasistiska budskap. Vid ett tillfälle satte Rasmus kollega ut en SD-kritisk bok i fönstret bredvid en bok med tårtrecept utan att någon reagerade. Även Viktor Algrens skräckroman *Han åt mitt hjärta* från 2013, i vilken några varulvar anfaller och äter upp bland annat en sverigedemokrat, har funnits synlig på lästipshyllan.

Karin har inga minnen av att det skulle ha förekommit inköpsförslag på böcker som hon eller kollegorna ansett extrema eller rasistiska, därav har de inte haft några diskussioner om det. Vid ett tillfälle har Karin däremot tagit upp idén att ha en antirasistiskt bokbord, men då kollegorna generellt vill hålla en låg profil utåt fick hon inget gehör från dem. Personligen skulle hon gärna visa ett tydligare ställningstagande mot rasism genom till exempel en sådan kampanj som biblioteken i Gävleborgs län har haft.

Där Olga arbetar har det inte heller förekommit några diskussioner när det kommer till inköp av den här typen av böcker. Olga upplever ett allmänt ointresse från kollegorna och har ofta varit ensam om att fatta den här typen av beslut. För henne är det viktigt att inte diskriminera, att alla perspektiv måste lyftas fram. Till exempel nämner att hon köpt in Jimmie Åkessons självbiografi, något som hon ”inte kunde se någon anledning att inte göra”. Precis som Karin har Olga varit inne på idén med ett antirasistiskt bokbord, då hon vid ett tillfälle såg ett sådant på ett annat bibliotek. Dessvärre blev det inte av då annat kom emellan.

Precis som i frågan om valmaterial och partitidningar tyder informanternas svar på att hantering av litteratur som antingen kritiserar SD eller stödjer deras politiska budskap inte alltid är okomplicerad. Här blir bibliotekens roll som folkbildare och informationsförmedlare aktuell och det är lätt att se en konflikt mellan denna roll och förväntningen på en partipolitiskt neutral hållning. Folkbiblioteket är, som Hansson konstaterar (1998, s. 35) en politisk institution och enligt March och Olsen (1989, s. 161) ingår i dessa institutioners uppdrag att göra samhällets invånare till välunderrättade medborgare. I intervjuerna är det tydligt att viljan att underrätta lokalbefolkningen om rasismen i samhället och om SD:s kopplingar till extremhögern är större än att ge utrymme för den typ av åsikter som finns representerade i SD:s kampanjmaterial och partitidning samt i böcker som *Världsmästarna* och *Invandring och mörkläggnings*. Problemet är att SD numera är ett riksdagsparti som gjort dessa åsikter till ett stort och omtvistat debattämne, vilket gör att det blir ett tydligare ställningstagande att problematisera dem. Trots detta uttrycker ingen av bibliotekarierna någon ovilja att köpa in böcker som kritiserar SD – det säger flera uttryckligen att de vill, och på några av biblioteken har dessa böcker även syns tydligt skyltade. Däremot kan SD:s närvaro i politiken göra sig påmind när det kommer till att lyfta fram den här typen av information.

I intervjuerna finns flera exempel som visar på detta. Det författarbesök som Helena nämner i del 6.1.3 är ett tydligt sådant. Enligt henne kunde den bok som författaren skulle prata om ”lika gärna ses som samhällsvetenskaplig eller historisk som politisk”, men i och med att politiker från SD offentligt motsatte sig hela programpunkten blev det plötsligt en fråga om huruvida biblioteket spred propaganda eller inte. Personalen var därför tvungna att fråga sig om de gjorde något olämpligt och kontaktade

för säkerhets skull polisen. Utställningen med bokbordet som Ebba berättar om, också i del 6.1.3, visar på samma problematik. Å ena sidan finns faktumet att SD, trots sina 12,86 % i riksdagsvalet, har sina rötter i den högerextrema rörelsen (Ekman & Poohl 2010; Rydgren 2002; Rydgren 2005), något som biblioteken, utifrån ett kunskaps- och informationsperspektiv, har all anledning att vilja upplysa sina användare om – inte minst med tanke på att partiet själva gärna undanhåller det. Å andra sidan finns bibliotekslagens fastslående om att folkbiblioteken ska vara till för alla och bidra till en fri åsiktsbildning (SFS 2013:801), vilket innebär att även SD-väljare har rätt till sin åsikt, oavsett partiets bakgrund. Där finns också IFLA:s rekommendationer som bland annat säger att bibliotekarier ska ”förhåll[a] sig strikt objektiva och opartiska vad gäller förvärv, tillgång och service” (IFLA 2014c, s. 70). I fallet med SD blir det extra svårt att veta vad gränsen går mellan vad som är förmedlande av kunskap och vad som är ett politiskt ställningstagande. Kanske finns ingen sådan gräns, eftersom kunskap kan användas i politiska resonemang, varpå viss kunskap lätt kan bli förknippad med en specifik ideologi eller en specifik grupps åsikter.

6.2.3 Konsekvenser

Bibliotekariernas tankar om att säga ja eller nej till material från SD eller som stödjer SD:s syn på invandring visar på en risk för konsekvenser oavsett vilket val de gör. På risksidan med att ha till exempel SD:s valmaterial eller partitidning menar flera av de intervjuade att det skulle kunna få vissa besökare att känna sig mindre välkomna om de tvingas se det. I Karins kommun finns en stor grupp personer från ett specifikt utomeuropeiskt land som flera gånger fått utstå trakasserier från lokalbefolkningen. De är ofta på biblioteket och lånar och Karin vill inte att de ska bli mer utsatta än vad de redan är.

Samma argument lyfts fram av både Alice, Helena och Ebba – att vissa skulle känna sig mindre välkomna om de möttes av den här typen av budskap på biblioteket. Alice menar att även om innehållet i SD:s broschyrer inte är rasistiskt i sig vet många vad partiet står för och kopplar ihop det med ännu värre uttalanden som politiker och anhängare har gjort. Det skulle, menar hon, kunna leda till att de besökare som SD ”hetsar mot” känner sig mindre trygga i lokalen. Denna uppfattning delas av Helena, som säger att om hon var flykting från Syrien och såg SD:s blanketter liggande på biblioteket skulle hon inte tycka att det var särskilt roligt att komma dit. Ebba minns att hon tänkte i samma banor när hon försökte dölja *SD-Kuriren* i tidningsstället. Hon tyckte att tidningen var stötande mot många av besökarna, som till stor del består av invandrare, och ville inte att det skulle se ut som om biblioteket stod för SD:s åsikter.

De risker som bibliotekarierna tar upp synliggör samma risker som lyfts fram av tidigare biblioteksforskare när det kommer till att tillhandahålla material vars budskap kan upplevas som rasistiskt eller hatiskt på ett mer generellt plan. Både Burke (2010, s. 371, 378) och Bossaller och Budd (2015, s. 26, 27) tar upp argumentet att hatisk propaganda har för avsikt att tysta de grupper som den riktar sig mot, vilket kan få följden att de som utsätts känner sig mindre fria. Enligt Burke (2010, s. 371) ligger det inte i linje med en ökad tolerans att människor blir utsatta för rasism eller hat och som Bossaller och Budd (2015, s. 33) påpekar kan det skapa upprördhet hos grupper som drabbats tidigare. Enligt Montiel Overall (2009, s. 198) spelar det intryck som det fysiska rummet ger roll för hur välkommen besökaren känner sig och som Burke (2010, s. 377) betonar kan närvaron av hatiska budskap i biblioteksrummet skapa en

fientlig miljö. Söderlind och Elf (2014, s. 111) poängterar att yttrandefriheten inte är obegränsad – att det i yttrandefrihetslagen finns gränser formulerade för att skydda människors säkerhet och integritet. Frågan är då exakt *var* folkbibliotekarier ska dra den gränsen och hur mycket skada det material som tas upp i intervjuerna kan åsamka besökare som ser det. Enligt flera informanter kan material från SD eller som stödjer SD:s syn på invandring vara stötande för dem som det slår mot och – som jag tagit upp i del 6.2.1 – bryta mot den norm som säger att folkbiblioteket ska arbeta för jämlikhet och prioritera minoriteter och personer med annan kulturell och språklig bakgrund än majoritetsbefolkningen (se Audunson 1996, s. 11f, 29; IFLA/Unesco 2014b; SFS 2013 801). Att protestera mot ett tillhandahållande av SD:s valmaterial, partitidning och affisch, att ifrågasätta inköp av böcker med budskap som kan upplevas rasistiska och att skylta med antirasistisk litteratur kan tolkas som strategier från informanterna i deras strävan mot att upprätthålla denna norm.

Precis som det finns anledningar för folkbibliotek att säga nej till material från SD, finns argument som pekar på problem som kan uppstå vid ett sådant agerande. Olga menar till exempel att det vore farligare som bibliotek att bojkotta SD eller öppet ta ställning emot dem. Hon poängterar att då SD är ett riksdagsparti med ”jättemycket röster” måste man betrakta dem som ett demokratiskt parti oavsett vad man själv tycker om dem. Om biblioteket öppet satte sig emot SD tror Olga att det hade blivit ”ramaskri” och insändare i lokaltidningen, något som förekommit tidigare när SD i hennes kommun upplevt sig ha blivit diskriminerade. Även Alice ser en risk med att särbehandla SD, eftersom hon tror att de då får ”en otroligt stor offerkofta att ta på sig” – något som riskerar att snarare gynna dem än skada dem. Ur den synvinkeln menar Alice att det vore bättre att ha en princip om ”alla eller ingen”, om målet är att motverka att SD får fler sympatiröster. Som jag diskuterat i del 6.2.1 handlar det till stor del om bibliotekets legitimitet – om frågan om vad biblioteket egentligen kan visa utåt utan att förlora sin trovärdighet. Som Jönsson et al (2011, s. 99f) påpekar kan en idé som kommer från en hög instans i samhället eller som nått ut till tillräckligt många anses som legitim och som nödvändig för samhällseliga institutioner att anamma. I folkbibliotekens fall finns – utöver viljan att stå på de mindre privilegierades sida – idén om den politiska opartiskheten och att biblioteket ska vara till för alla oavsett ideologisk tillhörighet. Att förmedla samhällsinformation och litteratur där olika ideologier och intressen strider mot varandra kan ses som ett konkret exempel på den demokratiska institutionens roll som ”brygg[a] mellan olika intressen i samhället” som Hansson (1998, s. 87) lyfter fram. Att som bibliotek öppet gå ut med att en viss åskådning inte är önskvärd skulle därför kunna strida mot den rollen och på så sätt skada legitimiteten och trovärdigheten. Som jag redan nämnt påverkas uppfattningen om vad som är legitimt av faktorer som tid, plats och sammanhang (Vestheim 2003, s. 273). I en tid då ett parti som SD vuxit sig till riksdagens tredje största, har mer än 20 % av rösterna i flera kommuner och bland stora delar av befolkningen anses som just legitimt är det, som Olga är inne på, fullt rimligt att anta att ett avståndstagande inte skulle passera obemärkt och att det även skulle kunna få negativa följder.

Ytterligare argument för att inte avstå från SD:s broschyrer och partitidning samt från material som stödjer partiets syn på invandring kan jämföras med de argument som tidigare biblioteksforskare lyfter fram i frågan om rasistiskt, hatiskt eller stötande material. Både Bossaller och Budd (2015, s. 32) och Söderlind och Elf (2014, s. 116) pekar på argumentet att det ur ett bildningsperspektiv kan vara fördelaktigt att ibland

möta sådant material, då det kan bidra till att besökaren bildar sig en egen uppfattning och, som Burke (2010, s. 371) skriver, lär sig tänka kritiskt kring innehållet. Där finns också den orättvisa som kommer upp i intervjun med Nils, att SD och deras sympatisörer inte får någon chans att ”försvara sig” eller ”stå för sina egna åsikter” – att genom att vägra visa vad de själva skriver blir de bara beskrivna av andra. Där finns dessutom argumentet som Burke (2010, s. 371) nämner, att om allt material som ansågs rasistiskt skulle förbjudas i biblioteken kanske också annat material förr eller senare skulle börja förbjudas. Även om Burke framförallt syftar på material som kan vara provocerande kan en parallell dras till de borttagna partitidningarna som Ebba berättar om. För att biblioteket skulle kunna avstå från *SD-Kuriren* – en tidning som Ebba upplevde som rasistisk och otrevlig att mötas av – var de tvungna att sluta tillgängliggöra även de andra partitidningarna. Principen om ”lika för alla” – som också diskuterats i samband tidningen *Framsidas* undersökning (Swedenmyr 2010, s. 5ff) – innebär sedan SD:s riksdagsinträde att bibliotekarier oftare måste ställas inför valet att antingen visa upp material som skulle kunna upplevas kränkande för vissa besökare eller att ta bort allt material som berör riksdagspartierna och därmed inte vara delaktiga i politiken alls.

Vid sidan om idén om det politiskt opartiska biblioteket finns, som Vestheim (2003, s. 276f) konstaterar, många olika idéer i samhället om vad som anses som legitimt – idéer som lätt hamnar i konflikt med varandra. Trots att SD vunnit legitimitet bland dem som sympatiserar med dem, finns normer från andra håll som säger tvärtom, att det *inte* är legitima och att ett avståndstagande därför är nödvändigt. Dessa idéer avspeglas i den ovilja som flera av bibliotekarierna känner inför att visa upp material från SD eller som stödjer SD:s syn på invandring. Audunson (1996, s. 15, 44f) menar att om stora förändringar uppstår i omgivningen kan även biblioteksfältets normer komma att behöva förändras, vilket kan skapa konflikt om perspektiven strider mot varandra. Att den förändring som SD:s närvaro i politiken inneburit skapar just konflikter i samband med valmaterial och förvärv blir tydligt i flera av intervjuerna. På Karins bibliotek fanns en oro inför att kanske behöva höra av sig till SD om deras broschyrer skulle ta slut och en lättnad över att slippa ställas inför den situationen. Både Nils, Helena, Ebba och i vissa fall även Rasmus upplever att efterfrågan på invandringskritiska böcker har ökat, vilket innebär fler situationer där bibliotekarierna måste ta ställning till huruvida de ska köpa in dessa böcker eller inte. Konflikten blir också tydlig i den situation som Ebba beskriver när hennes bibliotek tvingades göra direkt reklam för SD genom att sätta upp deras affisch på anslagstavlan, något som Ebba kände att hon inte kunde stå för.

6.3 Arbete med mångfaldsfrågor

I denna del presenterar jag bibliotekariernas upplevelser av hur deras bibliotek arbetat med frågor om mångfald, tolerans och allas lika värde de senaste åren och hur de ställer sig till vikten av att arbeta med dessa frågor i samband med SD:s valframgångar. Jag diskuterar även bibliotekariernas uttalanden i relation till de miljöer som omger och påverkar biblioteken, samt till tidigare forskning om bibliotek i mångkulturella samhällen.

På frågan om hur bibliotekarierna upplever att de arbetat med frågor om mångfald, tolerans och allas lika värde de senaste åren skiljer det sig från bibliotek till bibliotek.

På Karins bibliotek har de samarbetat mycket med Svenska för invandrare (SFI) och haft olika läs- och skrivprojekt tillsammans med eleverna där. Ett samarbete med SFI finns även på Helenas bibliotek, där eleverna bjuds in att delta i bokprat och rundvandringar. De har även startat ett språkcafé och anordnar ibland träffar med samtal om religion och medmänsklighet i samarbete med Svenska kyrkan.

Alice upplever inte att de har arbetat särskilt mycket med mångfaldsfrågor på hennes arbetsplats, men tror att det kommer att bli mer av det under året. Nils bekräftar att de inte jobbat så mycket med det hittills, men nämner att de ibland bjudit in föreläsare som talat om relaterade ämnen, till exempel genusfrågor. Rasmus berättar att de inte "arbetar aktivt" med dessa frågor på hans bibliotek, men nämner att de börjat arrangera sagostunder på andra språk än svenska. När han själv har sagostunder brukar han försöka att ha med åtminstone någon bok som bryter mot normerna, som till exempel innehåller någon regnbågsfamilj eller "där inte alla barn är vita". På så sätt menar han att arbetet med mångfaldsfrågor blir en naturlig del av bibliotekets dagliga verksamhet.

Ebba upplever inte att de har arbetat särskilt mycket med de här frågorna på hennes bibliotek, men att de haft dem i åtanke när de till exempel har valt film till sina filmvisningar. Hon berättar att de planerar att ha en programpunkt framöver som ska handla om situationen för en av de mest utsatta invandrargrupperna i Sverige och i kommunen. Syftet med evenemanget är bland annat att försöka vara en motvikt till alla rykten och osanningar som sprids om den aktuella gruppen, bland annat av lokala SD-representanter. På Olgas bibliotek har de inte arbetat med de här frågorna alls. Olga upplever även här ett starkt ointresse bland kollegorna, vilket kan ha bidragit till att det inte har blivit av.

De beskrivningar som bibliotekarierna ger av hur de arbetar eller planerar att arbeta med mångfaldsfrågor kan delas in i två olika kategorier. Dels finns den verksamhet som riktar sig till personer med annat modersmål än svenska, till exempel samarbetena med SFI som Karin och Helena nämner och sagostunderna på andra språk som Rasmus tar upp. Där finns också den verksamhet som riktar sig till alla besökare och som har syftet att synliggöra problemen med rasism eller motverka fördomar. Exempel på sådana aktiviteter är den programpunkt som Ebba nämner som ska informera om situationen för en mycket utsatt invandrargrupp i kommunen och den antirasistiska utställning som hennes bibliotek visat tidigare. Hit hör också det författarbesök som Helena beskriver som orsakade protester hos det lokala SD. De sagostunder som Rasmus har hållit i är en aktivitet som passar in i båda kategorierna, eftersom den både syftar till att barn som inte är etniskt svenska eller lever i en traditionell kärnfamilj ska kunna identifiera sig med karaktärerna och till att synliggöra olikheter för alla barn som deltar. Dessa två sätt att arbeta för mångfald kan liknas vid det uppdrag som Birdi, Wilson och Mansoor (2011, s. 121) lyfter fram, att folkbiblioteken både ska sträva efter att ge service till etniska minoriteter, men också mot att alla användare får ökade kunskaper om andra kulturer och samhällen än deras egna, vilket i sin tur ska leda till en ökad tolerans och jämlikhet människor emellan. De kan också vara ett led i utvecklandet av den kulturella kompetens som Montiel Overall (2009) menar är nödvändig för bibliotekspersonal, även om det i praktiken krävs betydligt mer än enskilda programpunkter för att uppnå en sådan.

På frågan om hur bibliotekarierna ser på att arbeta med de här frågorna i samband med det senaste valresultatet svarar alla, i olika grad, att de tycker att det är viktigt. Karin tycker att det känns angeläget, men menar att de på hennes bibliotek alltid har varit angelägna, att det var de förut också. Alice säger att det inte skiljer sig så mycket från hur hon tänkte tidigare men hon upplever att det ”känns mer akut på nåt sätt” nu, att valet kan ses lite som en ”väckarklocka”. Nils tycker att det är ”ganska viktigt” och att biblioteket borde göra mer än vad de gjort tidigare. Rasmus säger att ”det är klart att det är viktigt”, men han tror ändå att det är svårt att omvända någon genom sådant arbete.

... men samtidigt så tror jag ju att om man gör ett Venndiagram över SD:s väljare och våra besökare, så kommer dom knappt överlappa överhuvudtaget. Och [...] bibliotekens stora problem är ju att nå våra icke-användare. Och jag tror ju att i hög utsträckning är våra icke-användare kanske till och med gruppen som röstar på SD.

Ur intervju med Rasmus, 2015-03-11

Helena har alltid tyckt att det varit viktigt att arbeta med den här typen av frågor, men känner att det är ännu viktigare nu. Att de ibland mött motstånd från det lokala SD har bara gjort henne och kollegorna ännu mer angelägna. Hon beskriver dessutom hur hon fått ta del av berättelser om fruktansvärda livsöden som många flyktingar kan vittna om och frågar sig ”hur fan man kan vara sverigedemokrat” i dagsläget. Ebba tycker också att det är ”jätte viktigt” att arbeta med de här frågorna och vill särskilt jobba för att nå ut till dem som ”inte har börjat rösta än”, så att de får större kunskaper och lättare kan avfärda den propaganda som SD skickar ut i kommunen. Olga säger att ”det är klart att det är jätte viktigt”, men att hon inte tänkt så mycket på hur hon skulle göra det.

Som uttalandena visar har ingen av bibliotekarierna blivit mindre angelägen om att arbeta med mångfaldsfrågor sedan SD:s riksdagsinträde 2010. Snarare finns ett en ökad motivation och vilja att göra det, särskilt från Helenas och Ebbas håll – kanske för att det är i just deras kommuner som SD:s kraftiga ökning har gjort sig mest påmind. Precis som i frågorna om förvärv och vilket politiskt material bibliotekarierna vill (eller inte vill) visa upp i biblioteken blir den norm som Audunson (1996 s. 11, 29) menar finns inom biblioteksfältet och som visar på en vilja att arbeta för jämlikhet och för utsatta grupper tydlig. Som Montiel Overall (2009, s. 195) påpekar är det viktigt att denna vilja är äkta och inte bara något som biblioteken *säger sig* vilja för att de måste. Att dra några säkra slutsatser om de intervjuade bibliotekariernas uppriktighet är naturligtvis inte möjligt, men det framgår att flera av dem försöker sätta sig in i utsatta gruppers situationer. Karin gör till exempel uttalanden som visar på empati för den grupp som brukar besöka hennes bibliotek och som fått utstå trakasserier från lokalbefolkningen. Helena antar den syrianske flyktingens perspektiv och tänker sig in i hur det skulle vara att mötas av kampanjmaterial från SD. Helena nämner även de tragiska berättelser hon hört från flyktingar och som för henne gör det obegripligt att någon kan sympatisera med SD. Dessa uttalanden visar att flera bibliotekarierna i sitt yrke ofta kommer i kontakt med utsatta grupper, vilket kan leda till en medvetenhet om deras situation – något som i sin tur kan leda till en vilja att arbeta för att de blir mer inkluderade. Den sociala sektorn, som Hatch (2002, s. 90) beskriver och som bland annat innefattar klasstruktur och migrationsmönster, blir i vissa kom-

muner extra påtaglig och upplevs kanske också därför viktigare att förhålla sig till jämfört med de allt fler invånare som sympatiserar med SD.

Var kommer då SD som parti in i bilden när det gäller bibliotekens arbete med mångfaldsfrågor? Som intervjuerna visar har partiet, förutom i Helenas kommun, inte gått ut med några synpunkter alls gällande biblioteken – i alla fall inte som de aktuella bibliotekarierna har märkt. De kända uttalanden som gjorts på riksnivå eller i andra kommuner har enbart rört frågor om förvärv, däremot inte evenemang eller annan verksamhet. De åsikter som Alice och Nils har hört från användare har varit från just enskilda användare och inte från någon högre instans. Som Audunson och Aabø (2014, s. 48) påpekar spelar omgivningens uppfattning en viktig roll då ett professionsfält utvecklas åt något håll – förändringarna får inte vara för radikala eller anses ligga fel i tiden. Även enligt Vestheim (2003, s. 273) spelar tidpunkten roll, liksom hur de handlingar som utförs måste uppfattas som rimliga och rättfärdiga. Som Hansson (1998, s. 36) konstaterar måste det finnas ett samförstånd mellan institutionen och samhället den verkar i om de allmänt vedertagna sanningar som institutionen ska föra vidare genom sin praktik. I det här specifika fallet är praktiken folkbibliotekens arbete för mångfald, tolerans och allas lika värde och samhället det Sverige där SD fått nära 13 % av väljarstödet – men också det samhälle där det finns krafter som vill arbeta för inkludering och *mot* rasism och som anser att mångkultur är en positiv sak. De senaste årens debatt om mångkulturens vara eller icke vara gör att en positiv inställning till denna sorts arbete omöjligen kan ses som en ”allmänt vedertagen sanning”. Däremot kan en utveckling mot att satsa mer på arbete med mångfaldsfrågor ge legitimitet åt biblioteken så länge de krafter som är positivt inställda till det fortsätter att vara starkare än de som vill motsatsen.

6.4 Objektivitet eller ställningstagande?

I denna del redogör jag för de intervjuade bibliotekariernas syn på objektivitet, opartiskhet och neutralitet i samband med SD:s valframgångar. Jag för även en diskussion om hur begreppen *neutralitet* och *objektivitet* har olika innebörder och om huruvida de handlingar som bibliotekarierna beskriver, både i kapitlets tidigare delar och i denna, kan ses som objektiva utifrån ett nyinstitutionellt synsätt.

I frågan om huruvida biblioteken tar ställning eller inte återkommer Karin flera gånger till att de på hennes bibliotek är ”neutrala”, både i bemötande och när de gör sina urval. Hon menar att sortimentet ska vara brett och täcka ”alla åskådningar”, även om hon medger att det färgas av bibliotekariernas demokratisyn och människosyn. Hon tror inte att det skiljer sig så mycket från tiden före SD:s riksdagsinträde. Nils säger också att han strävar efter neutralitet, men att han ibland ”sätter gränsen lite snabbare” när det kommer till att ge service till personer som öppet visar åsikter som han inte sympatiserar med. Där upplever han att han är lite mer hjälpsam mot dem som inte gör det. Det är lite knepigt, menar han, eftersom det ingår i arbetet att ge samma service åt alla.

När Karin och Nils använder begreppet *neutral* är det med innebörden att de inte tar ställning politiskt i sin yrkesroll. Samtidigt finns argument för att varken deras arbete eller biblioteket i sig är neutralt, men där neutralitet inte endast handlar om politiska ställningstaganden utan om folkbibliotekets relation till hela det övriga samhället.

Som Jaeger et al (2013, s. 370ff) tar upp är samhället i sig inte neutralt, vilket innebär att om biblioteken antar de normativa standarder som gäller för det övriga samhället blir de inte heller neutrala. De menar också att ingen samling kan vara neutral eftersom innehållet inte är det och att bibliotekariernas klassbakgrund och livsåskådning automatiskt påverkar deras arbete. De påpekar dessutom att bibliotekens styrdokument inte är neutrala utan att där finns ställningstaganden som bibliotekarier ska arbeta utifrån (ibid). Det är därför svårt att se att det arbete som utförs på bibliotek som neutralt, även om bibliotekarier, som i Karins och Nils fall, vill sträva mot en partipolitiskt neutral hållning. Karin bekräftar dessutom att den demokratisyn och människosyn som hon och kollegorna har avspeglar sig när de gör sina urval.

Olga tror, precis som Karin, inte att det går vara helt objektiv när man gör urval, men återkommer flera gånger till att alla perspektiv måste finnas med. Alice frågar sig om det överhuvudtaget går att vara objektiv och opartisk, eftersom hon menar att allt ”är politiskt i princip”. Även om ett bibliotek inte får vara partipolitiskt kan personalen ta ställning ändå genom att till exempel visa ett öppet ställningstagande mot rasism. Allt handlar om att göra val, menar Alice, ”och när man gör val så är man politisk”.

Rasmus tycker att frågan om opartiskhet har ”aktualiserats lite mer” på biblioteken nu i samband med SD:s kraftiga ökning. Förut var det enklare när de skulle vara ”lite höger, lite vänster” och han frågar sig om bibliotekarier idag skulle behöva inkludera ett främlingsfientligt perspektiv också för att få med alla. Men eftersom utgångspunkten ändå är att Sverige är ett mångkulturellt samhälle tycker han inte att främlingsfientlighet är ett perspektiv som behöver representeras i biblioteket. Eftersom han anser att SD:s åsikter går emot det som sägs i styrdokumentet tycker han inte att det är några problem att resonera så, inte nu när partiet i praktiken har så lite att säga till om.

Helena tycker inte att man kan vara neutral då det kommer till rasistiska åsikter. Precis som Alice är inne på konstaterar Helena att hon ”nog aldrig varit opartisk”. Hon menar att även om lokalsamhället rymmer både invandrare och SD-väljare är SD enligt hennes mening ett parti som ”jobbar mot medmännisklighet” och som ”vill ha bort andra i vårt samhälle”. Hon tycker att den fria åsiktsbildningen som biblioteken ska främja enligt bibliotekslagen måste ha en gräns. Den får inte gå ut över andra människor eftersom den på så sätt kan slå tillbaka på just åsiktsfriheten – en inställning som även Ebba delar. Ebba tycker att det har blivit tydligare i samband med SD:s valframgångar att ”man inte är helt opartisk”. Hon tycker inte att det är ”riktigt rimligt att vara det”, inte mot ett parti som hon anser ”inte följer de demokratiska spelreglerna” och menar att ”lite civilkurage måste man ändå få ha, även i offentlighetens tjänst”. Enligt henne är det ”ett svek” mot dem som drabbas av SD:s politik att inte ta ställning mot partiet. Denna inställning kan kopplas till ett av argumenten som Jaeger et al (2013, s. 371) visar på – det motsägelsefulla med att biblioteken säger sig inte vilja ha med politik att göra, när det i praktiken är politiska beslut som avgör vad biblioteken kan och får göra. Då de frågor som SD driver skulle kunna gå ut över bibliotekets användare, verksamhet och bestånd om partiet fick ett större inflytande är det därför logiskt att bibliotekarier vill ta ställning, precis som när det kommer till konflikten om vilken norm som främst ska gälla och vad som är legitimt eller inte.

Precis som med neutralitetsbegreppet använder informanterna begreppen *objektivitet* och *opartiskhet* med innebörden att inte ta ställning politiskt. På samma sätt som ne-

utralitet kan diskuteras i en vidare bemärkelse kan objektivitet göra det, till exempel när det kommer till diskussionen om vilka handlingar som är institutionaliserade eller inte. Zucker (1991, s. 85) menar att handlingar som tas förgivna och ses som självklara inom en organisation – och som dessutom kan upprepas av andra organisationer utan att innebörden förändras – är institutionaliserade och därmed också objektiva. En rimlig fråga att ställa är följaktligen hur institutionaliserade, eller objektiva i *den bemärkelsen*, de handlingar som bibliotekarierna beskriver är i jämförelse med andra handlingar som är ännu mer vanligt förekommande i ett folkbibliotek. Att låna ut en bok, skicka en påminnelse eller hjälpa en besökare att hitta information i en databas är exempel på handlingar som skulle kunna ses som objektiva och som det är troligt att få skulle ifrågasätta. Att tillhandahålla böcker på andra språk än svenska skulle kunna ses som en institutionaliserad handling, då bibliotekslagen kräver det och alla folkbibliotek därför också måste göra det. Däremot har denna handling blivit ifrågasatt av SD-politiker och även av vissa användare (se Nils uttalande i del 6.1.2). Blir handlingen därför mindre objektiv? Ja, rimligtvis blir den det, eftersom en ökande grad av ifrågasättanden kan innebära att den allt oftare måste diskuteras och försvaras av såväl politiker som bibliotekspersonal och att den på så sätt inte längre blir tagen förgiven.

Handlingar som mer definitivt inte är institutionaliserade, och därmed inte heller objektiva enligt Zuckers (1991) beskrivning, är till exempel tillhandahållande av valmaterial och partitidningar och inköp av fackböcker vars budskap kan upplevas som rasistiska. Det visar de diskussioner som uppstått i flera av biblioteken, liksom bibliotekariernas olika beslut, till exempel angående inköpet av boken *Invandring och mörkläggning*. Författarbesöket som Helena berättar om liksom utställningen på Ebbas bibliotek är andra exempel på handlingar som inte är institutionaliserade, då det förekommit diskussioner kring dess eventuella konsekvenser och, i Helenas fall, även protester utifrån. De antirasistiska bokbord och kampanjer som förekommit på folkbibliotek under 2014 och 2015 (se del 2.3) verkar visserligen ha ökat, men kan inte heller ses som institutionaliserade. Det visar bland annat Karins uttalande i del 6.2.2, då hennes kollegor inte ville ha någon sådan kampanj, eftersom de inte ville visa den sortens ställningstagande utåt.

Vad SD:s valframgångar spelat för roll när det kommer till vilka handlingar som är institutionaliserade/objektiva eller inte går det inte att dra några säkra slutsatser om utifrån intervjuerna. Men som jag redan diskuterat i del 6.2.2 tyder flera uttalanden från informanterna på att vissa handlingar som sågs som mindre politiska förr kan upplevas som mer politiska idag, vilket kan innebära att dessa handlingar är svårare att institutionalisera än tidigare. En typ av handling som i Ebbas kommun däremot ser ut att gå mot att bli mer institutionaliserad – eller i alla fall mindre ifrågasatt – är att släppa in SD i sammanhang där det är troligt att de inte skulle blivit insläppta innan de valdes in i kommunfullmäktige. Ebba berättar att både kommunen och en annan lokal organisation har ut sina lokaler till partiets verksamhet, något hon ser som en oroande utveckling. Hon berättar också att det har uppstått en del konflikter och oro på skolorna i kommunen i samband med SD. Som exempel tar hon upp att skolorna inte fått samarbeta med den tidigare nämnda antirasistiska organisationen som är verksam i området, ”eftersom det fanns en oro för att det skulle skapa konflikt med vissa föräldrar”. Överlag upplever hon det som svårare nuförtiden att som kommunal organisation samarbeta med öppet antirasistiska organisationer, något som hon inte

kan tolka som någonting annat än ett resultat av SD:s valframgångar. Hon tror att det hade varit lättare att göra ett explicit ställningstagande mot partiet om fler organisationer i kommunen hade gjort det.

Den utveckling som Ebba beskriver kan kopplas till den mimetiska isomorfismen som jag beskriver i kapitel 4, del 4.4, och som enligt Powell och DiMaggio (1991b, s. 69) innebär att institutioner, som ett resultat av sin egen osäkerhet, imiterar andra institutioner, något som kan ske mer eller mindre medvetet. Enligt vad Ebba berättar har både kommunen själv och en annan lokal organisation hyrt ut sina lokaler till SD – något som bland annat lett till att biblioteket måste göra reklam för deras evenemang – och hon upplever dessutom att det blivit svårare för kommunala institutioner att samarbeta med antirasistiska organisationer. Osäkerheten, som Powell och DiMaggio (1991b, s. 69) beskriver som en starkt påverkande kraft, kan i det här fallet jämföras med den oro som Ebba upplever finns i hennes kommun när det kommer till att markera avstånd från SD, då många verksamma inom kommunen tycks vilja undvika att hamna i konflikt med partiet. Som March och Olsen (1989, s. 46f) konstaterar bidrar institutioner själva till hur den omgivande miljön utformas. I en kommun där viktiga institutioner eller organisationer släpper in SD eller vill tona ner det antirasistiska arbetet blir detta följaktligen ett signifikant drag i miljön. Enligt Meyer och Rowan (1977, s. 348f) kan det för organisationers del vara viktigt att bli isomorf med (dvs. likna) viktiga institutioner i omgivningen – för att motverka turbulens och bidra till sin egen fortlevnad. En möjlig konsekvens av den utveckling som skett i Ebbas kommun är att förväntningarna på biblioteket kan komma att påverkas i samma riktning och att det därmed skulle kunna bli mindre legitimt även för Ebba och hennes kollegor att arbeta öppet antirasistiskt.

6.5 Om det som styr

I denna sista del redogör jag för hur bibliotekarierna upplever att bibliotekens styrdokument kan vara till hjälp i de frågor som diskuterats i det här kapitlet, hur de upplever att denna typ av frågor behandlats på den bibliotekarieutbildning de gått och, slutligen, vad de vet om andra kommunala organisationers eventuella påverkan av SD:s valframgångar. Jag diskuterar också bibliotekariernas upplevelser i relation till de tre typer av isomorfism – tvingande, normativ och mimetisk – som Powell och DiMaggio (1991, s. 67ff) beskriver och hur folkbiblioteket som institution påverkas.

6.5.1 Styrdokument

På frågan om bibliotekarierna tycker att den egna biblioteksplanen och andra styrdokument kan vara till hjälp vid oklarheter i frågor om till exempel ställningstaganden rörande SD eller antirasistiskt arbete menar flera av dem att de tycker det, medan andra är mer skeptiska. Karin ser biblioteksplanen som ett ”bra stöd” att hänvisa till ”om man skulle bli konfronterad”. I nuläget har hon aldrig behövt göra det, men om det skulle behövas känns det bra att kunna visa på att det finns beslut från kommunfullmäktige om till exempel vilka grupper som ska vara prioriterade. Alice har inte heller behövt ta hjälp av biblioteksplanen, men uppger att hon nog skulle titta på den, liksom på bibliotekslagen, om det skulle uppstå en situation där hon kände att hon ”behövde stöd i något mer, något tyngre”. Samtidigt menar hon att det ändå blir en tolkningsfråga i slutändan.

Men dels står det ju saker om [...] opartiskhet och sådär ... men också [...] allas lika värde och tolerans och mångfald och såna saker, det går ju åt båda hållen på nåt sätt, det kan ju krocka lite.

Ur intervju med Alice, 2015-03-05

Nils tycker inte riktigt att styrdokumentet är till någon hjälp i de här frågorna, i alla fall inte när det kommer till bemötandet av användare som försöker få in honom i politiska diskussioner. I biblioteksplanen finns, precis som i bibliotekslagen, ”några tjugusiga formuleringar”, men Nils tycker inte att de hjälper så mycket ”när man väl står där” och att det kan vara en bra idé att fundera över mer användbara formuleringar i utvecklandet av kommande biblioteksplaner. Olga tycker inte att den egna biblioteksplanen kan vara till någon hjälp alls. Hon är inte nöjd med hur den är skriven och menar att den hade kunnat vara användbar om den skrivits av någon med större medvetenhet i sådana här frågor. Rasmus tycker däremot att det framgår i de regler, skrivelser och styrdokument som han följer att det mångkulturella samhället är en positiv sak som ska värnas, att SD:s åsikter går ”stick i stäv” med vad som står där och att han därför inte behöver ta hänsyn till de åsikterna.

Helena minns att hon använde biblioteksplanen i samband med de klagomål som en SD-politiker framfört på deras författarbesök. När hon såg vad som skrivits på det aktuella nätforumet skickade hon länken dit till sin chef – som skickade tillbaka ett utdrag ur planen. Helena tycker precis som Karin att det är ett bra dokument att stödja sig mot, vilket hon kunde i det här fallet. Ebba tycker också att den egna biblioteksplanen kan vara till hjälp.

Ja, det kan den, för där står att vi ska främja [...], prioritera dom grupperna som har svårt med språket och som ... nyanlända och så, som behöver lära sig svenska, dom finns ju med bland dom prioriterade grupperna i biblioteksplanen. Så om någon skulle komma hit och kritisera att vi har litteratur på andra språk eller [...] att vi satsar på litteratur på lätt svenska och språkkurser och annat sådant så kan vi peka på det, att det står i biblioteksplanen att vi *ska* faktiskt satsa på dom här grupperna.

Ur intervju med Ebba, 2015-03-15

Informanternas uttalanden visar att upplevelserna av att tolka och använda bibliotekens styrdokument skiljer sig åt. Vissa säger sig vara säkra på innebörden eller uppger konkreta situationer när de kan användas, medan andra menar att delar av innehållet kan tolkas på olika sätt – något som i slutändan innebär att det ändå är upp till dem själva att göra val. Som jag tidigare nämnt i kapitel 4 beskriver Powell och DiMaggio (1991b, s. 67ff) tre typer av isomorfism – tvingande, mimetisk och normativ – som på olika sätt driver organisationer att spegla sin omgivning och likna varandra. En anpassning efter de styrdokument som gäller för folkbiblioteken hör till den tvingande isomorfismen, då denna, enligt Powell och DiMaggio (1991b, s. 67), kan vara ett resultat av till exempel krav från auktoriteter. Bibliotekslagens paragrafer gäller samtliga bibliotek i landet och de egna biblioteksplanerna gäller för biblioteken inom en viss kommun – vilket gör att biblioteken både på riksnivå och på lokal nivå följer samma regler och på det sättet blir lika varandra. Även om vissa delar är tolkningsbara visar intervjuerna att flera bibliotekarier tolkar styrdokumentet på liknande sätt, att de *ska* arbeta för mångkultur och mångfald, och att de kan hänvisa till dokumenten om de skulle få kritik i de frågorna. På så sätt kan biblioteken stå emot vissa påtryck-

ningar utifrån, som till exempel i fallet med Helenas författarbesök. I andra fall är upplevelsen att dokumenten inte är till så mycket hjälp, vilket innebär att dessa bibliotekarier kan få svårare att använda dem vid eventuella påtryckningar. Styrdokumenten är dessutom resultat av beslut som fattats utanför biblioteket, på riks- eller kommunnivå, och kan förändras beroende på vilka politiker som hamnar i maktposition.

Den tvingande isomorfismen är inte bara ett resultat av krav från auktoriteter utan också av de kulturella förväntningar som dominerar i det samhälle där organisationen är verksam (Powell & DiMaggio 1991b, s. 67). I kapitlets tidigare delar har jag diskuterat de normer och förväntningar som finns på bibliotek, inom och utanför biblioteksfältet, angående till exempel politisk opartiskhet och arbete för underprivilegerade grupper. Dessa förväntningar återspeglas i sin tur i styrdokumenten och en fråga att ställa sig är således vad som beror på vad – om förväntningarna är ett resultat av styrdokumenten eller om styrdokumenten är ett resultat av förväntningarna. En annan fråga är var folkbibliotekarierna själva kommer in i den processen och hur mycket de bidrar till att fältets normer antingen upprätthålls eller förändras.

6.5.2 Bibliotekarieutbildning

Frågor om mångkultur på bibliotek, politisk opartiskhet eller etiska aspekter när det kommer till tillhandahållande av material som kan upplevas stötande är inga frågor som bibliotekarierna upplevt som prioriterade på deras utbildningar. Nils berättar att de hade ett grupptema om det någon gång, men att han inte minns så mycket av dess innehåll. Helena kommer ihåg att det förekom diskussioner om ”vad ett bibliotek ska vara och för vem”, men inte så specifikt om enskilda partier. De övriga uppger att det inte förekom några sådana inslag på deras utbildningar, i alla fall inte som de kan komma ihåg.

Nej, det gjorde det inte. Vi hade oerhört lite ”det här är praktiskt bibliotekariearbete” om man säger så, när jag gick utbildningen var det oerhört fokuserat på forskning. [...] Alla jag gick med var ju sjukt missnöjda med utbildningen för att det var så ... alla ville ju bli folkbibliotekarier och det var ju ingenting om det liksom. [...] Ingenting om etiska ställningstaganden, hur förhåller man sig objektiv, hur man rent praktiskt ... hur gör man i en situation när nån kommer in och blir upprörd över boken som du har skyltat med i fönstret, hur hanterar du ...

Ur intervju med Rasmus, 2015-03-11

De sju bibliotekariernas utbildningar var förlagda vid ett litet antal olika lärosäten. Ingen av dem läste samma utbildning under samma tidsperiod. Gemensamt är att alla gick sina utbildningar innan SD valdes in i riksdagen, varav två mer än femton år tidigare – vilket förklarar varför frågor om SD eller den debatt om invandring som pågår idag inte var lika aktuella under de år som informanterna utbildade sig.

Hur organisationer påverkas av de utbildningar som dess aktörer gått är en del av den normativa isomorfismen som enligt Powell och DiMaggio (1991b, s. 70f) till stor del handlar om organisationers vilja att framstå som professionella och utifrån sin professionalitet upprätthålla sin legitimitet. Vid universiteten liksom vid andra utbildande institutioner utvecklas, enligt Powell och DiMaggio, normer som organisationer och dess personal allteftersom anpassar sig efter. Som Audunson (1996, s. 11) konstaterar består folkbibliotekens personal nästan enbart av yrkesgruppen bibliotekarier, vilket gör bibliotekarieutbildningarna dominerande när det kommer till vilken

forskning och kunskap som förs in (eller inte förs in) i folkbibliotekens verksamhet. Kunskap om de frågor som är föremål för den här undersökningen – bibliotekens förhållningssätt till SD, tillhandahållande av material som kan upplevas rasistiskt, arbete med mångfaldsfrågor samt svårigheter kring opartiskhet och neutralitet – verkar däremot inte utgöra en central del av innehållet i svenska bibliotekarieutbildningar, i alla fall inte på de lärosäten och vid de tidpunkter då merparten av informanterna utbildade sig. De normer som utvecklas och förändras över tid kring vilken attityd bibliotek och bibliotekarier ska ha i dessa frågor uppstår således i andra delar av samhället än i bibliotekarieutbildningarna, vilket innebär en risk för att de blir allt mindre förknippade med bibliotekarieprofessionen och det ”professionella” biblioteket.

6.5.3 Organisationer i omgivningen

På frågan om vad informanterna känner till beträffande andra kommunala institutioners, till exempel skolors, reaktioner och strategier rörande SD:s valframgångar är det få av dem som vet något. Karin tror att institutioner i hennes kommun generellt sett håller en ”neutral linje” precis som de gör på biblioteket. Rasmus har hört från kollegor som är skolbibliotekarier att SD fick en stor del av rösterna i det senaste skolvalet, men inget om hur frågan har hanterats inom verksamheten. Däremot visar de senaste årens medierapportering att ett flertal svenska skolor fått problem när det kommit till att bjuda in politiska partier då elever, genom kraftiga protester, markerat att de inte vill ha SD där (Bergström 2010; Holmberg 2014; Malmström 2010; Nordensson 2014; Stenbäck 2014; Sveriges Radio 2010; TT 2014). Detta problem visar att dilemmat som kan uppstå i valet mellan att antingen utesluta ett visst parti eller bjuda in dem trots att deras närvaro kan skapa otrygghet har förekommit även i skolvärlden. Däremot visar inte informanterna några tecken på att deras bibliotek skulle ha blivit påverkade av det.

Den informant som observerat störst förändringar och reaktioner inom andra organisationer i sin kommun i samband med SD:s valframgångar är Ebba. Som jag beskrivit i del 6.4 har organisationer i den kommunen i allt större utsträckning börjat acceptera eller ta hänsyn till SD – något som Ebba menar gör det svårare för kommunala institutioner att ta ställning mot rasism idag än tidigare. Detta är, som jag också beskrivit, ett exempel på mimetisk isomorfism – ett resultat av hur organisationer påverkar och imiterar varandra. Enligt Powell och DiMaggio (1991b, s. 69) kan en orsak till sådan imitation vara att de egna målen är otydliga, vilket leder till att en osäkerhet uppstår. Kanske kan de ibland dubbla, eller svårtolkade, budskap som bibliotekens styrdokument och rekommendationerna från IFLA och Unesco sänder ut bidra till en sådan osäkerhet. Å andra sidan uttrycker varken Ebba eller någon annan av de intervjuade bibliotekarierna någon vilja att anpassa sig efter SD:s politik eller arbeta mindre antirasistiskt sedan SD:s riksdagsinträde. Flera av intervjuerna vittnar istället om det motsatta: ett större engagemang eller en lika stor angelägenhet som tidigare. Samtidigt kan en enskild bibliotekarie inte kontrollera i vilken riktning omgivningens förväntningar förändras eller vilka beslut andra organisationer i närområdet tar och hur detta tillsammans skapar nya förväntningar även på den egna organisationen.

6.5.4 Summering

Vad som står i styrdokumentet och hur det kan tolkas, vad utbildningen innehåller eller saknar, hur andra institutioner agerar och vilka normer och förväntningar det

finns inom och utanför det egna fältet – allt detta är exempel på faktorer som tillsammans påverkar hur dagens folkbibliotek ser ut. I nuläget har SD, i alla fall i de undersökta kommunerna, inte haft något inflytande över biblioteken och deras verksamhet. Däremot kan flera av informanterna vittna om att det skett vissa förändringar på biblioteken i samband med SD:s ökade väljarstöd. Bibliotekarier idag måste kanske därför en extra gång se över vilken roll biblioteken som demokratisk institution spelar i relation till dagens politiska läge och vara extra observanta på upplevda förändringar i omgivningen. Och kanske, som Montiel Overall (2009, s. 196f) föreslår, se över vilka värderingar som biblioteket säger sig stå för – om de kommer till uttryck i praktiken eller om de bara är teoretiska och finns där för syns skull.

7. Slutsatser

I förra kapitlet presenterade, analyserade och diskuterade jag det material jag fått in efter intervjuerna med folkbibliotekarierna Karin, Alice, Nils, Rasmus, Helena, Ebba och Olga. I detta sista kapitel besvarar jag frågorna i min frågeställning, rundar av med en kort, avslutande diskussion och ger förslag på vidare forskning inom ämnet SD och bibliotek.

7.1 Frågor och svar

7.1.1 Fråga 1: bibliotekarierna

Vilka (eventuella) förändringar upplever sydsvenska folkbibliotekarier på sina arbetsplatser i samband med SD:s riksdagsinträde 2010 och kraftiga ökning i valet 2014 när det kommer till:

- a. hantering av litteratur och samhällsinformation som relaterar till SD,*
- b. folkbibliotekets arbete med frågor om mångfald, tolerans och allas lika värde,*
- c. att vara politiskt opartiska i sin yrkesutövning?*

De sju intervjuerna visar att sydsvenska folkbibliotekarier har olika upplevelser och erfarenheter av hantering av litteratur och samhällsinformation som är relaterad till SD. Gemensamt för de intervjuade bibliotekarierna är att ingen visar på någon ovilja att beställa in litteratur som kritiserar SD eller belyser partiets historia i den högerextrema rörelsen, trots att SD numera är ett riksdagsparti. Däremot finns olikheter när det kommer till förvärv av facklitteratur som stödjer SD:s syn på invandring där flera av bibliotekarierna inte vill köpa in dessa böcker, medan andra vill det ur en rättvisesynpunkt. Även om flera av de böcker som tagits upp inte är skrivna av SD själva upplever flera bibliotekarier en ökad efterfrågan på denna sorts litteratur sedan partiets riksdagsinträde 2010. En förklaring till det ökade intresset kan vara att tillgången på denna sorts litteratur har ökat, men det kan också ha att göra med frågans genomslag i debatten. Huruvida dessa böcker ska köpas in eller inte är ett ämne som lett till diskussioner på flera bibliotek där åsikterna ibland har gått isär.

När det gäller litteratur som kritiserar partiet eller lyfter fram dess bakgrund i den högerextrema rörelsen upplever några bibliotekarier att det blivit känsligare att uppmärksamma dessa böcker, medan andra inte tycker att det är någon skillnad. På ett av de undersökta biblioteken har ett sådant uppmärksammande blivit ifrågasatt av det lokala SD, men inte på något av de andra. Ingen av de intervjuade bibliotekarierna uppger att de vill köpa in dessa böcker i mindre utsträckning än tidigare. När det gäl-

ler valmaterial, partitidningar och övrig information från SD är det framförallt på ett bibliotek som det har varit diskussioner kring det och där det även uppstått en konfrontation mellan en politiker och den intervjuade bibliotekarien. Däremot var det bara på ett av de andra biblioteken som det fick förekomma kampanjmaterial under valet 2014, men partiet lämnade aldrig in något. De två bibliotekarierna som trodde respektive visste att deras bibliotek skulle tillhandahålla kampanjmaterial uppger, mer eller mindre starkt, att de inte ville ha SD:s material i biblioteket.

Beträffande folkbibliotekens arbete med frågor om mångfald, tolerans och allas lika värde visar intervjuerna att sydsvenska folkbibliotekarierna i olika hög grad tycker att det är viktiga frågor att prioritera i samband med det senaste valresultatet. Ingen av de intervjuade bibliotekarierna upplever en minskad vilja att arbeta med dessa frågor i och med SD:s riksdagsinträde och fortsatta valframgångar. Flera visar istället en ökad vilja och motivation eller uppger att de är lika angelägna som tidigare. Särskilt angelägna är de två bibliotekarierna som är verksamma i kommuner där SD:s närvaro har varit tydlig. Detta tyder på att ett upplevt motstånd från SD-håll motiverar folkbibliotekarierna till ett ökat arbete med mångfaldsfrågor snarare än får dem att vilja tona ner det.

I frågan om hur den politiska opartiskheten påverkats i samband med SD:s valframgångar visar intervjuerna på skillnader i folkbibliotekariernas synsätt även här. Vissa av de intervjuade bibliotekarierna är tydliga med att de vill ha samma opartiska hållning som tidigare medan andra uppger att de varken varit opartiska förut eller är det idag. De två bibliotekarierna som upplevt störst förändringar i och med SD:s närvaro är de som går ut hårdast med att de inte tycker att det går att vara opartisk när det gäller SD eftersom de anser att partiets politik är direkt skadlig. Däremot har ingen av de intervjuade bibliotekarierna gjort något öppet ställningstagande mot partiet när de varit i tjänst, vilket tyder på att folkbibliotekarierna – oavsett om de ser sig som opartiska eller inte – inte uttalar sig emot enskilda partier på arbetstid. Samtidigt visar intervjuerna att folkbibliotekarierna tar ställning på andra sätt, till exempel genom att uppmärksamma litteratur som kritiserar SD, genom att låta bli att köpa in böcker som de anser är rasistiska eller genom att vilja satsa på arbete med mångfaldsfrågor.

7.1.2 Fråga 2: institutionen

Hur kan SD:s valframgångar (och den miljöförändring som dessa utgör) påverka folkbiblioteket som demokratisk institution?

Som de sju intervjuerna visar ser de miljöförändringar som bibliotekarierna upplever har orsakats av SD:s valframgångar olika ut i olika sydsvenska kommuner, med följden att biblioteken blir påverkade på olika sätt. Ändå är det viktigt att komma ihåg att de förändringar (eller den brist på förändringar) som bibliotekarierna upplever har inträffat inte behöver vara bestående. Hur SD tar sig uttryck i en kommun idag avgör inte hur det kommer att se ut på samma plats om några år, vilket innebär att de tendenser som märks av i vissa kommuner kan sprida sig till andra kommuner eller avta och försvinna helt. De slutsatser jag drar angående SD:s eventuella påverkan på folkbiblioteket gäller folkbiblioteket som institution i samhället, men det innebär inte att alla bibliotek måste bli påverkade. Jag utgår från det politiska läge som gäller för Sverige 2015 där SD har ett begränsat inflytande i politiken och därför inte något mandat att fatta beslut om bibliotekens utformning.

En förändring som skulle kunna få konsekvenser för folkbiblioteket är att flera bibliotekarier upplever det som känsligare att uppmärksamma litteratur om SD:s kopplingar till nynazismen. Trots att ingen av de intervjuade bibliotekarierna uppger att de velat göra det i mindre utsträckning än tidigare finns risken för att bibliotekarier allt oftare måste räkna med att kunna bli ifrågasatta, eftersom SD idag är ett riksdagsparti med nära 13 % av väljarstödet. Även om denna typ av litteratur kan jämföras med annan samhällsvetenskaplig eller historisk litteratur kan ett uppmärksammande av den uppfattas som ett politiskt ställningstagande från bibliotekets sida. Detta ställningstagande kan skada bibliotekets legitimitet om SD-politiker eller -väljare offentligt kritiserar det, då det kan verka som om biblioteket tar avstånd från en specifik politisk grupp och därmed inte är ett bibliotek "för alla". Samtidigt är den grupp som SD och deras väljare utgör starkt kritiserad av stora delar av befolkningen, vilket skulle kunna innebära att bibliotekens uppmärksammande av partiets bakgrund i nynazismen skapar ett förtroende bland dessa användare. Samma sak gäller för bibliotekens arbete med mångfaldsfrågor och tillhandahållande av böcker på andra språk än svenska. Även om dessa handlingar inte är ställningstaganden mot SD är det ändå ett faktum att ett litet antal SD-politiker har gått ut med kritik mot bibliotekens satsningar på ett flerspråkigt bestånd – och därmed uppmärksammat det som ett problem. Då biblioteken inte anpassar sig efter den kritiken finns risken att den grupp som sympatiserar med SD och som känner till uttalandena ser en prioritering av grupper med annat modersmål än svenska som ett sätt att ta ställning emot dem. Men som i fallet med den SD-kritiska litteraturen finns även här en motpol – den grupp som ser partiets framgångar som ett problem, som ser det mångkulturella biblioteket som positivt och som istället skulle uppfatta dessa prioriteringar som legitima. En slutsats är därför att SD:s intåg i politiken – och den ökade debatt om invandring och mångkultur som detta bidragit till – generellt sett har gjort det svårare att arbeta för kulturell mångfald samt belysa den svenska högerextremismen utan att samtidigt göra ett *indirekt* ställningstagande mot SD och på så sätt också välja sida i debatten.

En annan förändring som också skulle kunna påverka folkbiblioteket är den ökade närvaron av SD-politiska uttryck i biblioteksrummet. De bibliotek som inte är röstningslokaler under de politiska valen kan förväntas tillhandahålla SD:s kampanjmaterial, de bibliotek som tillhandahåller partitidningar kan inte säga nej till bara *SD-Kuriren* och i de orter där SD bedriver verksamhet i kommunens lokaler kan biblioteken bli tvungna att göra reklam för dessa evenemang. En ökad tillgång och efterfrågan på böcker som stödjer SD:s tes om att invandring är skadligt för Sverige innebär att bibliotekarier allt oftare måste förhålla sig till dessa och fatta beslut om huruvida de ska köpas in eller inte. En ökad normalisering av de åsikter som SD står för kan innebära att flera biblioteksanvändare vågar uttrycka dem öppet under sina besök. Sammantaget kan dessa förändringar i längden innebära att vissa besökare – framförallt från de grupper som SD pekat ut som ett hot mot Sverige – riskerar uppleva folkbiblioteket som en mindre välkomnande plats i och med synligheten av dessa uttryck. De kan också innebära att bibliotekarier i större utsträckning än tidigare måste tillhandahålla material som de inte kan stå för, eller vara beredda på diskussioner och meningsskiljaktigheter när det kommer till dilemmat om vad som är det mest legitima – att tillåta eller att inte tillåta. Samtidigt kan bibliotekariers fortsatta – och i flera fall ökade – vilja att arbeta för mångfald, tolerans och allas lika värde innebära en ökad närvaro av antirasistiska uttryck i biblioteken, vilket däremot skulle kunna innebära

en mer välkomnande miljö för dem som upplever sig utsatta för rasism och intolerans.

7.2 Avslutning

Som min undersökning visar är det svårt att avgöra vilka exakta konsekvenser som SD:s valframgångar har haft (eller kan få) för svenska folkbibliotek, då de intervjuade bibliotekariernas upplevelser skiljer sig åt på många punkter. Vad som däremot är tydligt är att det är en fråga som behöver fortsätta att studeras, diskuteras och problematiseras, eftersom flera bibliotekarier upplever att SD:s politik inte lever upp till de demokratiska värden som de menar att folkbiblioteket står för. Trots den politiska obundenheten borde det därför ligga i bibliotekariers intresse att se över vilka värderingar som ska gälla för folkbibliotek idag och vad som bör prioriteras vid de tillfällena när det uppstår konflikter mellan dessa.

Den här uppsatsen är en empiriskt grundad studie av sydsvenska folkbibliotekariers upplevelser av SD:s valframgångar 2010-2014. Då det inte publicerats några vetenskapliga texter tidigare om SD i relation till folkbiblioteket ser jag den som ett första bidrag till ett ämne som – med tanke på den politiska utveckling som skett i Sverige de senaste åren – enligt min mening behöver studeras ingående. Den här studien kan inte på något sätt betraktas som heltäckande, då det insamlade materialet endast består av vittnesmål från sju bibliotekarier verksamma i en specifik del av landet. Det är troligt att undersökningen hade kunnat vinna på att ha haft fler informanter eller kompletterats med ytterligare en forskningsmetod, till exempel enkätundersökning eller textanalys av bibliotekens styrdokument eller andra relevanta skrivelser.

7.3 Förslag på vidare forskning

Som jag redan konstaterat behövs fler vetenskapliga undersökningar om hur SD:s intåg i svensk politik påverkar biblioteken i praktiken. Liknande studier kan med fördel göras med fokus på universitetsbibliotek, skolbibliotek eller andra folkbibliotek, både i södra Sverige och i övriga delar av landet. Intressant vore även att undersöka andra grupper än bibliotekarier – till exempel bibliotekariestudenter, biblioteksanvändare eller politiker med ansvar för kulturfrågor. Hur SD:s bibliotekspolitik ser ut jämfört med andra partiers är inte heller något som jag undersökt och som hade kunnat utvecklas i vidare studier, liksom hur begreppen *demokrati* och *yttrandefrihet* (som jag själv valt att tona ner) spelar roll när det kommer bibliotekens förhållningssätt till SD. Forskningen behöver inte heller fokusera på biblioteket som institution, utan kan även vara inriktad på att studera mellanmänskliga relationer inuti organisationen, till exempel de diskussioner och konflikter som kan uppstå gällande huruvida biblioteken borde ta ställning eller inte.

Källförteckning

Intervjuer

2015-03-04: Karin
2015-03-05: Alice
2015-03-10: Nils
2015-03-11: Rasmus
2015-03-13: Helena
2015-03-15: Ebba
2015-03-19: Olga

Litteratur

Ahrne, Göran & Svensson Peter (2011). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran & Svensson Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Algren, Viktor (2013). *Han åt mitt hjärta*. Lund: Pluribus

Arnstberg, Karl-Olov & Sandelin, Gunnar (2014). *Invandring och mörkläggnings: En saklig rapport från en förryckt tid*. Skärholmen: Debattförlaget

Audunson, Ragnar (1996). *Chance processes in public libraries: A comparative project within an institutional perspective*. Diss., Høgskolen i Oslo. Oslo: Høgskolen

Audunson, Ragnar & Aabø, Svanhild (2014). Biblioteket som motor i å skape lokalsamfunn med sammenhengskraft i en flerkulturell storbykontekst. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*. Vol. 2(1), ss. 39-50

Baas, David & Holmén, Christian (2012). Almqvist och Ekeröth beväpnar sig med järnrör. *Expressen*, 15 november
<http://www.expressen.se/nyheter/almqvist-och-ekeroth-bevapnar-sig-med-jarnror/>

Bergström, Marie (2010). Nej, hindrar inte Sverigedemokraterna. *Svenska Dagbladet*, 17 mars
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/nej-hindrar-inte-sverigedemokraterna_4436743.svd

Bibliotek i Väst (2014). *Antirasistiska böcker*.
<http://biv.se/web/arena/antirasistiska-bocker> [2015-02-10]

Biblioteksbladet (2002a). Fakta: Sverigedemokraterna. *Biblioteksbladet*. Vol. 87(8), s. 8

Biblioteksbladet (2002b). Lästips. *Biblioteksbladet*. Vol. 87(8), s. 8

Birdi, Briony, Wilson, Kerry & Mansoor, Sami (2011). "What we should strive for is Britishness": An attitudinal investigation of ethnic diversity and the public library. *Journal of Librarianship and Information Science*. Vol. 44(2), ss. 118-128

Bossaller, Jenny S. & Budd, John M. (2015). What We Talk about When We Talk about Free Speech. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. Vol. 85(1), ss. 26-44

Burke, Susan K. (2010). Social Tolerance and Racist Materials in Public Libraries. *Reference & User Services Quarterly*. Vol. 49(4), ss. 369-379

Caesar, Julia (2010). *Världsmästarna: När Sverige blev mångkulturellt*. [1. uppl.] Visby: Normen

Carlsson, Ylva (2014). Omstridd föreläsning inställd. *Göteborgs-Posten*, 29 augusti <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.2474352-omstridd-forelasning-installd>

Ekman, Mikael & Poohl, Daniel (2010). *Ut ur skuggan: En kritisk granskning av Sverigedemokraterna*. Stockholm: Natur & kultur

Ekström, Åsa (2014a). *Arnstbergs föredrag stoppat*. <http://biblioteksbladet.se/2014/08/29/arnstbergs-foredrag-i-biblioteket-stoppat/> [2015-04-27]

Ekström, Åsa (2014b). *Bibliotek mot rasism*. <http://biblioteksbladet.se/2014/04/09/9632/> [2015-02-10]

Ekström, Åsa (2014c). *Bibliotekskampanj mot rasism*. <http://biblioteksbladet.se/2014/08/28/bibliotekskampanj-mot-rasism/#more-10436> [2015-02-10]

Ekström, Åsa (2014d). *SD protesterade mot biblioteksplan*. <http://biblioteksbladet.se/2014/01/29/sd-protesterade-mot-biblioteksplan/> [2015-02-10]

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Fryshuset (2014). *Utställning med antirasistiska böcker i bibblan*. <http://biblioteket.fryshuset.se/2014/09/15/utstallning-med-antirasistiska-bocker-i-bibblan/> [2015-02-10]

Hansson, Joacim (1998). *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: En diskursstudie*. Lic.-avh., Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.

Hansson, Joacim (2006). Just Collaboration or Really Something Else? On Joint Use Libraries and Normative Institutional Change with Two Examples from Sweden. *Library Trends*. Vol. 54(4), ss. 549-568

Hatch, Mary Jo (2002). *Organisationsteori: Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Helgebiblioteken (2014). *Bibliotek mot rasism*.
<http://www.helgebiblioteken.se/documents/11086/0/Bibliotek+mot+rasism+manifest/231ba051-974b-47a6-8758-14eb124d020d> [2015-02-09]

Holmberg, Elin (2014). SD:s skolbesök stoppas – efter samråd med polisen. *Allehanda*, 13 maj
<http://www.allehanda.se/angermanland/ornskoldsvik/sd-s-skolbesok-stoppas-efter-samrad-med-polisen>

IFLA (2014a). Alexandriamanifestet om biblioteken och informationssamhället i praktiken. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

IFLA (2014b). Glasgowdeklarationen om bibliotek, informationstjänster och intellektuell frihet. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

IFLA (2014c) IFLA:s etiska regler för bibliotekarier och andra informationsspecialister. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

IFLA (2014d). IFLA:s förklaring om bibliotek och intellektuell frihet. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

IFLA/Unesco (2014a). IFLA:s/Unescos folkbiblioteksmanifest. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

IFLA/Unesco (2014b). IFLAs/Unescos manifest om mångkulturella bibliotek. I Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (red.) *Bibliotekens internationella manifest*. Stockholm: Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet

Jaeger, Paul T., Gorham, Ursula, Bertot, John Carlo & Sarin, Lindsey C. (2013). Democracy, Neutrality, and Value Demonstration in the age of Austerity. *The Library Quarterly*. Vol. 83(4), ss. 368-382

- Jönsson, Lars-Eric, Persson, Anders & Sahlin, Kerstin (2011). *Institution*. Malmö: Liber
- Kann-Christensen, Nanna (2009). *Forestillinger om forandringer – Organisatoriske forandringer i to danske folkebiblioteker*. Diss., Danmarks biblioteksskole. København: Danmarks biblioteksskole
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitative forskningsinterview*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Stieg & Ekman, Mikael (2001). *Sverigedemokraterna: den nationella rörelsen*. Stockholm: Ordfront
- Larsson, Thomas (2012). SD-topparna beväpnade sig med järnrör. *SVT Nyheter*, 20 november
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/sd-topparna-bevapnade-sig-med-jarnror>
- Lentin, Alana & Titely, Gavan (2012). The crisis of "multiculturalism" in Europe: Mediated minarets, intolerable subjects. *European Journal of Cultural Studies*. Vol. 15(2), ss. 123-138
- Malmström, Anders (2010). Spyken-reaktor JK-anmäld efter SD-besök. *Sydsvenska Dagbladet*, 7 maj
<http://www.sydsvenskan.se/lund/spyken-reaktor-jk-anmald-efter-sd-besok/>
- March, James G. & Olsen, Johan P. (1989). *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: Free Press
- Martinen, Adam (2013). *Motion med anledning av prop. 2012/13:147 Ny bibliotekslag*. Stockholm: Sveriges riksdag (2012/13:Kr10)
- Meyer, John W. (1977). The Effects of Education as an Institution. *American Journal of Sociology*. Vol. 83(1), ss. 55-77
- Meyer, John W. & Rowan, Brian (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*. Vol. 83(2), ss. 340-363
- Montiel Overall, Patricia (2009). Cultural Competence: A Conceptual Framework for Library and Information Science Professionals. *Library Quarterly*. Vol. 79(2), ss. 175-204
- Müller, Tim, Hedström, Peter, Valdez, Sarah & Wennberg, Karl (2014). *Right-wing populism and social distance towards Muslims in Sweden – Results from a nationwide vignette study*. Linköping: Linköpings universitet
- Nordensson, Beatrice (2014). Politiska partiers skolbesök dilemma för skolor. *Lärarnas tidning*, 31 mars

<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2014/03/31/politiska-partiers-skolbesok-dilemma-skolor>

Norinder, Anders (2014). "Mot rasism och för ökad respekt". *Gefle Dagblad*, 17 september
<http://www.gd.se/gastrikland/gavle/mot-rasism-och-for-okad-respekt>

Oleskog Tryggvason, Per & Oscarsson, Henrik (2014). *Utvecklingen av partisympatier 2001-2013: Sverigedemokraterna*. Göteborg: Göteborgs universitet

Orrenius, Niklas (2014). Den leende nationalismen. *Dagens nyheter*, 14 december
<http://www.dn.se/val/nyval-2015/den-leende-nationalismen/>

Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (1991a). Introduction. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press

Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (1991b). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press

Ravik Jupskås, Anders (2012). *Ekstreme Europa: Ideologi, åsikter og konsekvenser*. Oslo: Cappelen Damm

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2011). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, Göran & Svensson Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Rydgren, Jens (2002). Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long? *Scandinavian Political Studies*. Vol. 25(1), ss. 27-56

Rydgren, Jens. (2005). *Från skattemissnöje till etnisk nationalism: Högerpopulism och parlamentarisk högerextremism i Sverige*. Lund: Studentlitteratur

Rydgren, Jens. (2013). Introduction. I Rydgren, Jens (red.) *Class Politics and the Radical Right*. London & New York: Routledge

Sannerstedt, Anders (2013). Vem älskar Sverigedemokraterna? En undersökning av partiets sympatisörer i Skåne. I Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red.) *Vanor och attityder i förändring: Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet

Scott, W. Richard (1991). Unpacking Institutional Arguments. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Justitiedepartementet

Sjöström, Trond & Zerpe, Petter (2014). Bibliotek i folkdräkt. *Bibliotek i samhälle*. (2), ss. 10-11

Staffanbiblioteket (2014). *Antirasistiska böcker*.
<http://staffanbiblioteket.blogspot.se/2014/09/antirasistiska-bocker.html> [2015-02-10]

Stenbäck, Caroline (2014). SD-ledarens besök på skola stoppas. *Skånska Dagbladet*, 30 mars
<http://www.skanskan.se/article/20140330/TRELLEBORGVELLINGE/140339992/-/sd-ledarens-besok-pa-skola-stoppas>

Stenlund, Annika (2002a). Biblioteket efter valet: Sverigedemokraterna. *Biblioteksbladet*. Vol. 87(8), ss. 7-8

Stenlund, Annika (2002b). Demokratins skugga. *Biblioteksbladet*. Vol. 87(8), s. 7

Sundberg, Thomas (2015). Bibliotek mot rasism. *SVT Mittnytt*, 4 mars
<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasternorrland/bibliotek-mot-rasism>

Sverigedemokraterna (1989). *Partiprogram 1989*.
http://www.sdarkivet.se/files/program/program_1989.pdf [2015-04-09]

Sverigedemokraterna (2010). *Sverigedemokraternas valfilm 2010*.
<https://www.youtube.com/watch?v=XkRRdth8AHc> [2015-04-09]

Sverigedemokraterna (2014). *SD tänker fälla regeringens budget*.
<https://sverigedemokraterna.se/sd-tanker-falla-regeringens-budget/> [2015-05-20]

Sveriges Radio (2010). *Rätt att stänga ute Sverigedemokraterna*.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=98&artikel=3742423> [2015-02-16]

Sveriges Radio (2014). *Tranvik (SD) vill bara ha böcker på svenska på biblioteken i Älmhult*.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=106&artikel=5768542> [2015-02-06]

Swedemyr, Fredrik (2010). Politiken bland hyllorna. *Framsidan*. Vol. 12(3). ss. 5-7

Söderberg, Håkan (2015). Biblioteken ska vara anpassade för alla – speciellt minoriteter. *Biblioteksbladet*. Vol. 100(1-2), ss. 30-31

Söderlind, Åsa & Elf, Gullvor (2014). *”Vi arbetar i medborgarnas tjänst” – en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument*. Stockholm: Svensk biblioteksförning

TT (2014). SD möts av protester på skolor. *Norrbottens-Kuriren*, 28 mars
<http://www.kuriren.nu/nyheter/sd-mots-av-protester-pa-skolor-7544471.aspx>

Valmyndigheten (2014a). *Val till kommunfullmäktige – Röster – Blekinge län*.
<http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/K/lan/10/index.html> [2015-02-03]

Valmyndigheten (2014b). *Val till kommunfullmäktige – Röster – Skåne län*.
<http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/K/lan/12/index.html> [2015-02-03]

Valmyndigheten (2014c). *Val till riksdagen – Röster*.
<http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/R/rike/index.html> [2015-02-03]

Vestheim, Geir (2003). Kulturpolitikk, demokrati og legitimitet. I Sörlin, Sverker (red.) *Kulturen i kunskapssamhället: Om kultursektorns tillväxt och kulturpolitikens utmaningar*. Stockholm: SISTER

Vikingson, Bosse (2014). Biblioteksplan blev invandringsdebatt. *Smålandsposten*, 28 januari
<http://www.smp.se/almhult/biblioteksplan-blev-invandringsdebatt/>

Zucker, Lynne G. (1991). The Role of Institutionalism in Cultural Preferences. I Powell, Walter W. & DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press

Åkesson, Jimmie (2009). Islam är vårt största utländska hot. *Aftonbladet*, 19 oktober
<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/politik/article12049791.ab>

Bilaga 1. Intervjuguide för bibliotek som *inte* var röstningslokal 2014

Introduktion

När gick du bibliotekarieutbildningen?

Vilket lärosäte?

Hur länge har du jobbat i den här kommunen?

Om SD

Väljarstödet för SD har ju ökat kraftigt under de senaste åren, särskilt här i Skåne. Hur tycker du att det har kunnat märkas av här på biblioteket (om det har märkts av)?

Hur ser SD:s inflytande i kommunen ut? Vet du något om hur deras bibliotekspolitik ser ut lokalt? Vilka uttalanden har de gjort som du har reagerat på? Har du hört om de uttalat sig om bibliotek på nationell nivå eller i andra kommuner?

Vilken (om någon) inverkan har SD:s valframgångar haft på möjligheten att förhålla dig opartisk i ditt arbete som bibliotekarie? Upplever du att det har blivit svårare? Ge gärna exempel på tillfällen då detta har kunnat märkas av, om det finns sådana tillfällen (jämför med tiden då SD inte var ett riksdagsparti).

Bibliotekslagen fastslår ju att biblioteken ska förespråka en fri åsiktsbildning. Vilken roll tänker du att det spelar i det här sammanhanget?

Finns det några åsikter som du anser är för extrema eller odemokratiska för att få synas i biblioteket? Vilka i så fall? Hur drar man gränsen där? Upplever du att SD:s valframgångar har gjort att den gränsen förskjutits i någon viss riktning?

Vilken påverkan har SD:s kraftiga ökning haft på hur ni resonerat kring förvärv? Har det dykt upp situationer där det varit tveksamt om en viss bok (om eller av SD) ska köpas in eller inte? (Om ja) Hur löste ni det?

Om de politiska valen 2014

Hur såg det ut nu inför valen (till Europaparlamentet och riksdagen) beträffande om ni skulle låta partierna lämna in sitt material hos er? Hur såg diskussionerna ut i personalen?

Var det några diskussioner om SD:s material specifikt? (Om ja) Vad var det som gjorde att dessa diskussioner uppkom?

(Om biblioteket tillhandahöll material) Vilka partier tog ni emot material från?
(Om biblioteket inte tillhandahöll material) Vad var det som fick er att inte göra det?

Vilka olika åsikter i personalgruppen fanns det om att tillhandahålla valmaterial?

Fanns det personer i personalgruppen som inte tyckte att SD:s material skulle tillhandahållas? (Om ja) Vilka skäl angav de? (Om personalgruppen inte kommit överens) Hur löste ni det?

(Om SD haft sitt material på biblioteket) Fanns det några i personalen som inte ville ha SD:s material i biblioteket? (Om ja) Av vilken anledning verkade de inte vilja det?

Vilka problem, tänker du, skulle kunna finnas med att visa upp material från SD, jämfört med material från andra partier?

(Om SD exkluderats, vilket inte är troligt) Vilken var anledningen till att biblioteket gjorde det valet?

Hade biblioteket besök av några politiska företrädare inför valen? (typ informationsdag, paneldebatt, annat?)

(Om nej) Var det av någon särskild anledning som man valde att inte ha det?

(Om ja) Hur gick det? Var alla partier där? Kom SD specifikt på tal? Hur såg diskussionerna ut när det planerades?

Vilka skillnader (om sådana fanns) kunde du se under det här valet jämfört med valet 2010 (och eventuellt tidigare)?

Mer allmänt

Tillhandahåller ni politiska partiers tidningar?

(Om ja) Vilka partier?

(Om nej) Hur länge har det varit så? Vad beror det på att ni inte gör det?

Hur håller du isär dina personliga åsikter och din yrkesprofession när det kommer till sådana här frågor? Har SD:s valframgångar gjort det svårare – på vilket sätt i så fall? Vilka situationer kan uppstå där det blir svårt att inte uttrycka ditt personliga ställningstagande?

På vilket sätt kan den egna biblioteksplanen vara till hjälp om det uppstår svårigheter i de här frågorna?

Vad vet du om hur man har hanterat den här frågan på andra bibliotek och på övriga institutioner i kommunen, t.ex. skolor? Hur har deras sätt att agera påverkat er i frågan?

(Ev. nämna något om de inställda besöken på skolor som det rapporterats om i media)

Om arbete med frågor om rasism och intolerans mm.

[kolla biblioteksplanen i förväg]

Hur har ditt bibliotek arbetat med frågor om t.ex. mångfald, tolerans och allas lika värde de senaste åren? (2010-2014)

(Har ni t.ex. haft något bokbord, någon utställning eller något annat evenemang som visar att biblioteket tar ställning mot rasism eller annan intolerans?)

Vilken påverkan (om någon) har SD:s valframgångar haft på ert arbete med dessa frågor?

Vilka tankar har du själv om vikten att arbeta med dessa frågor nu i samband med det senaste valet? Skiljer det sig från hur du tänkte innan? I hur stor utsträckning uppskattar du att ni har arbetat med dessa frågor i jämförelse med tidigare år (före 2010)?

(Om man inte arbetat med dessa frågor) Har det kommit på tal? Om ni har pratat om det, vad fick er att besluta om att inte göra det?

Kan du minnas om ni diskuterade sådana här frågor på utbildningen (om t.ex. bibliotek för alla, dilemman som kan uppstå ang. objektivitet, rasism etc.) Vad diskuterade ni i så fall?

Känner du dig oroad över vad SD skulle kunna göra med biblioteken om de fick ett större inflytande?

Frågor till bibliotekarier som är negativa till att SD:s material ska få synas eller som vill gå ut med att man sätter sig emot deras politik

Hur tänker du kring att vara ett bibliotek för alla och ändå utesluta ett visst partis åsikt?

Vad finns det för risker, tänker du, med att visa upp vissa partiers synpunkter men inte andras?

Hur tänker du när du drar gränsen just vid SD och inte vid något annat parti?

Avslutningsvis

Finns det något du vill tillägga, som du känner att jag har missat att ta upp?

Bilaga 2. Intervjuguide för bibliotek som *var* röstningslokal 2014

Introduktion

När gick du bibliotekarieutbildningen?

Vilket lärosäte?

Hur länge har du jobbat i den här kommunen?

Om SD

Väljarstödet för SD har ju ökat kraftigt under de senaste åren, särskilt här i Skåne. Hur tycker du att det har kunnat märkas av här på biblioteket (om det har märkts av)?

Hur ser SD:s inflytande i kommunen ut? Vet du något om hur deras bibliotekspolitik ser ut lokalt? Vilka uttalanden har de gjort som du har reagerat på? Har du hört om de uttalat sig om bibliotek på nationell nivå eller i andra kommuner?

Vilken (om någon) inverkan har SD:s valframgångar haft på möjligheten att förhålla dig opartisk i ditt arbete som bibliotekarie? Upplever du att det har blivit svårare? Ge gärna exempel på tillfällen då detta har kunnat märkas av, om det finns sådana tillfällen (jämför med tiden då SD inte var ett riksdagsparti).

Bibliotekslagen fastslår ju att biblioteken ska förespråka en fri åsiktsbildning. Vilken roll tänker du att det spelar i det här sammanhanget?

Finns det några åsikter som du anser är för extrema eller odemokratiska för att få synas i biblioteket? Vilka i så fall? Hur drar man gränsen där? Upplever du att SD:s valframgångar har gjort att den gränsen förskjutits i någon viss riktning?

Vilken påverkan har SD:s kraftiga ökning haft på hur ni resonerat kring förvärv? Har det dykt upp situationer där det varit tveksamt om en viss bok (om eller av SD) ska köpas in eller inte? (Om ja) Hur löste ni det?

Om de politiska valen 2014

Eftersom ni var röstningslokal antar jag att ni inte tog emot valmaterial från några partier, att ni inte fick det?

(Om detta stämmer) Innan ni fick veta att ni skulle vara röstningslokal, var det tal om att ni skulle tillhandahålla valmaterial då? Hur ställde sig du och dina kollegor till att ha SD:s material? Hur såg den diskussionen ut i personalgruppen? Vilka olika åsikter i personalgruppen fanns det om att tillhandahålla valmaterial?

Fanns det personer i personalgruppen som inte tyckte att SD:s material skulle tillhandahållas? (Om ja) Vilka skäl angav de? (Om personalgruppen inte kommit överens) Hur löste ni det?

Hade biblioteket besök av några politiska företrädare innan det blev röstningslokal? (typ informationsdag, paneldebatt, annat?) (Om ja) Hur gick det? Var alla partier där? Kom SD specifikt på tal? Hur såg diskussionerna ut när det planerades? (Om nej) Var det av någon särskild anledning som man valde att inte ha det, utöver att ni skulle vara röstningslokal senare?

Vilka skillnader (om sådana fanns) kunde du se under det här valet jämfört med valet 2010 (och eventuellt tidigare)?

Vad vet om situationen på de bibliotek i kommunen som inte var röstningslokaler (om sådana fanns)? Uppstod dessa frågor där?

(Om SD haft sitt material på biblioteket tidigare eller vid något annat tillfälle än under valperioderna) Fanns det några i personalen som inte ville ha SD:s material i biblioteket? (Om ja) Av vilken anledning verkade de inte vilja det?

Vilka problem, tänker du, skulle kunna finnas med att visa upp material från SD, jämfört med material från andra partier?

Mer allmänt

Tillhandahåller ni politiska partiers tidningar?

(Om ja) Vilka partier?

(Om nej) Hur länge har det varit så? Vad beror det på att ni inte gör det?

Hur håller du isär dina personliga åsikter och din yrkesprofession när det kommer till sådana här frågor? Har SD:s valframgångar gjort det svårare – på vilket sätt i så fall? Vilka situationer kan uppstå där det blir svårt att inte uttrycka ditt personliga ställningstagande?

På vilket sätt kan den egna biblioteksplanen vara till hjälp om det uppstår svårigheter i de här frågorna?

Vad vet du om hur man har hanterat den här frågan på andra bibliotek och på övriga institutioner i kommunen, t.ex. skolor? Hur har deras sätt att agera påverkat er i frågan?

(Ev. nämna något om de inställda besöken på skolor som det rapporterats om i media)

Om arbete med frågor om rasism och intolerans mm.

[kolla biblioteksplanen i förväg]

Hur har ditt bibliotek arbetat med frågor om t.ex. mångfald, tolerans och allas lika värde de senaste åren? (2010-2014)

(Har ni t.ex. haft något bokbord, någon utställning eller något annat evenemang som visar att biblioteket tar ställning mot rasism eller annan intolerans?)

Vilken påverkan (om någon) har SD:s valframgångar haft på ert arbete med dessa frågor?

Vilka tankar har du själv om vikten att arbeta med dessa frågor nu i samband med det senaste valet? Skiljer det sig från hur du tänkte innan? I hur stor utsträckning uppskattar du att ni har arbetat med dessa frågor i jämförelse med tidigare år (före 2010)?

(Om man inte arbetat med dessa frågor) Har det kommit på tal? Om ni har pratat om det, vad fick er att besluta om att inte göra det?

Kan du minnas om ni diskuterade sådana här frågor på utbildningen (om t.ex. bibliotek för alla, dilemman som kan uppstå ang. objektivitet, rasism etc.) Vad diskuterade ni i så fall?

Känner du dig oroad över vad SD skulle kunna göra med biblioteken om de fick ett större inflytande?

Frågor till bibliotekarier som är negativa till att SD:s material ska få synas eller som vill gå ut med att man sätter sig emot deras politik

Hur tänker du kring att vara ett bibliotek för alla och ändå utesluta ett visst partis åsikt?

Vad finns det för risker, tänker du, med att visa upp vissa partiers synpunkter men inte andras?

Hur tänker du när du drar gränsen just vid SD och inte vid något annat parti?

Avslutningsvis

Finns det något du vill tillägga, som du känner att jag har missat att ta upp?

Bilaga 3. Intervjuförfrågan

Hej [namn]!

Jag heter Lovisa Eklund och läser sista terminen på masterprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. Jag har precis påbörjat arbetet med min masteruppsats och till denna söker jag yrkesverksamma bibliotekarier som kan tänka sig att delta i den intervjustudie jag planerar att göra.

Uppsatsens syfte är att undersöka hur SD:s valframgångar de senaste åren har påverkat arbetssituationen för folkbibliotekarier i Skåne. Till exempel vill jag veta om det har uppstått några svårigheter eller dilemman då det kommer till att förhålla sig politiskt opartisk i tillhandahållandet av information, både i allmänhet och i samband med de senaste valen till riksdagen och Europaparlamentet.

De intervjupersoner jag söker ska ha varit yrkesverksamma bibliotekarier (ej i chefsposition) under valen 2010 och 2014. Intervjuerna kommer att ta 30-60 minuter och hållas på platser som passar intervjupersonerna bäst. Deltagarna kommer att anonymiseras i texten och ingen mer än jag kommer att ha tillgång till intervjumaterialet.

Jag vore oerhört tacksam om du har möjlighet att ta dig tid till detta! Givetvis får alla deltagare ta del av resultatet när studien är klar. Vid frågor eller anmälan om intresse, kontakta mig på [e-post anges].

Det går också bra att ställa frågor till min handledare, Linnéa Lindsköld, biblioteksforskare vid Borås högskola. Hennes mailadress är [e-post anges].

Vänliga hälsningar,

Lovisa Eklund